Pest, 1863. Nyomatott Emich Gusztáv magyar akad. nyomdájánál.

AZ

EMBER TRAGÉDIÁJA.

DRÁMAI KÖLTEMÉNY.

IRTA

MADÁCH IMRE.

(MÁSODIK TETEMESEN JAVITOTT KIADÁS.)

PEST,

EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.

MDCCCLXIII.

AZ

EMBER TRAGÉDIÁJA.

ELSŐ SZÍN.

(A mennyekben. AZ ÚR dicstől környezetten trónján. ANGYALOK SEREGE térden. A NÉGY FŐANGYAL a trón mellett áll. Nagy fényesség.)

ANGYALOK KARA.

Dicsőség a magasban istenünknek,
Dicsérje őt a föld és a nagy ég,
Ki egy szavával híva létre mindent
S pillantásától függ ismét a vég.
Ő az erő, tudás, gyönyör egésze,
Részünk csak az árny, mellyet ránk vetett,
Imádjuk őt a végtelen kegyért, hogy
Fényében ily osztályrészt engedett.
Megtestesült az örökös nagy eszme,
Im a teremtés befejezve már,
S az Úr mindentől, mit lehelni enged,
Méltó adót szent zsámolyára vár.

AZ ÚR.

Be van befejezve a nagy mű, igen.
A gép forog, az alkotó pihen.
Év-milliókig eljár tengelyén,
Mig egy kerékfogát ujítni kell.

Fel hát, világim véd-nemtői, fel,
Kezdjétek végtelen pályátokat.
Gyönyörködjem még egyszer bennetek
A mint elzúgtok lábaim alatt.

(A CSILLAGOK VÉDSZELLEMEI különböző nagyságú, szinű, egyes, kettes csillaggömböket, üstökösöket és ködcsillagokat görgetve rohannak el a trón előtt. Szférák zenéje halkan.)

ANGYALOK KARA.

Milyen büszke láng-golyó jő
Önfényében elbizottan,
S egy szerény csillagcsoportnak
Ép ő szolgál öntudatlan. —
Pislog e parányi csillag,
Azt hinnéd, egy gyönge lámpa,
S mégis millió teremtés
Mérhetetlen nagy világa.
Két golyó küzd egymás ellen
Összehullni, szétsictni:
S e küzdés a nagyszerű fék,
Pályáján tovább vezetni. —
Mennydörögve zúg amaz le,
Távulnan rettegve nézed:
S kebelében milljó lény lel
Boldogságot, enyhe békét. —
Mily szerény ott — egykor majdan
Csillaga a szerelemnek,
Óvja őt meg ápoló kéz
Vígaszúl a földi nemnek. —
Ott születendő világok,

Itt enyészők koporsója:
Intő szózat a hiúnak,
Csüggedőnek biztatója. —
Rendzavarva jő amott az
Üstökös rettentő képe:
S ím, az Úr szavát meghallva,
Rend lesz útja ferdesége. —
Jösz te, kedves ifju szellem,
Változó világgömböddel,
A ki gyászt és fénypalástot,
Zöld s fehér mezt váltogatsz fel.
A nagy ég áldása rajtad!
Csak előre csüggedetlen;
Kis határodon nagy eszmék
Fognak lenni küzdelemben.
S bár a szép s rút, a mosoly s köny,
Mint tavasz s tél, kört vesz rajta,
Fénye, árnya lészen együtt:
Az úr kedve és haragja.

(A csillagok védszellemei elvonultak.)

GÁBOR FŐANGYAL.

Ki a végetlen ürt kimérted,
Anyagot alkotván beléje,
Mely a nagyságot s messzeséget
Egyetlen szódra hozta létre:
Hozsána néked, Eszme! (Leborúl.)

MIHÁLY FŐANGYAL.

Ki az örökké változandót,
S változatlant egyesíted,

Végetlent és időt alkotva,
Egyéneket és nemzedéket:
Hozsána néked, Erő! (Leborúl.)

RÁFAEL FŐANGYAL.

Ki boldogságot árjadoztatsz,
A testet öntudatra hozva,
És bölcseséged részesévé
Egész világot felavatva:
Hozsána néked, Jóság! (Leborúl.)

(Szünet.)

AZ ÚR.

S te, Lucifer, hallgatsz, önhitten állsz,
Dicséretemre nem találsz-e szót,
Vagy nem tetszik tán a mit alkoték?

LUCIFER.

S mi tessék rajta? Hogy nehány anyag
Más-más tulajdonokkal felruházva,
Miket előbb, hogysem nyilatkozának,
Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
Vagy, ha igen, másítni nincs erőd,
Nehány golyóba összevissza gyúrva,
Most vonzza, űzi, és taszítja egymást,
Nehány féregben öntudatra kél,
Míg minden megtelt, míg minden kihűlt
És megmarad a semleges salak. — —
Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi. —

Te nagy konyhádba helyzéd embered
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt s magát istennek képzeli.
De hogyha elfecsérli s rontja majd
A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
Pedig mit vársz mást egy mükedvelőtől? —
Aztán mi végre az egész teremtés?
Dicsőségedre írtál költeményt,
Beléhelyezted egy rosz gépezetbe
És meg nem únod véges végtelen,
Hogy az a nóta mindig úgy megyen.
Méltó-e ilyen aggastyánhoz e
Játék, melyen csak gyermekszív hevűlhet?
Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli
Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözi,
S hiányzik az öszhangzó értelem. —

AZ ÚR.

Csak hódolat illet meg, nem birálat.

LUCIFER.

Nem adhatok mást, csak mi lényegem.
(Az angyalokra mutatva.)
Dicsér eléggé e hitvány sereg,
És illik is, hogy ők dicsérjenek.
Te szülted őket, mint árnyát a fény,
De mindöröktől fogva élek én.

AZ ÚR.

Hah, szemtelen! nem szült-e az anyag,
Hol volt köröd, hol volt erőd előbb?

LUCIFER.

Ezt tőled én is szintugy kérdhetem.

AZ ÚR.

Én végtelen időtől tervezem
S már bennem élt, mi mostan létesült.

LUCIFER.

S nem érzéd-e eszméid közt az ürt,
Mely minden létnek gátjaúl vala,
S teremtni kényszerűltél általa?
Lucifer volt e gátnak a neve,
Ki a tagadás ősi szelleme. —
Győztél felettem, mert az végzetem,
Hogy harczaimban bukjam szüntelen,
De új erővel felkeljek megint.
Te anyagot szültél, én tért nyerék,
Az élet mellett ott van a halál,
A boldogságnál a lehangolás,
A fénynél árnyék, kétség és remény. —
Ott állok, látod, hol te, mindenütt,
S ki így ösmérlek, még hódoljak-e?

AZ ÚR.

Hah pártos szellem! el előlem, el,
Megsemmíthetnélek, de nem teszem,
Száműzve minden szellemkapcsolatból
Küzdj a salak közt, gyűlölt, idegen.
S rideg magányod fájó érzetében
Gyötörjön a végtelen gondolat:
Hogy hasztalan rázod porláncodat,
Csatád, hiú az Úrnak ellenében.

LUCIFER.

Nem úgy, ily könnyen nem löksz el magadtól,
Mint hitvány eszközt, mely felesleges lett. —
Együtt teremténk: osztályrészemet
Követelem.

AZ ÚR. (Gúnnyal.)

Legyen, a mint kivánod.
Tekints a földre, Éden fái közt
E két sudar fát a kellő középen
Megátkozom, aztán tiéd legyen.

LUCIFER.

Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy
S egy talpalatnyi föld elég nekem.
Hol a tagadás lábát megveti,
Világodat meg fogja dönteni. (Indúl.)

ANGYALOK KARA.

El isten szinétől, megátkozott,
Hozsán' az Úrnak, ki törvényt hozott. —

MÁSODIK SZÍN.

A paradicsomban. Közepén a tudás és az örökélet fái. ÁDÁM és ÉVA jőnek, különféle állatok szelíd bizalommal környezik őket. Az ég nyilt kapuján dics (gloria) sugárzik elő, s angyali karok halk harmoniája hallik. Verőféryes nap.

ÉVA.

Ah, élni, élni: mily édes, mi szép!

ÁDÁM.

És úrnak lenni mindenek felett.

ÉVA.

Érezni, hogy gondoskodnak felőlünk,
És mindezért csupán hálát rebegnünk
Ahhoz, ki nyujtja mind e kéjeket.

ÁDÁM.

A függés, látom, életelv neked. —
Szomjúzom Éva, nézd mi csábosan
Néz e gyümölcs ránk.

ÉVA.

Majd szakítok egyet.

AZ ÚR SZAVA.

Megállj, megállj, egész földet neked
Adám, csak e két fát kerüld, kerüld,

Más szellem óvja csábgyümölcseit
S halállal hal meg, a ki élvezi. —
Amott piroslik a szőlőgerezd,
Ott enyhe árnyék kínál nyúgalommal,
Ragyogó délnek tikkasztó hevében.

ÁDÁM.

Csodás parancs, de úgy látszik komoly.

ÉVA.

Mért szebb e két fa, mint más; vagy miért
Ép ez tilalmas?

ÁDÁM.

Hát mért kék az ég,
Miért zöld a liget, — elég hogy ugy van.
Kövessük a szót, jőj utánam Éva.

(Letelepednek egy lugosban.)

ÉVA.

Hajolj keblemre, én meg majd legyezlek.

(Nagy szélroham, LUCIFER a lombok között megjelenik.)

ÁDÁM.

Hah nő! mi ez, nem hallék még hasonlót.
Miként ha ellenséges idegen
Erő tört volna rajtunk.

ÉVA.

Reszketek,
Az égi zengzet is elhallgatott.

ÁDÁM.

Itt kebleden, ugy tetszik, hallom azt még.

ÉVA.

Én meg, ha ott fen a dics elborúl,
Itt lenn találom azt szemedben, Ádám.
Hol is lelhetném másutt kívüled,
Kit létre is csak hő vágyad hozott,
Mint fényárjában a fejdelmi nap —
A mindenségben árván hogy ne álljon —
A víz szinére festi önmagát
S enyelg vele, örül hogy társa van,
Nagylelküen felejtvén, hogy csupán
Saját tüzének halvány mása az,
Mely véle együtt semmivé borulna.

ÁDÁM.

Ne szólj igy, Éva, meg ne szégyeníts,
Mi a hang, hogy ha nincs ki értené?
Mi a sugár, ha szín nem fogja fel?
Mi volnék én, ha mint viszhang s virágban,
Benned szebb létre nem feselne létem,
Melyben saját magam szerethetem?

LUCIFER.

E lágy enyelgést mért is hallgatom? —
Elfordulok, máskép oly szégyen ér még,
Hogy a hideg számító értelem
Megirigylendi a gyermekkedélyt.

(Egy madárka énekelni kezd egy közel ágon.)

ÉVA.

Hallgasd csak Ádám, oh mondd, érted-e
E kis bohó szerelmes énekét?

ÁDÁM.

Én a patak zúgását hallgatám
És azt találom, szintén így dalolt.

ÉVA.

Minő csodás öszhang ez, kedvesem,
E sokszerü szó és egy értelem. —

LUCIFER.

Mit késem ennyit? fel munkára, fel,
Megesküvém vesztökre, veszniök kell.
S kétkedve állok mégis újra meg,
Nem küzdök-e hiába a tudás,
A nagyravágyás csábos fegyverével
Őellenek, kik közt mint menhely áll,
Mely lankadástól óvja szivöket;
Emelve a bukót: ez érzelem.
De mit töprengek. Az nyer, a ki mer.

(Új szélroham. LUCIFER a megrettenő emberpár előtt megjelenik. A dics elborúl. Lucifer kaczag.)

Mit álmélkodtok? —

(Évához, ki futásnak indúl.)

Oh, megállj, kecses hölgy!
Engedd egy perczre, hogy csodáljalak.

(Éva megáll s lassankint felbátorodik.)

(félre) E mintakép milljószor újuland meg.
(fenn) Ádám, te félsz?

ÁDÁM.

Tőled, hitvány alak?

LUCIFER.

(félre) Ez is jó ős a büszke férfinemnek,
(fent) Üdvöz légy, szellem-testvér!

ÁDÁM.

Mondd, ki vagy?
Alulról jössz-e hozzánk, vagy felülről?

LUCIFER.

A mint tetszik, nálunk az egyre megy.

ÁDÁM.

Nem tudtam, hogy van ember még kivűlünk.

LUCIFER.

Hohó! nagyon sok van még, mit te nem tudsz,
S nem is fogsz tudni. Vagy a jámbor agg
Azért teremtett volna-e porondból,
Hogy a világot oszsza meg veled?
Te őt dicséred, ő téged kitart,
Megmondja, végy ebből és félj amattól,
Óv és vezet, mint gyapjas állatot;
Hogy eszmélj, szükséged nem is lehet.

ÁDÁM.

Hogy eszméljek? — S nem eszmélnék-e hát:
Nem érzem-é az áldó napsugárt,
A létezésnek édes örömét
És istenemnek végtelen kegyét,
Ki engemet tőn e föld istenévé?

LUCIFER.

Ezt tartja tán az a kis féreg is
Mely a gyümölcsöt eszi el előled,

Meg a sas, mely a kis madárra csap.
Avagy mi tesz nemesbbé tégedet?
Egy szikra az, mely bennetek dereng,
Egy végtelen erőnek mozzanása;
Mint a pataknak egyes habjai,
Egy perczre felcsillogva visszahullnak
Közös medröknek szürke mélyibe. —
Igen, tán volna egy, a gondolat,
Mely öntudatlan szűdben dermedez,
Ez nagykorúvá tenne, öncrődre
Bizván hogy válaszsz jó és rossz között,
Hogy önmagad intézzed sorsodat
S a gondviselettől felmentene.
De trágyaféregűl tán jobb neked
Tenyészni kis körödnek lágy ölében
S tudás nélkül elfogyni életeddel. —
Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben;
Nemes, de terhes, önlábunkon állni, —

ÁDÁM.

Nagy dolgokat mondsz, szédülök belé.

ÉVA.

Én lelkesűlök, szép s uj dolgokat mondsz.

LUCIFER.

De a tudás nem volna még elég;
Hogy testesűljön nagyszerü művekben
A halhatatlanság is kellene.
Mit képes tenni az arasznyi lét?

E két fa rejti mind e birtokot,
S ettől tiltott el, a ki alkotott.
Tudsz, mint az isten, azt ha élvezed,
Ettől örök ifjú marad kecsed.

ÉVA.

Mégis kegyetlen a mi alkotónk!

ÁDÁM.

De hátha megcsalsz?

(A dics kissé kitisztul.)

ÉGI KAR.

Jaj neked, világ,
Az ős tagadás kisért.

AZ ÚR SZAVA.

Ember, vigyázz!

ÁDÁM.

Mi hang ez ismét?

LUCIFER.

A szél gallyakat ráz.
Segítsetek
Ti elemek,
Az embert nektek
Szerezni meg. —

(Szélroham, a dics elborúl.)

E két fa az enyém.

ÁDÁM.

Ki vagy tehát te?
Hisz olyannak tünsz fel, mint mi vagyunk.

LUCIFER.

Nézd ott a sast, mely felhők közt kovályg,
Nézd e vakondot földet túrva lenn,
Mindkettőt más-más láthatár övedzi.
A szellemország látköröd-kivül van,
És ember az, mi legmagasb neked.
Az ebnek is eb legfőbb ídeálja,
S megtisztel, hogyha társaúl fogad.
De épen úgy, miként te őt lenézed,
És állsz felette végzete gyanánt,
Áldást vagy átkot szórva istenűl rá,
Ép ugy tekintünk rátok mi alá,
A szellem-ország büszke részesi.

ÁDÁM.

S azoknak volnál hát te egyike?

LUCIFER.

Igen, erősek közt a leghatalmasb,
Ki ottan álltam az Úr trónja mellett,
S legszebb dicséből osztályom kijárt.

ÁDÁM.

Mért nem maradtál hát a fényes égben,
E por világra mért jövél közénk?

LUCIFER.

Megúntam ott a második helyet,
Az egyhangú, szabályos életet,
Éretlen gyermek-hangu égi kart,
Mely mindég dicsér, rosznak mit se tart.

Küzdést kivánok, disharmóniát,
Mely új erőt szül, uj világot ád,
Hol a lélek magában nagy lehet,
Hová, ki bátor, az velem jöhet.

ÁDÁM.

Megmondta isten, hogy büntetni fog,
Ha más utat választunk, mint kitűzött.

ÉVA.

Miért büntetne? — Hisz, ha az utat
Kitűzte, melyen hogy menjünk, kivánja,
Egyúttal ollyanná is alkotott,
Hogy vétkes hajlam másfelé ne vonjon.
Vagy mért állított mély örvény fölé,
Szédelgő fejjel, kárhozatra szánva. —
Ha meg a bűn szintén tervében áll,
Mint a vihar verőfényes napok közt,
Ki mondja azt vétkesbnek, mert zajong,
Mint ezt, mivel éltetve melegit?

LUCIFER.

Lám, megjelent az első bölcselő!
Nagy sor jövend utánad, szép hugom,
Mely milljó úton ezt vitatja újra;
A tébolydába téved sok közűlök,
Sok visszaretten, révbe egy sem ér.
Hát hagyjatok fel az okoskodással,
Minden dolognak oly sok színe van,
Hogy a ki mind azt végig észleli,
Kevesbet tud, mint első pillanatra,

S határozatra jőni rá nem ér.
A tett halála az okoskodás. —

ÉVA.

Én hát szakítok egyet a gyümölcsből.

ÁDÁM.

Megátkozá az Úr.

(Lucifer kaczag.)

De csak szakíts.
Jőjön reánk, minek ránk jőni kell,
Legyünk tudók, mint isten.

(A tudás almáját előbb Éva aztán Ádám megizleli.)

ÉVA.

S e felett
Örökké ifjak. —

LUCIFER.

Erre, erre csak.
A halhatatlanságnak fája ez.
Siessetek hát!

(A másik fa felé vonja őket, egy CHERUB lángoló karddal útjokat állja.)

CHERUB.

Félre, bűnösök.

AZ ÚR SZAVA.

Ádám, Ádám! elhagytál engemet,
Elhagylak én is, lásd, mit érsz magadban.

ÉVA.

Végünk van.

LUCIFER.

Csüggedtek?

ÁDÁM.

Koránse hidd.
Csak ébredésem borzongása ez. —
El innen, hölgyem, bárhová, — el, el!
Idegen már s kietlen ez a hely.

ÉGI KAR.

Ah, sírjatok testvéri könnyeket,
Győz a hazugság, — a föld elveszett. —

HARMADIK SZÍN.

(Pompás vidék a paradicsomon kívül. Kis durva fakaliba. ÁDÁM czövekeket ver le keritésül. ÉVA lugost alkot. LUCIFER.)

ÁDÁM.

Ez az enyém. A nagy világ helyett
E tér lesz otthonom. Birok vele,
Megvédem azt a kártevő vadaktól
És kényszeritem nékem termeni.

ÉVA.

Én meg lugost csinálok, épen olyat
Mint az előbbi, s így közénk varázslom
A vesztett Édent.

LUCIFER.

Vajh, mi nagy szavat
Mondottatok ki. A család s tulajdon
Lesz a világnak kettes mozgatója,
Melytől minden kéj s kín születni fog.
És e két eszme nő majd szüntelen,
A mig belőle hon lesz és ipar,
Szülője minden nagynak és nemesnek,
És felfalója önnön gyermekének.

ÁDÁM.

Rejtélyeket beszélsz. Igérted a
Tudást, az ösztön kéjéről lemondtam

Érette, hogy, bár küzdve, nagy legyek.
S mi az eredmény.

LUCIFER.

Hát nem érzed-e?

ÁDÁM.

Érzem, hogy isten a mint elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Ön magam levék
Enistenemmé, és a mit kivívok,
Méltán enyém. Erőm ez, s büszkeségem.

LUCIFER. (Félre.)

Hiú báb, mostan fittyet hánysz az égnek,
Meglátjuk szíved, villámok ha égnek.

ÉVA.

Nekem meg büszkeségem az csupán,
Hogy a világnak anyja én leszek.

LUCIFER. (Félre.)

Dicső eszmény mit a nő szíve hord,
Megörökítni a bűnös nyomort.

ÁDÁM.

Mit is köszönjek néki? puszta létem?
Hisz az a lét, ha érdemes leszen
Terhére, csak fáradságom gyümölcse.
A kéjet, a mit egy ital viz ád,
Szomjam hevével kell kiérdemelnem,
A csók mézének ára ott vagyon —
A mely nyomán jár — a lehangolásban.

De hogyha a hálának csatja mind
Le is hullt rólam, bár szabad levék
Alkotni sorsom és újból lerontni,
Tápogatózva a mit tervezék, —
Ahhoz segélyed sem kellett talán,
Megbirta volna azt saját erőm.
S te nem mentél meg a súlyos bilincstől,
Melylyel testem por földéhoz csatol.
Érzem, bár nem tudom nevét, mi az,
Talán egy hajszál — annál szégyenebb, —
Mi korlátozza büszke lelkemet.
Nézd, ugranám, és testem visszahull,
Szemem, fülem lemond szolgálatáról
Ha a távolnak kémlem titkait;
S ha képzetem magasb körökbe von,
Az éhség kényszerít, hunyászkodottan
Leszállni ismét a tiprott anyaghoz.

LUCIFER.

Ezen kötél erősb, mint én vagyok.

ÁDÁM.

Ah, úgy te gyönge szellem vagy igen,
Ha e láthatlan pókháló, e semmi,
Mit százezer lény észre sem veszen
S hálója közt szabadság érzetével
Ficzkándozik, mit csak néhány ki-vált
Magasb szellem sejt, még daczol veled.

LUCIFER.

S csak is ez az, mi velem bír daczolni,
Mert szellem, mint én. Vagy tán azt hiszed,

Hogy, mert elrejtve munkál s zajtalan,
Nem is erős? — Ne hidd, homályban úl
Mi egy világot rendít és teremt,
Mert látásától megszédűlne a fej.
Csak ember műve csillog és zörög
Melynek határa egy arasznyi lét.

ÁDÁM.

Hagyd megtekintnem hát e működést,
— Egy perczre csak, keblem, tudod, erős —
Mely rám befolyhat, a ki enmagamban
Olyan különvált és egész vagyok.

LUCIFER.

„Vagyok“ — bolond szó. Voltál és leszesz.
Örök levés s enyészet minden élet.
De nézz körűl és láss szellem-szemekkel. —

ÁDÁM.

(A mit a következőkben mond, mind láthatóvá is lesz.)

Mi áradat buzog fel így körűlem,
Magasba törve szakadatlanúl,
Hol két felé vál s a földsarkokig
Vihar gyanánt rohan.

LUCIFER.

Az a melegség,
Mely életet visz a jegek honába.

ÁDÁM.

Hát e két lángfolyam, mely zúgva fut
Mellettem el, hogy, félek, elsodor
És mégis érzem éltető hatását:
Mi az, mi az? elkábulok belé.

LUCIFER.

Ez a delej.

ÁDÁM.

Alattam ing a föld.
A mit szilárdnak és alaktalannak
Tartottam eddig, forrongó anyag lőn,
Ellentállhatlan, mely alak után tör,
Életre küzd. Amarra mint jegecz,
Emerre mint rügy. Oh, e zűr között
Hová lesz énem zárt egyénisége,
Mivé leszesz testem, melyben szilárd
Eszköz gyanánt oly dőrén megbizám
Nagy terveimben és nagy vágyaimban.
Te elkényeztetett gyermek, ki bajt
S gyönyört szerczsz számomra egyiránt,
Nehány marok porrá sülyedsz-e csak,
Míg többi lényed víz és tünde lég,
Mely még imént piroslott és örűlt
S legott voltammal a felhőbe gőzölt.
Minden szavam, agyamban minden eszme
Lényemnek egy-egy részét költi el,
Elégek! — és a vészhozó tüzet
Talán rejtélyes szellem szítogatja,
Hogy melegedjék hamvadásomon. —
El e látással, mert megőrülök.
Ily harczban állni száz elem között
Az elhagyottság kínos érzetével,
Mi szörnyü, szörnyü! — Oh, miért lökém el
Magamtól azt a gondviseletet.

Mit ösztönöm sejtett, de nem becsült
S tudásom óhajt, — oh de hasztalan.

ÉVA.

Úgy-é, úgy-é, hasonlót érzek én is.
Ha majd te harczolsz a fenevadakkal,
Vagy én lankadva kertünk ápolom,
Körültekintek a széles világon,
És égen földön nem lesz egy rokon,
Nem egy barát, ki bíztasson vagy óvjon.
Nem igy volt ám ez egykor, szebb időben.

LUCIFER. (Gúnyosan.)

Hiszen, ha oly kicsinyes lelketek,
Hogy fáztok ápoló gond s kéz nélkül,
S alárendeltség oly szükségetek:
Idézek én fel istent számotokra,
Ki nyájasabb lesz, mint a zord öreg:
E földnek szellemét, ismérem őt
Az égi karból, szép szerény fiú. —
Jelenjél meg szellem,
Látod, nem birsz velem,
Az ősi tagadás
Hiv, hisz nem merne más.

(A földből lángok csapnak fel, tömör fekete felhő képződik szivárványnyal, iszonyúan mennydörögve.)

LUCIFER. (Hátra lépve.)

Ki vagy te, rém — nem téged hívtalak,
A föld nemtője gyönge és szelid.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Mit gyöngeül látál az égi karban,
Az önkörében végtelen, erős. —
Im itt vagyok, mert a szellem szavának
Engednem kelle, ámde megjegyezd,
Hogy fölzaklatni s kormányozni más.
Ha felveszem saját képem, leroskadsz,
S eme két féreg itt megsemmisül.

LUCIFER.

Mondd hát, hogyan fér büszke közeledbe
Az ember, hogy ha istenül fogad?

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Elrészletezve vízben, fellegekben,
Ligetben, mindenütt, hová benéz
Erős vágyakkal és emelt kebellel. (Eltűnik.)
(A ligetet, forrást tünde játszi NYMPHÁK népesítik.)

ÉVA.

Ah, nézd e kedves testvér arczokat,
Nézd, nézd, mi bájosan köszöntenek,
Nincs többé elhagyottság, rengeteg,
A boldogság szállott közénk velek.
Ők adnak búnkban biztató szavat,
A kétkedésben jó tanácsokat.

LUCIFER.

Nem is kérhettek jobb helyütt tanácsot —
Kik, a mint kértek, már határozátok —
Mint ép e kedves tünde alakoktól,
Ki úgy felelnek, mint kérdésetek szól:

A tiszta szívre mosolyogva néznek,
Ijesztő rémül a kétségbeesőnek;
Ők kisérendnek végig száz alakban,
Százféleképen átalváltozottan,
A fürkésző bölcsésznek üde árnya
S örök ifjú sziveknek ideálja.

ÁDÁM.

Mit ér, mit ér e játék csillogása,
Előttem mely foly, nem hatok belé —
S nekem csak egy rejtélylyel több jutott. —
Ne hitegess, Lucifer, ne tovább,
Hagyj tudnom mindent, úgy, mint megfogadtad.

LUCIFER.

(Félre) Keserves lesz még egykor e tudásod,
S tudatlanságért fogsz epedni vissza.
(Fent) De türelem. Tudod, hogy a gyönyör
Perczét is harczczal kell kiérdemelned;
Sok iskolát kell még addig kijárnod,
Sokat csalódnod, míg mindent megértesz.

ÁDÁM.

Könnyű neked beszélni türelemről,
Előtted egy öröklét van kitárva,
De én az életfájából nem ettem,
Arasznyi lét, mi sietésre int.

LUCIFER.

Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százados fa, s egynapos rovar.

Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.
Nem az idő halad: *mi* változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.
Ne félj, betöltöd czélodat te is,
Csak azt ne hidd, hogy e sár-testbe van
Szoritva az ember egyénisége.
Látád a hangyát és a méherajt:
Ezer munkás jár dőrén össze-vissza,
Vakon cselekszik, téved, elbukik,
De az egész, mint állandó egyén,
Együttleges szellemben él, cselekszik,
Kitüzött tervét bizton létesíti,
Mig eljön a vég, s az egész eláll. —
Portested is szét hulland igy, igaz,
De száz alakban újolag felélsz,
És nem kell újra semmit kezdened:
Ha vétkezél, fiadban bűnhödöl,
Köszvényedet őbenne folytatod,
A mit tapasztalsz, érzesz, és tanúlsz
Évmilliókra lesz tulajdonod.

ÁDÁM.

Ez visszapillantása az öregnek.
De ifju keblem forró vágya más:
Jövőmbe vetni egy tekintetet.
Hadd lássam, mért küzdök, mit szenvedek.

ÉVA.

Hadd lássam én is, e sok újulásban
Nem lankad-é el, nem veszít-e bájam.

LUCIFER.

Legyen. Bübájat szállítok reátok,
És a jövőnek végeig beláttok
Tünékeny álom képei alatt;
De hogyha látjátok, mi dőre a czél,
Mi súlyos a harcz, melybe útatok tér;
Hogy csüggedés ne érjen e miatt,
És a csatától meg ne fussatok:
Egére egy kicsiny sugárt adok,
Mely biztatand, hogy csalfa tünemény
Egész látás, — s e sugár a remény. —

(Ez alatt Ádámot és Évát a kalibába vezeti, kik ott elszunnyadnak.)

NEGYEDIK SZÍN.

(Egyiptomban. Elől nyilt csarnok. ÁDÁM, mint PHÁRAÓ, fiatalon, trónon ülve. LUCIFER, mint ministere; tiszteletteljes távolban fényes kiséret. A háttérben rabszolgák egy gúla épitésén dolgoznak, korbácsesal rendet tartó felügyelők alatt. Tiszta nap.

LUCIFER.

Felséges úr! aggódva kérdi néped,
Mely elvérezni boldog lenne érted,
Vajon mi az, mi a nagy pháraót
Nem hagyja trónja vánkosán pihenni?
Mért áldozod fel a nap kéjeit,
Az éjnek édes álomképeit,
És nem bizod gondját nagy terveidnek
A rabszolgára, a kit az megillet,
Midőn már úgyis a széles világon
Minden dicsőség, úralom tiéd
S a kéj, mit ember elviselni bír. —
Száz tartomány bő kincse mond urának,
Neked nyit kelyhet illatos virága
S édes gyümölcsöt csak neked növel.
Ezer hölgy keble sóhajtoz feléd:
A szőke szépség, lankadó szemével,
Finom, gyöngéd, mint játszi tünemény,

A barna lányka, lihegő ajakkal,
Égő szemében őrült szenvedélylyel —
Mind a tiéid. Sorsuk egy szeszélyed,
Mind érzi, hogy betölté hivatását
Ha néhány perczed fűszerezni tudta.

ÁDÁM.

Mind ennek nincsen szűmre ingere.
Mint kénytelen adó jő, nem csatázok
Érette, nem köszönhetem magamnak.
De itt e művel, mellyet alkotok,
Azt tartom, hogy megleltem az utat
Mely a valódi nagysághoz vezet.
Művészetét a természet csodálja
S évezredekre hirdeti nevem.
Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse:
Erősebb lett az ember, mint az isten.

LUCIFER.

S oh pháraó, mégis boldog vagy-é
E képzeletben? tedd kezed szivedre.

ÁDÁM.

Nem én. Ürt érzek, mondhatatlan ürt.
De mindegy, hisz nem boldogságot esdtem,
Dicsőséget csak, s az megnyílt előttem.
Csak a tömeg ne sejtse kínomat —
Ha sajnálhatna, nem imádna többé.

LUCIFER.

Hát hogyha egykor átlátod magad,
Hogy a dicsőség percznyi dőre játék?

ÁDÁM.

Az nem lehet.

LUCIFER.

S ha mégis?

ÁDÁM.

Halni térnék,
Megátkozván utánam a világot.

LUCIFER.

Nem fogsz meghalni, bár átlátod egyszer,
Sőt újra kezdesz, régi sikereddel.

(A dolgozó rabszolgák közül egyet a felügyelők annyira vernek, hogy ez jajveszékelve és üldözötten egész a nyilt csarnokba fut s a trón előtt összerogy.

A RABSZOLGA.

Uram segíts!

(A munkások közül ÉVA, mint a rabszolga neje, kibontakozik, s fájdalmas sikoltással férjére borúl.)

ÉVA.

Hiába kéred azt.
Ki kínjainknak nem volt részese
Nem ért, nem ért! — Halk a jajnak szava
S a trón magas. Mért nem hívsz engemet
Ki eltakarlak s testemmel fogok fel
Minden csapást.

ÁDÁM.

(A betóduló felügyelőkhöz, kik a rabszolgát s nejét ki akarják hurczolni.)

Hagyjátok ott. El innét.

(A felügyelők el.)

Mi ismeretlen érzés száll szívembe,
Ki e nő és mi bűve-bája van,
Melylyel, mint lánczczal, a nagy pháraót
Lerántja porban fetrengő magához? — (Felkél.)

LUCIFER.

Ez ismét a szálaknak egyike
Melyekkel gúnyúl vett körűl urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat,
Ha önhitedben lepkeként csapongsz.
E vékony szál láttad már mily erős,
Kisiklik ujjainkból, és azért
Nem téphetem szét.

ÁDÁM.

(Lejőve a trón lépcsőin.)

Azt ne is müveld.
A mílyen sértő, ép oly kellemes.

LUCIFER.

De illetlen, hogy egy bölcs és király
Alatta nyögjön.

ÁDÁM.

Mit tegyek tehát?

LUCIFER.

Nincsen más hátra, mint hogy a tudás
Tagadja létét e rejtett fonálnak:
S kaczagja durván az erő s anyag.

ÁDÁM.

Én nem birom kaczagni, sem tagadni.

ÉVA.

Ah, kedvesem, véred csorogva foly,
Megállitom; fáj, ugy-e bár, nagyon?

A RABSZOLGA.

Az élet fáj csak, már nem fáj soká.

ÉVA.

Nem úgy, nem úgy, mért éltél volna eddig,
Ha most halnál meg, a mint föllelél.

A RABSZOLGA.

Mért él a pór? — a gúlához követ
Hord az erősnek, s állítván utódot
Jármába, meghal. — Milljók egy miatt.

ÁDÁM.

Ah, Lucifer, mi rettentő beszéd ez!

LUCIFER.

A haldokló hagymázos őrülése.

ÁDÁM.

Mit is beszélt?

LUCIFER.

Nagy pháraó, mi bánt?
No, mondhatom, hogy nagyszerű dolog:
Egy rabszolgával a földön kevesb van.

ÉVA.

Neked silány szám, nékem egy világ,
Oh jaj, ki fog majd engemet szeretni? —

A RABSZOLGA.

Én többé nem. — Felejts el, nő, örökre. (Meghal.)

ÁDÁM.

Majd foglak én. El innen a halottal.

(A hullát felveszik.)

Fel, hölgyem, e trón pamlagán helyed:
A bájnak épen úgy fejdelme vagy
Mint az erőnek én, — meg kelle lelnünk
Egymást akárhol.

ÉVA.

Oh, nagy pháraó,
Tudom, parancsod a pór végzete,
Nem is szabódom, csak kevés időt
Engedj magamnak, azután parancsolj.

ÁDÁM.

Ne többször e szót. Oh, hát birodalmam
Sohsem megy-é túl a parancs szaván?

ÉVA.

Elég, ha egyelőre a parancs
Nem illet fájva, — óh ne frigyeld
Ez első perczben könnyem a halottól. —
Mi szép halott, ah istenem, mi szép! (Ráborúl.)

ÁDÁM.

Szép és halott; mi ellentétel ez:
Törekvésinkre gúny e nyúgalom,
Vagy hivságukra szánalmas mosoly.

LUCIFER.

Szökött rabszolga, ki veled daczol,
Mondván: erősebb lettem lánczaidnál.

ÁDÁM.

A holtnak béke, az élőnek üdv.
Amaz könyed nem érzi, mosolyod
Nélkülöznöm kín.

(A halottat kiviszik, Ádám Évát a trónra vezeti.)

Oldalomra, nő!

(Jajveszékelés a munkások közt; Éva összerezzen.)

Mi lelt szerelmem?

Éva.

Oh, nem hallod-e
A nép jaját?

ÁDÁM.

Először vettem észre.
Nem szép zene, igaz: de ne ügyelj rá,
Csókolj meg és feledd el a világot.
Te meg némitsd el azt a jajgatást.

LUCIFER.

Azt nem birom, ez már a nép joga,
Együtt öröklé az igával azt.

(Ismét jajszó. Éva felsikolt, Ádám fölemelkedik.)

ÁDÁM.

Hölgyem, te szenvedsz, s nem tudom, miként
Segítsek rajta. Sziveden keresztül
A jajszó, mint villám, fejembe csap
S úgy érzem, a világ kiált segélyt.

ÉVA.

Oh pháraó, zúzz el, de megbocsáss
Ha a nép jajja nem hágy megnyugodni,

Ládd, jól tudom, hogy szolgálód vagyok,
Hogy éltem czélja tégedet mulatni,
Felejtek mindent, kívülem mi van:
Nyomort, nagyságot, ábrándot, halottat,
Hogy mosolyom üdv, ajkam láng legyen;
De hogyha a nép, e milljókarú lény,
Korbácsolt háttal jajgat odakint:
Mint fájó testnek kisded porczikája,
Én, én, a népnek elszakadt leánya,
Szivemben érzem szintén mind e kínt.

ÁDÁM.

És én veled. — A milljók egy miatt —
Mondá a holt is. —

ÉVA.

Oh nagy pháraó!
Komor levél, és én vagyok oka,
Üzz el magadtól, vagy taníts, miként kell
Siketté lennem.

ÁDÁM.

Jobb mester valál te,
Mert megtanítál a jajt hallanom. —
Ne halljam többé. — Im, legyen szabad
A szolga nép. Mit is ér a dicsőség
Mit egy személyben ér utól az ember
Milljók vesztével és milljók jajával,
Kikben szintén az az ember lehel;
Milljószor érzem a kínt, egyszer a kéjt.

LUCIFER.

Ah, pháraó, rajongsz; hisz a tömeg
A végzet arra itélt állata,
Mely minden rendnek malmán húzni fog,
Mert arra van teremtve. Már ma mentsd fel:
A mit te eldobsz, ő meg nem nyeri,
És új urat keres holnap magának.
Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
Ha a gazdának szükségét nem érzi?
Ha kebelében öntudat lakik?

ÁDÁM.

Miért jajgat hát, mintha fájna néki
A szolgaság?

LUCIFER.

Fáj, bár nem tudja, mi.
Mert minden ember uralomra vágy;
Ez érzet az, s nem a testvériség,
Mi a szabadság zászlajához űzi
A nagy tömeget, — ámbár öntudattá
Nem ébred benne, és csak sejtelemkint
Zaklatja minden olyasért, mi új
S mi tagadása a már meglevőnek;
Abban remélvén testesűlve látni
A boldogságról képzett álmait.
Pedig mély tenger a nép: bármi napfény
Sem hatja át tömét; sötét leend az,
Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
És mely hullám esetleg ép te vagy.

ÁDÁM.

S mért épen én?

LUCIFER.

Vagy más veled rokon,
Kiben tudattá vált a népi ösztön,
S ki a szabadság bámult bajnokául
Fényes helyedre tolakodni mer.
Míg a tömeg, nem nyerve semmit is,
Nevet cserél, a gazda megmarad.

ÁDÁM.

Mi végtelen körút okoskodásod,
Melyből menekvés nincsen is talán.

LUCIFER.

Vagyon menekvés. Adj ezen nehány
Ki-vált egyénnek lánczot és gyürűt,
Adj más játékszert, s mondd: im a tömeg
Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé —
És elhiszik, és a népet lenézvén
Elszívelik, hogy őket is lenézd.

ÁDÁM.

Ne kisérts ily csábító álokokkal.
El a szolgákkal! légyen mind szabad.
Hirdesd ki nékik, ám de jól siess,
Hogy, míg megbánom, késő is legyen már.

LUCIFER. (Félre.)

Előre csak önhitten útadon,
Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von. (Kimegy.)

ÁDÁM.

E mű meg álljon bevégzetlenül,
Intő rom annak, a ki nagyra tör,
Erőnk s gyöngénknek nagy kérdőjele.

(Kint nagy örömzaj, a munkások eloszolnak. Luczifer visszatér.)

Örülj pór, a nagyság hogy meghajolt
Előtted. Csak ne hidd, hogy kényszerítve.

ÉVA.

Vigasztalódjál, oh én kedvesem,
Úgy is mit ér az a rideg dicsőség,
Hideg kigyóként mely közénkbe csúsz.

ÁDÁM.

De nagy, de nagy.

ÉVA.

El véle; látod, a jaj
Elnémúlt, üdvünket meg nem szakasztja,
Mi vágyad más, ha keblemen pihensz?

ÁDÁM.

Oh nő, mi szük, mi gyarló látköröd.
S a büszke férfit ép ez vonzza hozzád —
Csak gyöngeség mit az erő szerethet.
Mint a védő szülő gyámoltalan
Voltát karolja leghőbben fiának.

ÉVA.

Ah pháraó; tán már untatlak is
E hasztalan, e balga fecsegéssel?
Hiába, ha okosabb nem vagyok.

ÁDÁM.

Ne is kivánd, hogy légy, én kedvesem.
Eszem elég van nékem önmagamnak,
Erő s nagyságért nem kebledre hajlok,
Sem a tudásért, mind ezt könyveimben
Sokkal jobban föllelhetem. Te csak
Beszélj, beszélj, hogy halljam hangodat,
Rezgése szűmön végig árjadozzon.
Akármit mondasz, mind egy; oh, ki kérdi
Mit énekel a kis madár, azért
Édes sejtéssel halljuk hangjait.
Te csak virág légy, drága csecsebecs,
Haszontalan, de szép, s ez érdeme.

(Luciferhez.)

És mégis egy vágy ver föl mámoromból,
Talán bolond vágy — — oh de teljesítsd —
Hagyj vetnem egy merész pillantatot
Előre, egy pár ezredév utánra,
Mi lesz hiremből?

LUCIFER.

A mig csókolódtok,
Nem érzed-é a lanyha szelletet,
Mely arczodat legyinti s elröpül?
Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben e por csak nehány vonalnyi,
Egy századévben már nehány könyök,
Pár ezredév gúláidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved,
Kéj-kerteidben a sakál üvölt,

A pusztán koldús, szolganép tanyáz.
(A mit Lucifer mond, mind láthatóvá is lesz.)
S mind ezt nem a mennyrázó fergeteg,
Nem bömbölő földindulás cselekszi,
Csak gyönge szellő, mely körűlenyelg.

ÁDÁM.

Rettentő kép.

LUCIFER. (Gúnynyal.)

Ne félj, csak szellemed vesz,
De tested megmarad, mint múmia,
Kiváncsisága iskolás fúknak,
Torz arczulattal, melyről elmosódott
Az frás, szolga volt-e, vagy parancsolt.
(Egy múmia felé rúg, mely ez alatttrón a előtt tünt fel, s lassan legördül annak lépcsőin.)

ÁDÁM. (Felugorva.)

Pokolbeli káprázat, el veled,
Hiú törekvés, dőre nagyravágy —
Fülembe cseng még: milljók egy miatt.
E millióknak kell érvényt szereznem,
Szabad államban — másutt nem lehet.
Enyészszen az egyén, ha él a köz,
Mely egyesekből nagy egészt csinál.

ÉVA.

S elhagysz-e engem is, szerelmedet? —

ÁDÁM.

El, tőled, a trónt, mindent elhagyok.
Vezess, vezess, új czélra, Lucifer,

Ugy is sok szép időt vesztettem el
Ez ál uton. (Indúl, kardot vonva.)

ÉVA.

Királyom! tört reménynyel
Ha megjösz, szived e szűn menhelyet lel.

ÁDÁM.

Igen, igen; sejtem hogy téged is
Tisztúlt alakban fel foglak találni.
S akkor nem fogsz ölelni már parancsból,
De, mint egyenlő, — kéjnek érzetével. (El.)

LUCIFER.

Ne oly vágtatva, még jókor beéred,
Talán előbb, a czélt, hogysem reméled,
És sírni fogsz majd, látva, hogy mi dőre,
Mig én kaczaglak. — Menjünk hát, előre.

ÖTÖDIK SZÍN.

(Athénében. A köztér, közepén szónokszékkel. Az előtéren oldalvást nyílt templomcsarnok istenszobrokkal, virágfüzérekkel, oltárral. ÉVA, mint LUCIA, MILTIADES hadvezér neje, fiával KIMONNAL, több szolgálótól kisérve, kik áldozati tárgyakat visznek, jő a templom csarnoka felé. A téren rongyos nép ácsorog. Ragyogó reg.)

ÉVA.

Csak erre, erre, kedves kis fiam.
Nézd, arra ment el gyors hajón atyád,
Csatázni messze hon határain.
Egy durva nép él ott, mely vakmerőn
Fenyegeté szabadságát honunknak.
Imádkozzunk, imádkozzunk fiam,
Hogy az ég védje e hon igazát,
S vezesse közénk hős atyádat épen.

KIMON.

Ugyan mért ment atyám oly messze földre,
Hogy védje ezt a rongyos gyáva népet,
Ha szép nejét meg bú emészti honn?

ÉVA.

Oh jaj, ne ítélj jó apád felett,
Istennek átka úl oly gyermeken.

Csak a szerelmes nőnek van joga
Kesergni férje nagy lépésein,
Miket ha nem tesz, megszégyenlené.
Atyád úgy tett, mint kell a férfiúnak.

KIMON.

Félsz hát anyám, hogy gyenge, megverik?

ÉVA.

Nem, nem fiam, atyád hős, győzni fog,
Csak egy van a mitől őt félthetem,
Hogy önmagát nem győzi meg.

KIMON.

Hogyan?

ÉVA.

Van a léleknek egy erős szava,
A nagyravágy. A rabszolgában alszik,
Vagy szűk körében bűnné aljasúl.
De vérével táplálván a szabadság,
Nagygyá növeszti, mint polgárerényt.
Ez költ életre minden szép s nagyot,
De hogyha túlerős, anyjára tör,
S küzd véle, még elvérzik egyikök. —
Ha e szó benne túlerőre jutna,
Ha megcsalhatná ezt a szent hazát,
Megátkoznám. Imádkozzunk fiam.

(A templom csarnokába mennek, ez alatt a térre mindig többen gyülekeznek.)

ELSŐ A NÉPBŐL.

Nem hall az ember semmi izgató
Hirt, mint ha sergünk ellent sem találna.

MÁSODIK A NÉPBŐL.

És itthon is oly álmos minden ember,
Tán senki sem kohol már terveket,
Mint hajdanán, miknek kivitelére
A felséges nép torka kellene.
Ma reggel óta járom e helyet,
S szavazatomra nem akad vevő.

ELSŐ A NÉPBŐL.

Unalmas élet, mit van tenni már?

HARMADIK A NÉPBŐL.

Nem ártana egy gyönge kis zavar.

(Éva ez alatt az oltár tüzét meggyujtotta, kezeit megmosá s a hozandó áldozatra készült. Szolgálói himnuszt kezdenek, mely szakaszonkint a következő jelenetbe vegyül. A tér megtelt polgárokkal, néppel, két DEMAGÓG a szószékért küzd.)

ELSŐ DEMAGÓG.

Odább! ez a hely itten az enyém.
Veszélyben a hon, hogyha nem beszélek.

(A nép helyeslést üvölt.)

MÁSODIK DEMAGÓG.

Akkor vesz el, ha szólsz. Bérencz, le innét!

(A nép kaczag és tapsol.)

ELSŐ DEMAGÓG.

Te nem vagy bérencz, mert ki sem veszen meg.
Polgárok! fájva emelek szavat,
Mert a nemes szívnek fáj, a nagyot
Porig alázni; s egy nagy férfiút
Kell vonnom birószéketek elé
A disz-szekérről.

MÁSODIK DEMAGÓG.

Jól kezded, gonosz!
No csak virágozd fel az állatot,
Mit áldozatra szántál.

ELSŐ DEMAGÓG.

Félre innen!

A NÉPBŐL.

Mit is hallgatjuk azt a gúnyolót.

(Rángatják a második demagógot.)

ELSŐ DEMAGÓG.

De bármint fáj szivem, mégis beszélek,
Mert téged, oh dicső fejdelmi nép,
Még hadvezéreknél is többre nézlek.

MÁSODIK DEMAGÓG.

Ez árus lelkü, éhenholt csoportot,
Mely eb gyanánt a hulladékra les
Gazdái asztaláról? — Oh te gyáva,
Izlésedet nem irigyelhetem.

A NÉPBŐL.

Le véle, ő is áruló, le véle!

(Még inkább bántalmazzák. Éva két galambot s tömjént áldoz az oltáron.)

ÉVA.

Szent Aphrodite! oh fogadd, fogadd el
Ez áldozat füstét, hallgasd imámat:
Nem zöld babért kérek férjem fejére,
Családi enyhet csak bajnok szivére.

(Az áldozat füstében EROS mosolyogva megjelenik, a CHARISOK körülállják s rózsákat hintenek rá. Áhítatba merült csoportozat.)

A SZOLGÁLÓK.

Hallgasd meg őt.

EROS.

Oh nő, a tiszta szív
Áldása rajtad!

A CHARISOK.

És a Charisok
Oltalma véled! —

A SZOLGÁLÓK.

Hála, Aphrodite!

ELSŐ DEMAGÓG.

Halld hát a vádat, nép! nagy Miltiades
Eladta a hont.

MÁSODIK DEMAGÓG.

Oh, hazudsz, hazudsz!
Hallgassatok, vagy késő bánalomnak
Ér szégyene.

ELSŐ A NÉPBŐL.

Le onnan, szemtelen!

(Egészen a tömegbe sodorják)

ELSŐ DEMAGÓG.

Ifjúságod virága van kezében,
Lemnost be birta venni egy csapással,
S most veszteg áll Pháros nál. Megfizették.

HARMADIK A NÉPBŐL.

Halál fejére.

ELSŐ POLGÁR.

No s kiáltsatok,
Vagy bérletemből hurczolkodjatok ki.

(Az áldozatnak vége, az istenségek eltüntek.)

ÉVA. (Felemelkedve.)

Minő zaj az kint? nézzük meg, fiam.

KIMON.

Egy árulót itélnek el, anyám.

ÉVA.

(A csarnok lépcsőzetére lépve.)

Szivem mindig szorúl, ha éhező nép
Itéletét látom nagyok felett.
Ha sárba hull a fényes, kárörömmel
Szemléli a pór, gúnynyal illeti,
Mint hogyha ön mocskát is igazolná.

MÁSODIK A NÉPBŐL.

Uram! rekedt vagyok s kiáltani
Szeretnék.

MÁSODIK POLGÁR.

Itt van, kend meg torkodat.

MÁSODIK A NÉPBŐL.

Aztán mit mondjak?

MÁSODIK POLGÁR.

Mondj halált fejére.

A NÉPBŐL.

Halál! halál! —

ÉVA.

Kiről is van tehát szó?

MÁSODIK DEMAGÓG. (Hozzája lépve.)

Ki másról, mint ki egy fejjel nagyobb
Mint polgártársi s azt nem tűrhetik.

ÉVA.

Miltiadesről? — Oh, nagy istenek!
S te is vén Crispos, kit rabszolgaságból
Mentett ki férjem, most halált kiáltasz?

CRISPOS.

Engedj meg, asszonyom, kettőnk közül
Csak egyik élhet. Három gyermekemmel
Tart, a ki igy szavaztat.

ÉVA.

Jaj neked,
Ha sorsod, Crispos, igy lealjasít!
Bár megbocsájtok, hogyha éhezel.
De hát te Thersites? s ti mind, ti mind,
Kik a jólétben nyugton szunnyadoztok,
Mert a kapuktól ellenségteket
Férjem veré el. — Oh hálátlanok! —

THERSITES.

Ah, asszonyom! keservesen esik bár,
De mit tegyünk, ez a néphangulat:
Ki koczkáztatja minden birtokát,
Daczolva a felgerjedett habokkal!

ELSŐ DEMAGÓG.

Kimondom hát a nép itéletét.

(LUCIFER: mint harczos, rémült arczczal, szaladva jő.)

LUCIFER.

Vészt hirdetek! Az ellen a kapuknál!

ELSŐ DEMAGÓG.

Az nem lehet, győzelmes hadvezérünk
Nincs-é előttük?

LUCIFER.

Épen ő az ellen.
Megtudta, mit forraltok ellene,
Felkelt szivében a méltó harag,
S míg szóltok, tüzzel vassal itt terem.

MÁSODIK DEMAGÓG.

Ti hoztátok mind ezt ránk, árulók.

A NÉPBŐL.

Üssük le őket. — Éljen a vezér! —
Jaj nékünk, fusson a ki merre tud. —
Mindennek vége. —

ELSŐ DEMAGÓG.

Nincs. Hódolni néki
Elébe a kapukhoz! —

ÉVA.

Istenek!
Az itélet fájt, melly által nekem
Elvesztél férjem, oh de keserűbb
Hogy igazoltad azt, — bár visszanyerlek. —

ELSŐ A NÉPBŐL.

Fogjátok el nejét; ha városunknak
Bántása lesz, haljon meg gyermekestül.

ÉVA.

Meghalnék érted, férjem, szivesen,
Csak a hon átka gyermekem ne érné. —

KIMON.

Engem ne félts, anyám, jőj, jőj velem,
Megóv e szentély minden bántalomtól.

(Felmennek az üldöző csoport elől a csarnokba, két NYMPHA rózsaláncot bocsát le mögöttük a nép előtt, mely azonnal visszalép. Kivülről harsonák hangzanak, a nép jajveszékelve szétszalad. — A nymphák eltünnek.)

LUCIFER.

(Kaczagva kezét dörzsöli.)

Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek
Kaczagni ott, hol szívek megrepednek.
(A templom felé fordúlva.)
Csak e mindig megifjuló, örökké
Szépnek látása ne zavarna folyvást.
Úgy fázom idegenszerű körében,
Mely a mezetlent is szemérmetessé,
A bűnt nemessé és a végzetet
Magasztossá teszi rózsáival
S az egyszerűség csókos ajkival. — —
Mért késik oly soká az én világom,
A torzalak, a kétes rémület,
Hogy elriaszsza e káprázatot,
Mely küzdelmemben a már-már bukó
Embert mindannyiszor fölkelti újra. —
De majd meglátjuk, hogyha a halál
Borzalma eljő hozzánk nem sokára,

Unalmas árnyjátéktoknak vajon
Nem lesz-e akkor itt végső határa.

(ÁDÁM, mint MILTIADES, fegyveres csapat élén vezettetik megsebesülten. Előtte könyörögve a nép és a demagógok.)

A NÉPBŐL.

Éljen vezérünk. Könyörűlj nagy ember.

ÁDÁM.

Mi vétketek hát, a miért könyörgtök?
S a gyöngétől mit kérhet az erős? —
De nőm nem jő elém, se gyermekem;
Tán csak nem érte őket bántalom! — —

ÉVA.

Ah Miltiades, mért is jösz, ha nőd
Sem bír örűlni jöttödön. — Fiam,
Anyád leroskad, tartsd fel, tartsd fel... Ah,
Még jó nevet se' hágy reád atyád! —

ÁDÁM.

Mi ez? nem értem. A nép esdekel,
Nőm átkoz és e melli vérzik hazámért. —

ÉVA.

De jobban vérzik a honi és szivem.
Vagy mért jövél, mondd, hadseregnek élén. —

ÁDÁM.

Nem illet-é rangomban ily kiséret?
Eljöttem, mert e súlyos seb nem enged
Továbbra is tisztemnek megfelelni.
Eljöttem, hogy küldőimnek kezébe,
A felséges népnek kezébe téve

Hatalmamat, beszámoljak neki.
Im elbocsátlak, bajnok társaim,
Kiérdemlétek a háztüz nyugalmát.
S most én is e kardot, Athéne Pallas,
Szentelve tűzöm oltárod fölé.

(Felvezetteti magát a csarnok lépcsőin. Fegyveresei eloszolnak.)

ÉVA. (Férje nyakába borúlva.)

Ah Miltiades, hol van boldogabb nő,
Mint a te nőd, nemes nagy férfiú!
Nézd, nézd fiad, milyen hasonlatos
Hozzád, mi nagy, mi szép!

ÁDÁM.

Ti kedvesek!

KIMON.

Jól tudtam én, hogy a mit tesz atyám,
Az jól van téve. —

ÉVA.

Oh, ne szégyenítsmeg,
Ezt a hitvesnek kelle tudni jobban.

ÁDÁM.

Fiam! atyád kardját mutasd be te.

KIMON. (A kardot felakasztva.)

Óvd, istenasszony, ezt a drága kardot,
Mig egykor érte hozzád eljövök.

ÉVA.

E kettős áldozathoz az anya
Hadd szórja a tömjént. Pallas, tekints le.

(Tömjént áldoz.)

ELSŐ DEMAGÓG. (A szószéken.)

Nem volt-e igazam, hogy áruló?
Hogy Darius megvette? tettetés csak
A seb, nem kiván ellene csatázni.

A NÉPBŐL.

Halál reá.

ÁDÁM.

Mi zaj az odakint?

ÉVA.

Ah, Miltiades, rettentő beszéd az:
Árulónak mond újra a tömeg.

ÁDÁM.

Nevetséges vád; engem, árulónak,
Ki Marathonnál győztem?

ÉVA.

Oh, hogy úgy van.
Gonosz világ az, melyet itt lelél.

ELSŐ DEMAGÓG.

Mit késtek őt elfogni?

(Nép tolong a templom csarnoka elé, köztük LUCIFER.)

ÉVA.

Miltiades!
E szentélyben biztos vagy, meg ne mozdúlj. —
Miért is oszlatád szét a hadat?
E bűnbarlangot mért nem gyújtatád fel?
Csak lánczot érdemel e csőcselék,
Mely érzi, hogy te születél uráúl,

Ki nemesebb vagy, mint ők összevéve,
S megöl, megöl, hogy lábadhoz ne essék. —

ELSŐ DEMAGÓG.

Halljátok-e, egy áruló neje
Miként beszél? —

ÉVA.

Az a nőnek joga,
Hogy férjét védje, még ha bűnös is,
Hát még ha olyan tiszta, mint uram!
És ellensége olyan korcs, miként ti. —

ELSŐ DEMAGÓG.

Mért hagyja a felséges nép magát
Így becsmérelni.

ELSŐ A NÉPBŐL.

Hát ha igazat mond.

ELSŐ POLGÁR.

Ki velök tart, gyanús. Kiáltsatok
Rongy lelkek, vagy dögöljetek meg éhen.

A NÉPBŐL.

Halál reá. —

ÁDÁM.

Takard el e fiút.
Ne lássa vérem, — el nő e kebelről.
A villám, mely a szirtre csap, ne érjen.
Csak én haljak meg, — vagy miért is éljek,
Midőn látom, mi dőre a szabadság,
Melyért egy élten küzködém keresztül.

ELSŐ DEMAGÓG.

Mit tétováztok még.

A NÉPBŐL.

Halál reá!

ÁDÁM.

E gyáva uépet meg nem átkozom,
Az nem hibás, annak természete,
Hogy a nyomor szolgává bélyegezze
S a szolgaság, vérengző eszközévé
Sülyeszsze néhány dölyfös pártütőnek.
Csak egyedül én voltam a bolond,
Hivén, hogy ilyen népnek kell szabadság.

LUCIFER. (Félre.)

Elmondtad a sírverset önmagadra,
S utánad illőt sok nagy síroromra. —

ÁDÁM.

Vezessetek le. Nem veszem igénybe
Tovább e szentélyt.

(Levezetteti magát a lépcsőn, Évát gyöngéden szolgálói karjába téve.)

Ím — készen vagyok. —

MÁSODIK DEMAGÓG.

Védjed magad, még nincsen veszve semmi.

ÁDÁM.

Nagyon gyötörne a seb, hogyha szólnék
Védelmeműl.

MÁSODIK DEMAGÓG.

Tedd meg, hisz ez a nép
Csak az imént porban csúszott előtted.

ÁDÁM.

Ah, ép azért minden haszontalan,
Önszégyenét meg nem bocsátja a nép.

LUCIFER.

Kijózanodtál-é hát?

ÁDÁM.

Oh, nagyon.

LUCIFER.

Átláttad-é, hogy a bódúlt tömegnek
Nemesb ura voltál, mint ő neked?

ÁDÁM.

Lehet, de mind a kettő kárhozat;
Más név alatt a végzet ugyanaz.
Hiú törekvés azzal küzdeni,
Nem is fogok.— Aztán miért, miért is
Vágynék magasra bármi hő kebel.
Éljen magának, és keresse a kéjt,
Melylyel betölti az arasznyi létet,
S tántorgjon ittasan Hádes felé. —
Vezess új útra Lucifer, vezess,
S kaczagva nézem más erényeit,
Más kinjait, csak élveket kivánva.
Te meg nő, a ki — úgy rémlik szivemnek—
Egykor lugost varázsolál nekem
A sivatagba, hogy ha még fiamból
Polgárt nevelnél tisztes anyaként:
Bolond vagy, méltán gúnyol a leány,
Ki festett arczczal a bordélyban űl
Bortól felgerjedt, csókvágyó ajakkal.

Örülj, mulass, tagadd meg az erényt. —
Vérpadra mostan, büntetésemül.
Nem mintha aljast birtam volna tenni,
De mert nagy eszme lelkesítni bírt. —

(Ez alatt egy tőkét hoznak a lépcsők elé, mellette Lucifer áll bárddal. Ádám lehajtja fejét.)

ELSŐ DEMAGÓG.

Végezzétek ki. Éljen a haza!

LUCIFER. (Félsúgva.)

Szép búcsu, nemde? — No s, vitéz uram,
Nem borzogat most furcsán egy kevéssé
A torzképű halál rideg szele? —

ÉVA.

Ah Pallas! meg nem hallgatád imámat. —

(A templomból a halál nemtője, mint szelid tekintetű ifjú, lefordított fáklyával s koszorúval Ádámhoz lép.)

ÁDÁM.

Pallas meghallgatott. — Az ég veled,
Megnyugvás szállt szivembe Lúciám.

LUCIFER.

Átok reád, hiú ábránd világ,
Megint elrontád legszebb perczemet. —

ÉVA.

Átok reád, te közlelkű rideg nép,
A boldogságot durván illetéd,
S üde virága menten porba hullt.
Pedig nem olyan édes a szabadság
Neked, a milyen fájdalmas nekem volt. —

HATODIK SZÍN.

(Rómában. Nyilt csarnok, istenszobrokkal, díszedényekkel, melyekben illatok égnek, kilátással az Apenninek felé. — Közepén terített asztal három lecticával. ÁDÁM mint SERGIOLUS, LUCIFER mint MILÓ, CATULUS, mind megannyi kéjencz, ÉVA mint JÚLIA, HIPPIA és CLÓVIA kéjhölgyek ledéren öltözve dőzsölnek. Egy emelvényen gladiatorok harcza folyt, rabszolgák állnak parancsra készen, fuvolások zenélnek. Alkony, később éj.)

CATULUS.

Nézd, Sergiolus, mily szerény, ügyes
Ez a piros szalagú gladiator,
Mernék fogadni, hogy amazt legyőzi.

ÁDÁM.

Nem, Herculesre!

CATULUS.

Ah mit, Herculesre,
Ki hinne még közöttünk istenekben?
Mondd Júliádra, jobban elhiszem.

ÁDÁM.

Legyen.

LUCIFER.

Erős alapra esküszöl:
Álistent tévén, álisten helyébe.

De mondd, hogy értsük még is azt az esküt,
Szépségét értsük-é, szerelmed-e,
Avagy tán épen hűségét irántad? —

CATULUS.

A báj muló, s ha még nem volna is,
Unott lesz holnap, a mi elragad ma,
S kevesb kecsű nő csábít tőle el
Az ujdonság bűbájos ingerével.

ÁDÁM.

Hűségit értém. Vagy ki pazarol
Hölgyére többet nálam?

HIPPIA.

Oh bohó!
Hát bírod-é őt vég nélkül ölelni?
S ha bírnád is, te, a ki telhetetlen
Gyönyörre vágysz s haszontalan csapongsz,
Mert a kéjnek csak egy-egy elszakadt
Részét birod egy-egy nőben találni,
Mig a szépség s kéj eszményképe mindig
Elérhetlen varázsként leng előtted,
Hogyan tudod, hogy szintén egy szeszélye,
Egy ábrándkép nem csábitandja-é el?
Egy gladiátor roncsolt izmai — —

ÁDÁM.

Igaz, igaz, ne többet Hippia.
Miért is vonz az a kéj Tantalusként,
Ha Herculesnek ereje hiányzik,
Ha Proteusként nem változhatunk,

S egy megvetett rab, kínos hét után,
Oly órát élvez, mílyet hasztalan
Ohajt ura. — Vagy a gyönyör csak egy
Ital viz-é hát a meglankadottnak,
S annak halál, ki habjaiba dűl?

LUCIFER.

Ah mily dicső erkölcsi tanfolyam
Szép lányok keblén, fűzéres pohárnál. —
De hát fogadástok? —

ÁDÁM.

Ha veszteném,
Úgy Júlia tiéd. —

CATULUS.

S ha nyersz?

ÁDÁM.

Lovad
Enyém. —

CATULUS.

Négy hétre vissza veheted,
Vagy bétaszítom ángolnás tavamba. —

LUCIFER.

Nézd, Júlia, e szép kövér halat:
Egyél, hiszen majd hizlalsz másikat.

ÉVA.

S nem dőzsöl-é rút féreg rajtad is?
Örűljön, a ki él, vagy hogyha nem
Tud is örűlni, legalább kaczagjon. (Iszik.)

ÁDÁM. (A gladiátorhoz.)

Jól tartsd magad, hé! —

CATULUS.

Rajta csak, vitézűl.

(Catulus gladiátora elesik s életéért esdve újjait fölemeli. Ádám a kegyelmi jelt akarja adni, de Catulus lefogja kezét s összeszorítva markát, hüvelykét a gladiátor felé tartja.)

Recipe ferrum! — Gyáva korcs. Elég
Rabszolgám van még, nem vagyok fukar.
Ki sajnálná e kis felzaklató
Jelenetet, szép hölgyek, tőletek,
Midőn a csók oly sokkal édesebb,
Forróbb a vágy, ha egy kis vér ömölt.

(A gladiátort ez alatt ellenfele kivégezte.)

ÁDÁM.

A ló enyém, jőj Júliám, ölelj meg.
Vigyék ki azt a hullát. — Tánczosok!
Csináljatok most már komédiát,
Ebből elég volt mára.

(A hullát kiviszik, az emelvényt tánczosok foglalják el.)

CATULUS.

Clúvia!
Jőj hát te is, nem nézhetem soká,
Ha más ölelkezik.

LUCIFER.

S mi, Hippia,
Követjük-é szintén példájukat?
De nyald meg ajkad, nincs-e rajta méreg.
No úgy, most már mulathatunk, galambom.

ÁDÁM.

Mit is dobog szived olyannyira,
Nem nyughatom fölötte, Júlia. (Suttogaak.)

LUCIFER.

Halld, e bolond még a szivről beszél!? —

CATULUS.

Ládd kedves, én nem bántom a tiédet,
Tehetsz vele akármit, csak ne tudjam,
Ha csókod forró s mindig kész nekem.

CLUVIA.

Nagylelkü kedves! ím javadra e bort. (Iszik.)

CATULUS.

Jól van, jól, Cluvia, de lágy karod,
Puhácska kebled tőlem el ne vond,
Füzérem is lesiklott ládd fejemről. —
(A tánczosnőkhöz.)
Ah, ez remek fordúlat tánczotokban,
Mi buja tűz, kellemmel egyesűlve!

CLUVIA.

Szemed befogom im, ha ott leled
Azt, a miért én is versenyt futok,
S csak egy jó szót sem bírok érdemelni. —
(Luciferre mutatva.)
Ezen savanyu arczot nézzed inkább, —
Miért is ennek az a szép leány,
Ha már különb hasznát se' tudja venni,
Mint hogy szunyadni hagyja, míg maga
Gúnyos mosolylyal és hideg szemekkel

Kisér száz édes, bárha dőre dolgot,
Mi a társalgás illatát teszi. —

CATULUS.

Valóban, egy ily arcz egész körök
Költészetére fagylepelt borit.
Ki ellenáll a percz igézetének
S nem hagyja lelkét ártól elragadni,
Nem is jó ember s bár maradna otthon. —

HIPPIA.

Valóban szinte félek, hogy szegényben
Már megfogant a fekete halál,
Mely a várost pusztítja. —

ÁDÁM.

El vele,
E gyászos képpel. Pajzán dalt nekünk,
Ki tudja a legszebbet köztetek.

HIPPIA. (Énekel.)

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell;
Minden pohárnak
Más a zamatja
S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell,
Minden leánynak
Más a varázsa
S a mámor, az édes mámor,

Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

CATULUS.

Jól van biz az, no's Clúvia, te mit tudsz?

CLUVIA. (Énekel.)

Bolond világ volt hajdanában:
Lucretiát az özvegy ágyban
Hogy megkereste szép gavallér,
Nem lángol ajka, több kéjt nem kér,
Tárt szűvel nem fut bordélyházba,
Hideg vasat merit magába. —

MIND.

Örűljünk, okosabb világ van,
Örűljünk, hogy mi élünk abban. —

CLUVIA.

Bolond világ volt hajdanában:
Brutus nem ült szép villájában,
Kardot fogott s harczolni méne,
Mint hitvány zsoldos, s még mi végre?..
A rongyos nép jóléte végett,
S tar töldön érte el is vérzett.

MIND.

Örűljünk, okosabb világ van,
Örűljünk, hogy mi élünk abban. —

CLUVIA.

Bolond világ volt hajdanában,
Rém járt fel a hősek agyában,
Szentnek hivék, mit kaczagunk ma,
S egy két ily őrűlt ha akadna,
Cirkusainkban épen elkel,
Nekünk látvány, a vadnak étel.

MIND.

Örüljünk, okosabb világ van,
Örüljünk, hogy mi élünk abban.

LUCIFER.

Ah Cluvia, leverted Hippiát.
Szeretnék e dalnak költője lenni.

ÁDÁM.

S te nem danolsz, mit búsongsz Júlia?
Körülünk minden vígad és nevet.
Nem jól esik pihenned keblemen? —

ÉVA.

Ah jól, nagyon. De nézd el Sergiolus,
A boldogság midőn elkomolyít.
Azt tartom, mely kaczag, nem is valódi.
Legédesebb perczünkbe is vegyül
Egy cseppje a mondhatlan fájdalomnak,
Talán sejtjük, hogy az ily percz — virág,
S így hervatag.

ÁDÁM.

Ah, én is érzek ilyest.

ÉVA.

S kivált ha még dalt hallok és zenét,
Nem hallgatom a szük korlátu szót,
De a hang árja ringat, mint hajó,
S úgy érzem, mintha álomban feküdném:
A rezge hangon messze múltba szállnék,
Hol napsugáros pálmafák alatt
Ártatlan voltam, játszi, gyermeteg,
Nagy és nemes volt lelkem hívatása.

Bocsáss meg, őrült álomnak varázsa
Mind ez. — Csókollak ismét — ébredek.

ÁDÁM.

El a zenével, tánczczal, émelyit
Ez örökös édesség tengere,
Keserüct kivánna már szivem.
Boromba ürmöt, és fulánkot a
Piros ajakra, vészt fejem fölé.

(A tánczosok elmennek, jajgatás hallik kivülről.)

Mi jajszó ez, mely úgy velőbe hat?

LUCIFER.

Nehány őrültet most feszítenek fel,
Testvériségről, jogrul álmodókat.

CATULUS.

Úgy kell nekik, miért nem ültek otthon,
Élvezve és feledve a világot,
Miért vitatták mások dolgait.

LUCIFER.

Koldús a dúst testvéreül kivánja,
Cseréld meg őket és ő von keresztre.

CATULUS.

Hagyd hát kaczagnunk a nyomort, hatalmat,
Dögvészt, mi a várost tizedeli,
Az isteneknek minden végzetét.

(Új jajszó.)

ÁDÁM. (magában.)

Úgy érzem, mintha álomban feküdném,
A rezge hangon messze múltba szállok,

Hol nagy s nemes volt lelkem hivatása. —
Nem úgy mondád-e Júlia?

ÉVA.

Igen.

(Ez alatt besötétült. A csarnok előtt temetési menet vonúl el tibiákkal, fáklyákkal és jajveszéklő nőkkel. Az egész társaság egy idcig merev hallgatásba sülyed.)

LUCIFER. (Felkaczagva.)

Mint látom, itt a jó kedv elborúlt.
Bor nincs-e már, vagy elfogyott az élcz,
Hogy a savanyu úr is megsokalja?
Talán bizon valaki fél közöttünk,
Vagy épen megtért.

ÁDÁM. (Feléje sujtva poharát.)

Veszsz, ha azt hiszed.

LUCIFER.

No majd hivok uj vendéget közénk.
Talán megifjúlt kedv is tér be véle.
Hej! hozzátok be, szolgák, ízibe,
Ki fáklya fénynyel erre útazik.
Csak megkináljuk egy pohár itallal. — —

(A halottat nyílt koporsóban behozzák s az asztalra helyezik. Kisérete a háttérben marad. Lucifer ráköszönt.)

Igyál pajtás, holnap nekem, ma néked!

HIPPLA.

Talán inkább csókot kivánsz?

LUCIFER.

Öleld meg
És lopd ki szájából az obulust.

HIPPIA.

Ha tégedet csókollak, őt miért ne?

(A halottat megcsókolja. PÉTER APOSTOL a kiséret közül kilép.)

PÉTER APOSTOL.

Megállj, a döghalált szivod magadba.

(Mindnyájan visszaborzadva, helyeiken felemelkednek.)

MIND.

A döghalál — rettentő — félre innen.

PÉTER APOSTOL.

Te nyomorú faj! — gyáva nemzedék,
Míg a szerencse mosolyog feletted,
Mint napsugárban a légy, szemtelen,
Istent, erényt, gúnyolva taposó.
De hogyha a vész ajtódon kopog,
Ha istennek hatalmas újja érint,
Gyáván hunyász, rútúl kétségb'eső.
Nem érzed-é, hogy az ég büntetése
Nehezkedik rád. Nézz csak, nézz körűl,
A város pusztúl, durva idegen nép
Tiporja el arany vetésidet,
Szétbomlik a rend, senki sem parancsol
S szót nem fogad. A rablás, gyilkolás
Emelt fővel jár a békés lakok közt,
Utána a halvány gond, réműlet
S égből földről se' részvét, sem segély.
Nem bírod, úgy-e, kéjek mámorával
Elandalítni azt a szózatot,

Mely a kebelnek mélyét felveri
S jobb czél felé hiába ösztönöz.
Kielégítést, úgy-e bár, nem érzesz,
Csak undort ébreszt szűdben a gyönyör
S aggódva nézsz körűl, ajkad rebeg:
Hiába mind, a régi istenekben
Nincs már hited, kövekké dermedeztek.
(Az isten-szobrok szétporlanak.)
Elporlanak s új istent nem találsz,
Mely a salakból újra fölemelne. —
Nézz csak körűl, mi pusztit városodban
Hatalmasabban, mint a döghalál,
Ezren kelnek fel a lágy pamlagokról,
Hogy Thebaisnak puszta téreit
Vad anachorétákkal népesítsék,
Ottan keresve tompúlt érzetöknek
Mi még izgassa, a mi még emelje. —
El fogsz pusztúlni, korcsúlt nemzedék,
E nagy világ most tisztuló szinéről.

HIPPIA. (Az asztal előtt összeroskadva.)

Oh jaj nekem, mi szörnyű fájdalom,
Hideg veríték, orcusnak tüze, —
A dögvész, oh, a dögvész, — elveszek.
Nem gyámolit ki sem közűletek,
Kik annyi élvet osztátok velem?

LUCIFER.

Ma néked, holnap nékem, édesem. —

HIPPIA.

Hát öljetek meg, átkom ver különben.

PÉTER APOSTOL. (Hozzá lépve.)

Ne átkozódjál lányom, sőt bocsáss meg, —
Majd gyámolítlak én és a nagy isten,
A szent szeretet örök istene.
Emelkedjél fel hozzá, ím e vízzel
Lelked kitisztúl menten a salaktól,
S hozzá siet. —

(Megkeresztelí az asztalról vett edényből.)

HIPPIA.

Atyám — megkönnyülék. (Meghal.)

CATULUS. (Indúl.)

Én még ma Thebaisba útazom.
Elundorodtam a bünös világtól.

CLUVIA.

Megállj Catulus, én is elkisérlek. (Kimennek.)

ÁDÁM.

(Elgondolkodva, az előtérre lép, Éva követi.)

S te itt vagy Júlia, mondd, mit keressz itt,
Hol a halál az örömet kiölte.

ÉVA.

S nem ott van-é helyem, a hol te vagy?
Ah Sergiolus! vajh mi sok nemes
Érzést találtál volna e kebelben,
Hol csak mulékony kéj után kutattál. —

ÁDÁM.

És önmagamban is. Mi kár, hogy úgy van!
Elveszni nyomorúltan, kisszerűen.

S szenvedni addig. Oh, ha él az isten,

(Letérdel s kezét égnek emeli.)

Ha gondja van ránk, és hatalma rajtunk,
Új népet hozzon s új eszmét a világra,
Amazt, a korcsba jobb vért önteni,
Ezt, a nemesbnek hogy köre legyen
Magasra törni. Érzem, elkopott mind,
Mi a miénk volt — s újat létrehozni
Erőnk kevés. Hallgass meg, istenem.

(Az égen glóriában a kereszt feltünik. A hegyek megől égő városok pirja látszik. A csúcsokról félvad csapatok szállnak alá. Távolról áhitatos himnusz hallik.)

LUCIFER. (Magában.)

E látvány kissé borzogatja hátam,
De nem emberrel kell-e küzdenem?
Mit én nem bírok, ő teszi helyettem.
Hasonló tréfát már gyakorta láttam.
A glória ha lassan elveszett,
Még megmarad a vérengző kereszt.

PÉTER APOSTOL.

Az Úr meghallgatott. — Tekints körül,
Az elkorcsúlt föld újra kezd születni.
E medvebőrös barbár harczfiak,
Kik üszköt vetnek fényes városokra,
Kiknek lova múlt századok vetését
Tiporja el s istálót elhagyott
Templom falak közt lél, új vért hozand
Az elsilányúlt, megfogyott erekbe.
S kik a circusban himnuszt énekelnek

Mig a bősz tigris keblöket kitépi,
Új eszmét hoznak, a testvériséget,
És az egyénnek felszabadulását,
Melyek meg fogják rázni a világot. —

ÁDÁM.

Ah érzem, érzem, mást is kér a lélek,
Mint dagadó párnákon renyhe kéjek;
A szív vérének lassu elfolyása
Olyan kéj, melynek vajh mi lenne mása?

PÉTER APOSTOL.

Legyen hát czélod: istennek dicsőség,
Magadnak munka. Az egyén szabad
Érvényre hozni mind, mi benne van.
Csak egy parancs kötvén le: szeretet.

ÁDÁM.

Fel hát csatázni, fel hát lelkesűlni
Az új tanért. Alkotni új világot,
Melynek virága a lovag-erény lesz,
Költészete az oltár oldalán
A felmagasztalt női ideál.

(Péterre támaszkodva, indúl.)

LUCIFER.

Ah, a lehetlen lelkesit fel Ádám!
A férfiúhoz méltó ez s dicső ám.
Istennek tetszik, mert az ég felé hajt,
S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.

(Utána megy.)

HETEDIK SZÍN.

(Konstantinápolyban. Piacz néhány ögyelgő polgárral. — Középen a patriarcha palotája, jobbra apácza zárda, balra liget. ÁDÁM, mint TANKRED, erődús férfikorban más lovagokkal, Ázsiából visszatérő keresztes hadak élén, lengő zászlók s dobszó mellett jő, LUCIFER mint fegyvernöke. Estve, később éj.)

ELSŐ POLGÁR.

Im itt jön ismét egy barbár csapat.
Fussunk, zárjunk be ajtót és kaput,
Nehogy rabolni jőjön kedvök újra.

MÁSODIK POLGÁR.

El hölgyeinkkel; e vád csőcselék
Isméri a szerályok kéjeit.

ELSŐ POLGÁR.

És hölgyeink is győző jogát.

ÁDÁM.

Megálljatok, mit futtok így előttünk;
Vagy nem látjátok ezt a szent jelet,
Testvérileg mely egy czélhoz csatol? —
Hitünk világát vittük Ázsiának,
Szeretetnek tanát, hogy elvadúlt
Milljói, melyek közt szent bölcseje

Ringott üdvünknek, érezzék malasztját.
S tiköztetek nem volna szeretet?

ELSŐ POLGÁR.

Hallottunk már mi sokszor ily beszédet,
S legott házunkra az üszök repült. (Elszélednek.)

ÁDÁM. (A lovagokhoz.)

Imé, látjátok, ez átkos gyümölcse,
Ha aljas tervvel annyi martalócz
Kezében a szent zászlót lengeti
S gyáván hizelgve a népszenvedélynek,
Hivatlanúl tolakszik fel vezérül. —
Lovag barátim! míg a szennytelen
Becsűlet, isten szent dicsérete,
A nő védelme és a hősiség
Lesz kardjainkon, mink vagyunk hivatva
E ronda démont féken tartani
S vezetni, hogy vágyának ellenére
Nagyot s nemest müveljen szüntelen.

LUCIFER.

Szépen szólsz, Tankréd, ámde majd ha a nép
El nem hiendi többé, hogy vezér vagy — —

ÁDÁM.

Hol a szellem van, ott a győzelem.
Lesujtom. —

LUCIFER.

És ha szellem nála is lesz?
Leszállsz-e hozzá?

ÁDÁM.

Mért leszállani?
Hát nem nemesb, ha őtet emelem fel. —
Lemondni a küzdés nehéz helyéről
Társak híjában ép olyan kicsinyes,
Mint szűkkeblűség társt be nem fogadni,
Irígyelvén részét a pályabérben. —

LUCIFER.

Lám lám, mivé silányúlt a nagy eszme,
Melyért a circus vértanúi haltak. —
Ez az egyénnek felszabaditása? — —
Csodálatos fajú testvériség. —

ÁDÁM.

Ne gúnyolj. — Oh ne hidd, hogy a dicső tant
Fel nem fogom. Éltemnek vágya az. —
Tehet, s tegyen, kiben szent szikra van,
Ki felküzd hozzánk, szívesen fogadjuk,
Egy kardcsapás rendünkbe emeli,
De őriznünk kell a rend kincseit
A még forrongó zűrnek ellenében.
Bár jőne már, bár jőne az idő,
Megváltásunk csak akkor fog betelni,
Midőn ledűl a gát, mert tiszta minden. —
De ilyen napnak jöttét kétleném,
Ha az, ki a nagy művet inditá,
Nem önmaga lett volna a nagy isten. — —
Barátim, láttátok hogyan fogadtak.
Árván a zajgó város népe közt.
Nincs hátra más, mint ott azon ligetben

Táborba szállni, mint azt megszokók
Már a pogány közt. Mig majd jobbra fordúl.
Indúljatok, követni foglak én is,
Minden lovag felel népségeért.

(A keresztes had tábort üt.)

LUCIFER.

Mi kár, hogy szép eszméid újolag
Csak ollyan hírhedett almát teremnek,
Mely künt piros, de béle por.

ÁDÁM.

Megállj.
Hát nem hiszesz már semmi nemesebbe?

LUCIFER.

Ha hinnék is, mit ér, fajod ha nem hisz.
Ez a lovagrend, mellyet állitasz
Pháros gyanánt tenger hullámi közt,
Egykor kialszik, félig összedúl
S vészesb szirtté lesz a merész utasra,
Mint bármelyik más, mely sohsem világlott. —
Minden, mi él és áldást hintve hat,
Idővel meghal, szelleme kiszáll,
A test tuléli ronda dög gyanánt,
Mely gyilkoló miazmákat lehel
Az új világban, mely körúle fejlik. —
Ládd, igy maradnak ránk a múlt idők
Nagyságai.

ÁDÁM.

Míg rendünk összedúl,

Tán szent tanai a tömegbe hatnak,
És akkor nincs veszély.

LUCIFER.

A szent tanok. — —
Ah, ép a szent tan mindig átkotok,
Ha véletlen reá bukkantatok:
Mert addig csűritek, hegyczitek,
Hasogatjátok, élesítitek,
Mig őrültség vagy békó lesz belőle.
Exact fogalmat nem birván az elme,
Ti mégis mindig ezt keresitek
Önátkotokra, büszke emberek.
Vagy nézd e kardot, hajszállal nagyobb
Kisebb lehet s lényben nem változott,
Ezt folytathatnók véges-végtelen
S hol az exact pont, mely határt tegyen?
Bár érzésed rögtön reátalál,
A változás nagyban midőn beáll. —
De mit törekszem, — fáraszt a beszéd,
Tekints magad csak kissé szerteszét.

(Nehány polgár ismét megjelen.)

ÁDÁM.

Barátim! népem fáradt, menhelyet kér.
Tán a keresztyénség fővárosában
Nem kér hiába.

HARMADIK POLGÁR.

Kérdés, nem vagy-é
Erctnekségben, rosszabb a pogánynál.

NEGYEDIK POLGÁR.

Mondd, mit hiszesz, a Homousiont,
Vagy Homoiusiont?

ÁDÁM.

Ezt nem értem. —

LUCIFER.

Ne valld be, ez most itt a fő dolog.

NEGYEDIK POLGÁR.

Lám, kételkedik, ez is hamishitű.

TÖBBEN.

El tőlük, el, zárkozzunk házainkba. —
Átok reá, ki nékiek fedélt nyújt. (Elszéiednek.)

(A PATRIARCHA fejedelmi pompában és kisérettel jő palotájából, egy csapat barát követi láncra vert eretnekeket kisérve, végre katonák s nép.)

ÁDÁM.

Elámulok! — De mondd, mi fejdelem
Közelg amott, oly dölyfösen, kihívón? —

LUCIFER.

A főpap az, apostolok utóda.

ÁDÁM.

S e meztelábas ronda csőcselék,
Mely a bilincselt népet káröröммel,
Hazudt alázat színével kiséri?

LUCIFER.

Keresztyén-cinicus, barátsereg.

ÁDÁM.

Nem láttam ilyest ősi hegyeim közt.

LUCIFER.

Majd látsz utóbb; a poklosság, tudod,
Lassan terjed. De vigyázz, meg ne sértsd
Ez absolut erényü, s ép azért
Engesztelhetlen népet.

ÁDÁM.

Ah, minő
Erény lehetne ily fajnak sajátja.

LUCIFER.

Erények a sanyargás, a lemondás,
Mit mestered kezdett meg a kereszten.

ÁDÁM.

Az egy világot válta meg ez által,
De e gyávák csak istent káromolnak.
Mint lázadók, megvetve kegyeit.
Ki szúnyog ellen oly fegyvert ragad,
Mit medve ellen vinni hősiség,
Bolond.

LUCIFER.

De hátha ők a szúnyogot
Medvének nézik. — Nincs-e rá joguk.
Nincs-é joguk hős voltuk érzetében
Pokolra úzni minden élvezőt? —

ÁDÁM.

Látok, miként Tamás, és nem hiszek. —
Szemébe nézek e káprázatoknak. —
(A patriarcha elé lép.)
Atyám! a szent sír harczosi vagyunk
S a fáradalmas útból megpihenni

E város népe még be sem fogad. —
Ki oly hatalmas vagy, segíts ügyünkön.

PATRIARCHA.

Fiam, csekély dolgokra most nem érek,
Az isten dícse, a nép üdve hív,
Eretnekek fölött kellvén itélnem,
Kik mérget szórva dudvaként tenyésznek
S tűzzel vassal bár irtjuk, szüntelen
Ujúlt erővel küldi a pokol ránk. —
De hogyha a kereszt vitézi vagytok,
Minek kerestek messze szerecsent,
Itt a veszélyesb ellen. Fel tehát,
Fel falvaikra, irtsátok ki őket,
Pusztítsatok nőt, aggot, gyermeket.

ÁDÁM.

Az ártatlant, atyám, csak nem kivánod. —

PATRIARCHA.

Ártatlan a kigyó is, mig kicsiny,
Vagy hogyha már kihullt méreg-foga,
S kiméled-é?

ÁDÁM.

Valóban szörnyü bűn
Lehet, mi ily haragra gyujthatá
Egyházát a szeretetnek.

PATRIARCHA.

Fiam!
Nem az szeret, ki a testnek hizelg,
De a ki a lelket vezérli vissza,

Ha kell kard élén, vagy lángon keresztül
Ahoz, ki mondá : Nem békét, de harczot
Hozok a földre. — E gonosz hitűek
A szent háromság rejtélyes tanában
A homoiusiont hirdetik,
Mig az egyház a homousiont
Alapítá meg a hit czikkeül.

BARÁTOK.

Halál reájuk, már a máglya ég. —

ÁDÁM.

Adjátok fel, barátim, azt az *i*-t,
Szebb áldozat lesz életmegvetéstek
A szent sirért vivandó hős csatában. —

EGY AGG ERETNEK.

Sátán, ne kísérts, mink igaz hitünkért
Ott vérezünk, hol isten rendelé.

EGYIK BARÁT.

Hah, szemtelen, igaz hittel dicsekszel?

AZ AGG ERETNEK.

Nincs-é velünk a rimini zsinat
S más számtalan ?

A BARÁT.

Rosz útra tévedett.
De Nicaeában s más igaz hivő
Zsinatban úgy-e mellettünk itéltek ?

AZ AGG ERETNEK.

A pártosok. — Mi szemtelen kisérlet
Még versenyezni vélünk. Vagy, felelj,

Hol van csak egy egyházatyátok is,
Mint Árius, és a két Euséb? —

A BARÁT.

Hát birtok-é egy Atanásiust?

AZ AGG ERETNEK.

Hol vértanúitok?

A BARÁT.

Több, mint tinektek,

AZ AGG ERETNEK.

Szép vértanúk, kiket káprázatával
Az ördög csalt el, kárhozott halálra. —
Mondom, ti vagytok a nagy Babylon,
Az a kéjhölgy, kiről szent János irt,
Mely el fog veszni a világ szinéről. —

A BARÁT.

A hétfejű sárkány az, antikrisztus
Vagytok ti, kikről szent János beszél,
Gazok, csalárdok, ördög czimborái.

AZ AGG ERETNEK.

Rablók, kigyók, paráznák, torkosok..,

PATRIARCHA.

El vélök, el, már is soká időzünk,
Isten dicsére, a máglyára őket!

AZ AGG ERETNEK.

Isten dicsére, jól mondád gonosz,
Isten dicsére hull az áldozat. —

Erősek vagytok, tesztek kény szerint,
De jó-e a tett, ítél majd az ég. —
Számlálva immár bűnóráitok,
Vérünkből új csatárok születendnek,
Az eszme él s a láng, mely fellobog,
Világot késő századokra vet. —
Jerünk, barátim, a dicső halálba. —

AZ ERETNEKEK (karban énekelnek.)

1. Én erős istenem, én erős istenem, miért hagytál el engemet, és miért távoztál el az én megtartásomtól és az én jajgatásaimnak beszédétől?

2. Én istenem, kiáltok mind napestig, de nem hallgatsz meg, éjjel is nincs nekem vesztegléseim.

3. Te pedig szent vagy — — (XXII. zsolt.)

A BARÁTOK (karban közbe vágnak.)

1. Perelj, uram, az én velem perlőkkel, és harczolj a velem harczolókkal.

2. Ragadj fegyvert és paizst, és kelj fel az én segítségemre.

3. És vedd fel dárdádat és rekeszd meg az én háborgatóim eleinek utát. — (XXXV. zsolt.)

(Ez alatt a patriarcha s a menet elvonúl. Néhány barát tractatusokkal a keresztesek közé vegyűl.)

LUCIFER.

Mit állsz oly szótlan, mondd, mit borzadasz?
Tragédiának nézed? nézd legott
Komédiának s múlattatni fog. —

ÁDÁM.

Oh jaj, ne tréfálj! — hát egy *i* miatt is

Mehetni ily elszántan a halálba? —
Mi akkor a magasztos, nagyszerű? —

LUCIFER.

Az, a mi másnak tán kaczagtató.
Egy szál valasztja csak e két fogalmat,
Egy hang a szivben itél csak közöttük
S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv,
Mely istenít, vagy gúnyával megöl. —

ÁDÁM.

Mért is tünt csak szemembe mind e bűn!
E kisszerű harcz büszke tudományban,
E gyilkos méreg mesterűl kivonva
A legfényesb, legüdítőbb virágból. —
E szép virágot egykor ismerém,
Üldött hitünknek zsendülő korában:
Ki az a bűnös, a ki tönkre tette?

LUCIFER.

A bűnös önmaga a győzelem,
Mely szerte szór, száz érdeket növel.
A vész, mely össze hoz, mártírt teremt,
Erőt ád; ott van az eretnekekkel. —

ÁDÁM.

Valóban, elhajítnám kardomat,
És visszamennék éjszaki honomba,
Hol még az ős erdők árnyékiban
A férfibecs, a tiszta egyszerűség
Daczol e síma kornak mérgivel,
Ha titkos szó nem súgná szüntelen,
Hogy e kort nékem kell újjá teremtni.

LUCIFER.

Hiú törekvés. Mert egyént sohsem
Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz, vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén. —
Kiket nagyoknak mond a krónika,
Mind az, ki hat, megérté századát,
De nem szülé az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad. —
Amott azok, kik békóban sietnek
Mártírhalálra, gúnytól környezetten,
Látnak csak egy embernyomot előre,
Köztük dereng fel az új gondolat;
S azért meghalnak, mit utódaik
Az útcza-léggel gondtalan szivandnak. —
De hagyjuk ezt, nézz kissé táborodba,
Mit járnak ott azon piszkos barátok,
Mi vásárt ütnek, mit szónoklanak,
Őrült taglejtés vad kiséretében. —
Hallgassuk őket.

EGY BARÁT. (A tolakodó keresztesek közt.)

Bajnokok, vegyétek!
Vegyétek a vezeklésnek tanát
Kalauzúl minden kétségetekben,
Ez megtanít a gyilkos, a parázna,
A templomrabló, a hamis tanú
Hány évig fog szenvedni a pokolban.
És megtanít, egy évi büntetést

Hogy a gazdag megválthat husz s nehány,
Mig a szegény három solidival.
S ki már fizetni épen képtelen,
Nehány ezer korbácsütéssel is. —
Vegyétek e becses könyvet, vegyétek. —

A KERESZTESEK.

Ide vele. — Nekünk is szent atyám! —

ÁDÁM.

Hah, rossz árús, és még roszabb vevők.
Vonj kardot és verd szét e ronda vásárt!

LUCIFER. (Zavarban.)

Bocsáss meg, e barát rég czimborám.
S nem is utálom én az ily világot,
Az Úr dicse haszinte felkapott is,
Felkaptam én is egy úttal vele.
Csak te maradtál egy kissé alant.

(ÉVA mint ISAURA s HELENE annak komornája sikoltva rohannak Ádámhoz, nehány keresztestől üldözve, kik azonban ízibe elosonnak.)

ÉVA. (Összerogyva.)

Ments meg te, bajnok. —

ÁDÁM. (Felkarolva.)

Eszmélj, oh nemes hölgy,
Itt biztosan vagy. Vesd fel szép szemed.
Minő igéző! — Vajh mi érheté?

HELENE.

Élvezni voltunk a természetet
Kertünk árnyékos sűrüségi közt,

Gondatlan ülve az üde gyepen,
A csattogányt hallgattuk és kisértük;
Midőn csillogni látunk két szemet
Vad szenvedélylyel a bokor megől.
Ijedve kezdünk futni, míg utánunk
Lihegve és döbörgve négy keresztes
Majd-majd beért, midőn hozzád jutánk.

ÁDÁM.

Nem is tudom, kivánjam-é hogy ébredj;
Hát hogyha elhagysz, álomkép gyanánt?
Hogy is lehet test így átszelleműlve,
Ilyen nemes és íly imádatos, —

LUCIFER.

Átszelleműlt test! — Oh, a sors valóban
Nem büntethetné jobban a szerelmest
Őrűltségéért, mint beteljesítvén
Mind azt, a mit csak kedvesére halmoz. —

ÁDÁM.

Úgy rémlik, egykor már ismertelek,
Hogy együtt álltunk isten zsámolyánál.

LUCIFER.

Mindenre kérlek, azt sohse feledd,
Szerelmed a milyen mulattató
Kettesben, olly izetlen harmadiknak.

ÁDÁM.

Felnéz, — mosolyg, oh hála néked, ég!

ÉVA.

Lovag, megmentél, hogy köszönjem azt meg?

ÁDÁM.

Nem gazdag díj-e a szó ajkadon?

LUCIFER. (Heleséhez.)

Elég sovány díj s ílyet sem nyerek? —

HELENE.

S mi hálával tartoznám én neked?

LUCIFER.

Hát azt hiszed, hogy a nemes lovag
Megmente téged is? Minő hiúság.
Ha a lovag megmenti a kisasszonyt,
Komornáját a fegyvernök bizonynyal.

HELENE.

S mit nyertem volna. Vagy hálás leszek
És ott vagyok, mintha elér a vész:
Vagy háladatlan, így is kárhozott. —
Pedig nem volt rút a négy üldöző.

ÁDÁM.

Oh hölgy, hová vezesselek, parancsolj.

ÉVA.

Előttünk áll a zárda ajtaja.

ÁDÁM.

A zárda, mondod? Oh de ajtaja
Nem zárja tőlem a reményt el, úgy-e?
Adj nékem egy jelt, tűznöm e kereszthez,
Hogy míg amaz tisztemben küzdni hív,
Legszebb álmomnak hozza vissza képét
S ne únjak várni hosszu éveken,
Melyek végéről pályabérem int. —

ÉVA.

Im e szalag. —

ÁDÁM.

Ez éjsötét szalag?
Oh hölgy! reményt, reményt, ne bánatot.

ÉVA.

Enyém ez a jel, mást nem adhatok.
A zárdafal közt nem tenyész remény.

ÁDÁM.

De szerelem sem. És a hol te vagy,
Hogyan ne volna szerelem, leány!
Mezed mutatja, nem vagy még apácza.

ÉVA.

Ne is gyötörj tovább kérdéseiddel,
Pedig gyötörsz, ha búdat nőni látom. —

LUCIFER.

És el fog zárni e fal téged is?

HELENE.

El ám, de kulcsa nincs tengerbe vetve.

LUCIFER.

Nagy kár, — beh szép elégiát faragnék
E bús esetről. —

HELENE.

Csalfa, menj előlem!

LUCIFER.

S miért? hát nem nagy eszme az, midőn
Tengerfenékre szállok kulcsodért?

HELENE.

Ah, ezt nem is kivánom.

LUCIFER.

Már megyek. —
A mélynek szörnye fen reám agyart.

HELENE.

Jöjj vissza, jöjj, megöl a félelem —
Inkább a kulcs majd ablakomba' lesz. —

ÁDÁM.

Hadd tudjam hát neved meg legalább,
Imámba, tudjam meg, hogy mit csatoljak,
Áldást kérvén rád, hogyha végzeted
Gyászát megosztni már nem engeded.

ÉVA.

Nevem Izóra. S a tiéd lovag?
Imádság jobban illet zárdaszűzet.

ÁDÁM.

Tankréd vagyok.

ÉVA.

Tankréd, isten veled.

ÁDÁM.

Izóra, oh ne hagyj el ily sietve,
Megátkozom különben a nevet,
Melyet bucsúzva mondottál először. —
Rövid volt e percz, még álomnak is,
Hogy folytatom, ha ily rejtély maradsz
S nem bírom sorsod drága fonalával
Kihímzeni? —

ÉVA.

Halljad hát sorsomat.
Atyám is a szent sír vitéze volt,
Midőn egy éjt meglepte a vad ellen,
Üvöltve, tüzzel-vassal, táborát,
Menekvéséhez már nem volt remény
És szent fogadást tön szűz Máriának,
Hogy engemet, ki még gyermek valék,
Ha visszatérhet, néki felajánl.
Ő visszatért, én szent ostyát vevék
Ez igéretre.

ÁDÁM.

Oh te szent anya!
Te testesített tiszta szeretet,
Nem fordulál-e el megbántva ily
Szentségtelen igérettől, minő
Erényeidre nyom bűnbélyeget,
Átokká téve az égnek malasztját. — —

HELENE.

S te nem kivánod tudni sorsomat?

LUCIFER.

Azt már tudom: szerettél, megcsalódtál,
Szerettél újra, s akkor már te csaltál.
Ismét szerettél, — hősödet megúntad;
S üres szived most uj lakóra vár. —

HELENE.

Ez különös! Az ördög van veled tán?
De oly szerénynek még se' hittelek,
Hogy szívemet üresnek hidd jelenleg.

LUCIFER (Ádámhoz).

Uram siess. Te nem birsz elbucsuzni,
S én nem birom gátolni győzedelmem.

ÁDÁM.

Izóra! minden szód fulánk szivemben.
Egy csókkal mérgét, oh hölgy, édesitsd meg.

ÉVA.

Lovag, mit kivánsz, — hallád esküimet.

ÁDÁM.

De az nincs tiltva tán, hogy *én* szeresselek.

ÉVA.

Te boldog vagy, de hogy feledlek én?
Tankréd, megyek már, vagy kifogy erőm.
Isten veled — meglátlak ott az égben.

ÁDÁM.

Isten veled. — E nap emléke vélem. —
(Éva a zárdába lép.)

HELENE.

(félre.) Ah gyáva te — hát mindent én tegyek?
(fent.) Ablakba' lesz majd, nem tengerben a kulcs.
(Évát követi.)

ÁDÁM (feleszmélve).

Most hát jerünk. —

LUCIFER.

Már késő, — vége van. —
Ládd, ílyen őrült fajzat a tiéd,
Majd állati vágyának eszközéül

Tekinti a nőt, és durvult kezekkel
Letörli a költészet himporát
Arczáról, önmagát rabolva meg
Szerelme legkecsesb virágitól; —
Majd istenül oltárra helyezi,
És vérzik érte és küzd hasztalan,
Míg terméketlen hervad csókja el. —
Mért nem tekinti és becsűli nőül,
Nőhivatása megjelölt körében.

(Ez alatt egészen besötétült, a hold felkél. Isaura és Helene az ablakon.)

ÉVA.

Mi vágyva néze rám, mint reszketett,
Ah, e hős férfi reszketett előttem,
De nőerényem és a hit parancsol —
Itt szenvedek ki, mint szent áldozat.

HELENE.

Csodálatos, minő őrült nemünk!
Ha az előitélettel szakit
Vadállatúl rohan a kéj után,
A méltóságot arczáról letépi
És megvetetten sárban ténfereg.
Ha nem szakít, önárnyától remeg,
Fonnyadni hagyja meddő bájait,
Mástól s magától elrabolva a kéjt. —
Miért nem jár középen. Vagy mit árt
Egy kis kaland, egy kis gyöngéd viszony
Illemmel olykor, meg nem foghatom.
Hiszen a nő se' szellem csak merőben.

ÉVA.

Helene, nézz ki, itten áll-e még?
Hogyan ment volna ollyan könnyen el.
Csak egyszer halljam még meg szózatát.

ÁDÁM. (Luciferhez.)

Tekints körűl, nem áll-e ablakánál,
Nem küldne-é egy pillantást utánam?
Csak egyszer lássam még sugár alakját, —
Izóra! oh ne bánd, hogy itt vagyok még.

ÉVA.

Mindkettőnkért jobb lenne itt nem állnod.
Az elszakadt szív könnyen összeforr
S megint csak fáj, ha újra elszakasztjuk. —

ÁDÁM.

Nem félsz-e így a csendes éjbe nézni,
Mely, mint nagy szív, szerelemtől dobog,
Szeretni hol csak nékünk nem szabad?
Nem félsz-e hogy varázsa elragad? — —

ÉVA.

Él bennem is mind ez, mint tünde álom,
Mely tán az égből kísért e világra;
A lég hullámin szép dal áradoz,
Mosolygni látok nemtők ezreit
Testvéri csókkal minden lomb mögűl,
De hozzánk többé, Tankréd, nem beszélnek. —

ÁDÁM.

S miért, miért! e rosz fal gátol-é? —

Ki annyi sarczot vívtam a pogánytól,
Nem bírom-é áthágni ezt a sánczot? —

LUCIFER.

Nem ám, mert védi a kor szellemc,
Erősebb, mint te.

ÁDÁM.

Hah, ki mondja azt!

(A háttérben egy máglya világa gyúl ki.)

AZ ERETNEKEK. (Karban távolról.)

21. Mentsd meg az én lelkemet a fegyvertől és az én egyetlen egyemet az ebnek kezéből.

22. Szabadíts meg engemet az oroszlánnak szájából és az unicornisoknak szarvaik ellen hallgass meg engemet.

23. Hirdetem a te nevedet az én atyámfiainak; a gyülekezetek közepette dicsérlek tégedet.

ÉVA.

Irgalmazz isten bűnös lelkeiknek! —

ÁDÁM. (visszaborzadva.)

Mi rettentő dal!

LUCIFER.

Nászénektek az.

ÁDÁM.

Mindegy, legyen, én meg nem rettenek.
Daczolni érted mindennel fogok.

A BARÁTOK (karban távolról)

26. — — öltöztessenek fel gyalázatossággal és szidalommal, kik felfuvalkodnak ellenem.

27. Vigadjanak és örüljenek, kik akarják az én igazságomat; és mondják ezt mindenkor: Magasztaltassék az Úr, ki akar békességet az ő szolgájának.

(A fentebbi karének kezdetével Ádám, ki a zárda ajtajához lépett volt, ismét megállt, a tornyon egy kuvik kiált, a légben BOSZORKÁNYOK szállnak s az ajtó előtt EGY CSONTVÁZ kél a földből s fenyegetve áll Ádám előtt.)

ÉVA (az ablakot becsapva.)

Isten segíts!

A CSONTVÁZ.

El e szentelt küszöbről.

ÁDÁM.

Ki vagy te, rém!

A CSONTVÁZ.

Én az vagyok, ki ott lesz
Minden csókodban, minden ölelésben. —

BOSZORKÁNYOK (kaczagva)

Édes vetés, fanyar gyümölcs,
Galambfival kigyókat költs.
Izóra, hívunk!

ÁDÁM.

Mílyen alakok!
Ti változátok-é el, vagy magam?
Ismertelek, midőn mosolygtatok.
Mi itt valóság és mi itten álom?
Varázsotokra ellankad karom. — —

LUCIFER.

Véletlenűl mi kedves társaságba
Juték. Mi régtől várom e szerencsét,
Ez illedelmes szép boszorkahad,
Mely a mezetlen nymphát mindazáltal
Orczátlanságban messze túlhaladja,
Ez a vén bajtárs, a rémes halál,
Mely torzképezve a rideg erényt,
Megútáltatja azt a föld fiával.
Mind üdvözöllek. Kár, hogy rá nem érek
Közöttetek az éjet elfecsegni. —

(A jelenések eltűnnek.)

Tankréd, fel Tankréd! kedvesed becsapta
Az ablakot; mit állunk itt az éjben?
A szél hideg, köszvény leszen jutalmad.
Helene meg mindjárt jő s mit teszek?
Szerelmeskedni nem fog tán az ördög,
Nevetségessé lenne mindörökre
S akkor hatalmát elvinné maga. —
Csodálatos, az ember hő kebellel
Eseng epedve szerelem után
S csak kínt arat. Az ördög jégkebellel
Alig bír tőle szabadúlni jókor.

ÁDÁM.

Vezess, vezess új létre Lucifer!
Csatára szálltam szent eszmék után
S találtam átkot hitvány felfogásban,
Isten dicsére embert áldozának
S az ember korcs volt, eszmémet betöltni.

Nemesbbé vágytam tenni élveink
S bűn bélyegét sütték az élvezetre,
Lovag erényt állíték s ez döfött
Szivembe tőrt. El innét, új világba,
Eléggé megmutattam, hogy mit érek,
Ki vívni tudtam és lemondni tudtam,
Szégyen ne'kűl elhagyhatom helyem. —
Ne lelkesítsen többé semmi is,
Mozogjon a világ, a mint akar,
Kerekeit többé nem ígazítom,
Egykedvüen nézvén botlásait.
Kifáradtam, — pihenni akarok. —

LUCIFER.

Pihenj tehát. De én alig hiszem,
Hogy szellemed, e nyugtalan erő,
Pihenni hagyjon. Ádám, jőj utánam.

NYOLCZADIK SZÍN.

(Prágában. A császári palota kertje. Jobbra lugos, balra csillagász-torony, előtte tágas erkély Kepler iróasztalával, székkel, csillagász-eszközökkel. LUCIFER mint Kepler famulusa az erkélyen. A kertben udvaroczok s hölgyek csoportokban sétálnak, közöttük ÉVA is, mint BORBÁLA, Kepler neje. — RUDOLF császár ÁDÁMMAL mint KEPLERREL beszédbe mélyedve áll. A háttérben egy eretnek máglyája ég. Estve, később éj. KÉT UDVARONCZ az előtéren elmenve.)

ELSŐ UDVARONCZ.

Ki az megint, ki ottan fűtözik,
Eretnek vagy boszorkány?

MÁSODIK UDVARONCZ.

Nem tudom.
Nincs már divatban, hogy még érdekeljen,
Csak söpredék gyül a máglyák köré.
S nem őrjöng az sem már öröm miatt,
Csak hallgatag néz és morog magában.

ELSŐ UDVARONCZ.

Az én időmben ünnep volt az ílyes,
Ott volt az udvar, a nemes világ.
Ah, így fajúlnak el a jó idők. — (Elhaladnak.)

LUCIFER.

Ily hűvös estve e tűz jól esik,
Bizon bizon már jó régen melenget.

De félek, hogy kialszik nem sokára.
Nem férfias határzattól eloltva,
Nem új nézetnek engedvén helyet,
De e közönbös korban nem leend
Ki új hasábot vetne a parázsra
S én fázhatom. — Minden nagy gondolatnak,
Hiába, ily kicsínyes a bukása. — — (El a toronyba.

(Rudolf és Ádám az előtérre lépve.)

RUDOLF.

Állitsd fel, Kepler, horoskópomat,
Rosz álmam volt az éjjel, rettegek
Mi conjuncturákban van csillagom.
Baljóslatú jel tűnt fel udvarában
Már múltkor is, ott a kigyó fejénél.

ÁDÁM.

Meglesz uram, a mint parancsolod.

RUDOLF.

Ha majd e climactericus napok
Elmúltak, a nagy műt is újra kezdjük,
Mely a minap sikertelen maradt.
Átnéztem újra Hermes Tresmagistust,
Synesiust, Albertust, Paracelsust,
Salamon kulcsát és más műveket,
Mig rátaláltam az ejtett hibára.
A mint izzasztók a vénhedt királyt,
Feltűnt a holló s a veres oroszlány,
Utánuk a kettes mercur kifejlett
A két planéta egyesült hatásán
S leszállt az érczek bölcseletsava.

De elhibáztuk a nedves tüzet,
Száraz vizet s azért nem létesült
A szent menyegző, a dicső eredmény,
Mely ifjuságot önt az agg erébe,
Nemességet visz át a szürke érczbe.

ÁDÁM.

Értem, felséges úr.

RUDOLF.

Egy szóra még.
Rosz hír kering az udvarban felőled,
Hogy új tanoknak híveűl szegődtél,
Rostálod a szentegyház tételt;
Sőt most, midőn anyád mint rút boszorkány
Legsúlyosb vád alatt börtönben ül,
Méltó gyanúba jösz te is, midőn
Olyan nyakasan s ernyedetlenül
Igyekszel őt kiszabadítani.

ÁDÁM.

Felséges úr! hiszen fia vagyok.

RUDOLF.

A szentegyház, fiam, igazb anyád.
Hagyd a világot, jól van az, miként van,
Ne kívánd kontárúl javitani. —
Nem halmozálak-é kegyekkel el,
Atyád, tudod jól, koresmáros vala
S nemességed kétség-fölül helyeztem,
Pedig bizony elég bajomba telt.
Fölemelélek trónomhoz s csak így

Jutál Müller Borbála szép kezéhez,
Azért, ismétlem, légy, fiam, vigyázó. (El.)

(Ádám gondolatokba merülve erkélyének lépcsőinél megáll. KÉT UDVARONCZ az előtérbe érve.)

HARMADIK UDVARONCZ.

Nézd, mint mereng ismét a csillagász.

NEGYEDIK UDVARONCZ.

A féltés bántja szüntelen szegényt,
Hiába, nem tud új körébe szokni,
Kirí belőle mindig a paraszt.

HARMADIK UDVARONCZ.

Nem fogja fel, hogy az igaz lovag,
Bár istenség gyanánt imádja a nőt,
Vérét odadni volna érte kész,
Ha rágalom érintené erényét; —
Ő hódolásban mellék czélt gyanít.

ÉVA.

(Más csoporttal a két udvaroczhoz csatlakozik s nevetve legyező-jével a második udvaroncz vállára ver.)

Ah menj, lovag, — az istenért kegyelmezz,
Tréfáidon halálra kell nevetnem. —
Nézd, itt e két úr mily szörnyű komoly. —
Talán megszállott már titeket is
Az újitásnak átkos szelleme?
Úgy el szememből! Nem szenvedhetem
E fajt, mely olly epés, bús felfogással
Megírigyelte ezt a csillogó
Nyugodt világot tőlünk s újat eszmél.

HARMADIK UDVARONCZ.

Minket nem illet e vád, drága hölgy,
Ki vágyna ílyen körben változásra.

ELSŐ UDVARONCZ.

De, hogyha nem csalódom, ottan áll
Egy férfi, arczán e sötét jelek.

ÉVA.

Férjem szegény? — az istenért, urak,
Kiméljétek meg őt az ily gyanútól
Előttem, kit hozzá szent kötelék
Csatol. — Hisz ő beteg, — nagyon beteg.

MÁSODIK UDVARONCZ.

Betegje tán e súgárzó szemeknek?

HARMADIK UDVARONCZ.

Valóban, a mit senki nem merészel,
Ő sértne-é meg féltékeny gyanúval? —
Oh, bár lehetne lovagod gyanánt
Szemébe keztyűt dobnom a merésznek.

(Ez alatt Ádámhoz érnek.)

Ah mester! ép' jó, hogy találkozunk,
Jószágaimra kívánnék utazni,
Idő-jóslást szeretnék.

ELSŐ UDVARONCZ.

Én pedig
Fiamnak vágynám csillagát kitudni.
Éjfél után, múlt éjjel, jött világra.

ÁDÁM.

Reggel mindkettő készen vár, urak.

NEGYEDIK UDVARONCZ.

A társaság oszol, menjünk mi is.

HARMADIK UDVARONCZ.

Lépcsője itt van — jó éjt asszonyom.
(Súgva.) Egy óra múlva.

ÉVA. (Súgva.)

Jobbra a lugosban.
(Fent.) Jó éjt urak. — Jőj kedves Jánosom.

(Mind elmennek, Ádám és Éva az erkélyre. Ádám zsölyeszékbe dül, Éva előtte áll. Mindinkább besötétedik.)

ÉVA.

János, nekem szükségem volna pénzre.

ÁDÁM.

Egy fillérem sincs, mind elhordtad immár.

ÉVA.

Örök szükséget tűrjek-é tehát?
Az udvarhölgyek pávaként ragyognak,
Szintúgy szégyellek köztük megjelenni.
Valóban, hogyha egy-egy udvaroncz
Felém hajolva, mosolyogva mond,
Hogy a királyné köztük én vagyok,
Szégyenkezem miattad, a ki a
Királynét igy állítod udvarába.

ÁDÁM.

Nem fáradok-e éjet és napot,
Elárulom tudásomat miattad,
Megfertőzöm, midőn haszontalan

Időjóslást, horoskópot csinálok,
Eltitkolom, mit lelkem felfogott
És hirdetem, mit jól tudok, hamis.
Pirúlnom kell, mert rosszabbá levék,
Mint a sibyllák, kik hivének abban
A mit jósoltak, míg én nem hiszek.
De megteszem, hogy leljem kedvedet.
Hová teszem, mit bűndijúl kapok?
Hisz nékem nem kell semmi a világon,
Csak az éj és tündöklő csillaga,
Csak a szférák titkos harmóniája,
Tiéd a többi. — Ámde ládd, ha a
Császár pénztára többnyire üres,
Sok kérelemre rendetlen fizetnek.
Tiéd lesz most is, mit reggel kapok,
S te hálátlan vagy, ládd, ez fáj nekem.

ÉVA. (Sírva.)

Szememre hányod, hogy mit áldozasz,
S nem áldozék-e én is eleget,
Miattad? én nemes háznak leánya,
Midőn kétséges rangodhoz csatoltam
Jövőmet, és nem általam jutál-e
Jobb társaságba? Hálátlan, tagadd el. —

ÁDÁM.

Kétséges rang-e hát szellem, tudás?
Homályos származás-e a sugár,
A melly az égből homlokomra szállt?
Hol van nemesség más ezen kivűl?
A mit ti úgy neveztek, porlatag

Hanyatló báb, mit lelke elhagyott,
De az enyém örök-ifjú, erős. —
Oh nő, ha te meg bírnál érteni;
Ha volna lelked oly rokon velem,
Minőnek első csókodnál hivém,
Te büszke lennél bennem s nem keresnéd
Kivűl a boldogságot körömön,
Ne hordanál mindent, mi benned édes,
Világ elé s mindent mi keserű
Nem tartanál fel házi tűzhelyednek. —
Oh nő, mi végtelen szerettelek.
Szeretlek most is, ah de keserűen
Fulánkos a méz, mely szivembe szállt.
Fáj látnom, mily nemessé lenne szűd,
Ha nő lehetnél; a sors semmivé tett,
Mely a nőt báb-istenként tartja még,
Mint istenűl tartotta a lovag kor,
De akkor hittek benne, nagy idő volt,
Most senki sem hisz, törpe az idő,
S a báb-istenség csak vétket takar. —
Elválnék tőled, szívemet kitépném,
Ha fájna is, tán nyugodtabb lehetnék
S te is nélkülem boldogabb lehetnél;
De ott van újra a már meglevő rend:
Az a tekintély, — egyházunk szava;
S együtt kell tűrnünk, míg a sir felold.

(Fejét kezébe hajtja, Éva meghatva simogatja.)

ÉVA.

No Jánosom, oly gyászosan ne vedd,

Ha mondok is egyet-mást néha-néha,
Nem akarálak búba ejteni.
De ládd, az udvar oly csodálatos,
És hölgyei oly büszkék, gúnyosak,
Mit kezdjek én daczolni ellenök?
Nincs már közöttünk, úgy-e bár, harag,
Jó éjt — reggelre ne feledd a pénzt.

(Lemegy a lépcsőn a kertbe.)

ÁDÁM.

Minő csodás keverese rosz s nemesnek
A nő, méregből s mézből összeszűrve.
Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
Mig bűne a koré, mely szülte őt.
Hej, famulus!

(Lucifer jő lámpával s az asztalra teszi.)

LUCIFER.

Parancsolsz, mesterem?

ÁDÁM.

Időjóslatra és nativitásra
Vagyon szükségem, készits íziben.

LUCIFER.

Természetes, csillámlót, fényeset;
Ki venne pénzeért rideg valót.

ÁDÁM.

De ne olyant, mely szinte képtelen.

LUCIFER.

Olyat nem is bírnék tán feltalálni
Min megbotránkoznának a szülők,

Nem messiás-é minden új szülött,
Fénylő csillag, mely feltünt a családnak
S csak később fejlik szokott pimaszszá. (Ír)

(Éva ez alatt a lugoshoz ért, a harmadik udvaroncz elébe lép.)

A HARMADIK UDVARONCZ.

Mi rég epesztesz itten, oh kegyetlen.

ÉVA.

Talán neked nagy már az áldozat
Az éj hüvös szelét kiállani,
Mig én egy jó, nemes férjet csalok meg,
Az ég átkát, világ itéletét
Vonom magamra éretted lovag?

UDVARONCZ.

Ah, az ég átka, a világitélet
Nem hat titkába e sötét lugosnak.

ÁDÁM. (Merengve.)

Kivántam kort, mely nem küzd semmiért,
Hol a társas rend megszokott nyomát
E megszentelt előitéletet
Nem bántja senki, hol nyugodhatom
És egykedvü mosolylyal hagyhatom
Hegedni hosszu harczaim sebét. —
Megjött a kor s mit ér, ha e kebelben
A lélek él, — e kínos szent örökség,
Mit az egekből nyert a dőre ember, —
Mely tenni vágyik, mely nem hágy nyugodni
S csatára kél a renyhe élvezettel. —
Hej, famulus! hozz bort, úgy reszketek,

Fagyos világ ez, kell, hogy feltüzeljem.
E törpe korban így kell lelkesülni
És elszakadni mocskoló porától. —
(Lucifer bort hoz, Ádám a szín végéig iddogál.)
Oh tárd ki, tárd ki végtelen nagy ég,
Rejtélyes és szent könyvedet előttem;
Törvényidet ha már-már ellesém,
Felejtem a kort és mindent körülem.
Te örökös vagy, míg az mind mulandó,
Te felmagasztalsz, míg amaz lesújt. —

UDVARONCZ.

Borbála, oh ha az enyém lehetnél!
Ha isten elszólítná férjedet,
Hogy az eget jobban fel bírja fogni,
Miért éltében mindig fáradott.

ÉVA.

Hallgass, lovag, úgy sajnálnám szegényt,
Hogy könnyeim közt csók nem jutna néked.

UDVARONCZ.

Te tréfát ízesz.

ÉVA.

Sőt valót beszélek.

UDVARONCZ.

Ki érti ezt a rejtélyes kedélyt?
Borbála! hisz te így nem is szeretsz.
Vagy mondd, ha volnék számüzött, szegény,
Mit volnál képes tenni hívedért? —

ÉVA.

Valóban, azt mostan nem tudhatom.

ÁDÁM.

Oh, jő-e kor, mely e rideg közönyt
Leolvasztandja, s mely új tetterővel
Szemébe néz az elavúlt lomoknak,
Bíróúl lép fel, büntet és emel,
(Felkél és tántorogva az erkély szélére lép.)
Nem retten vissza a nagy eszközöktől,
Nem fél a rejtett szót kimondani,
Mely majd hatalmas görgeteg gyanánt
Haladni fog a végzetes uton,
S lezúzza tán azt is, ki *öt* kimondta.
(A marseillaise dallama hallik.)
Oh, hallom, hallom a jövő dalát,
Megleltem a szót, azt a nagy talizmánt
Mely a vén földet ifjuvá teszi.

KILENCZEDIK SZÍN.

(A nézőhely hirtelen Párís Gréve-piaczává változik. Az erkély egy guillotin-emelvényévé; az irósztal nyaktilóvá, mely mellett LUCIFER mint bakó áll. ÁDÁM mint DANTON az emelvény széléről zajló néptömegnek szónokol. — Dobszó mellett igen rongyos ujonczhad jelenik meg, és az állványnál sorakozik. Fényes nap.)

ÁDÁM. (Folytatva.)

Egyenlőség, testvériség, szabadság! —

NÉPTÖMEG.

Halál reá, ki el nem ismeri!

ÁDÁM.

Azt mondom én is. — Két szó menti meg
A mindenünnen megtámadt nagy eszmét,
A jók számára mondjuk egyikét:
„Veszélyben a hon“ és ők ébredeznek.
A másikát a bűnre mennydörögjük,
E szó: „reszkessetek!“ — s megsemmisűlnek.
Felkeltek a királyok ellenünk,
S eléjök dobtuk fejdelmünk fejét,
Felkeltek a papok, s villámukat
Kicsavarók kezökből, visszatévc
Trónjára az észt, e rég üldözöttet.
De a másik szózat sem hangzik el.
Mit a jobbakhoz intézett honunk.

Tizenegy hadsereg küzd a határon,
S mi hős ifjúság tódúl szüntelen
Az elhullott hősök helyét kitöltni.
Ki mondja, hogy vérengző őrület
A nemzetet meg fogja tizedelni?
Ha forr az ércz, a rossz salak kihull,
De a nemesb rész tisztán megmarad.
És hogyha mindjárt vérengzők vagyunk is,
Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt,
Csak a haza legyen nagy és szabad. —

UJONCZOK.

Fegyvert nekünk, csak fegyvert és vezért!

ÁDÁM.

Helyes, helyes! Ti csak fegyvert kivántok,
Míg annyi tárgyban szenvedtek hiányt,
Ruhátok foszlik, lábatok mezetlen,
Hanem szuronynyal mind kiszerzitek,
Mert győzni fogtok. A nép győzhetetlen.
Most hulla vére egy tábornokunknak,
Ki katonáink élén meg hagyá
Magát veretni.

NÉPTÖMEG.

Oh, az áruló!

ÁDÁM.

Helyesen mondod. Nincs más kincse a
Népnek, mint a vér, mellyet oly pazar
Nagylelkűséggel áldoz a hazának. —
S ki egy népnek szent kincsével parancsol

Nem bírván meghódítni a világot,
Az áruló. —

(Az ujonczok közül egy tiszt kilép.)

A TISZT.

Tégy engemet helyébe
Polgár, s letörlöm a gyalázatot.

ÁDÁM.

Dicséretes, barátom, önbizalmad,
De biztosítást, hogy szavadnak állsz,
Előbb a harczok szinhelyén szerezz.

A TISZT.

A biztosíték lelkemben lakik,
Aztán imé! van nékem is fejem,
Mely többet ér tán, mint az a lehullott.

ÁDÁM.

S ki a kezes, hogy elhozod, ha kérem.

A TISZT.

S kell-é kezes jobb, mint magam vagyok,
Ki életem nem nézem semmibe?

ÁDÁM.

Az ifjuság nem úgy gondolkodik.

A TISZT.

Polgár, még egyszer felszólítalak. —

ÁDÁM.

Türelem még, a czél el nem marad.

A TISZT.

Nem bizol bennem, látom, hát tanúlj

Felőlem jobban vélekedni polgár. —

(Főbe löví magát.)

ÁDÁM.

Kár érte, egy ellenséges golyót
Megérdemelt. Vigyétek el, barátim. —
Viszonlátásig, győzelem után.

(Az ujonczhad elléptet.)

Oh, bár oszthatnám én is sorsotok. —
De nékem harcz jutott csak, nem dicsőség,
Nem ellenség, mely által esni is disz,
De mely rejtekből orvúl leskedik
Fondorlatával rám s a szent hazára.

NÉPTÖMEG.

Mutasd meg újjal, és halál reá!

ÁDÁM.

A kit mutatni bírok, az meg is halt.

NÉPTÖMEG.

Hát a gyanúsak? — Hisz a ki gyanús,
Már bűnös is, megbélyegezte a
Népérzület, ez a nem tévedő jós. —
Halál, halál az aristocratákra! —
Jerünk, jerünk a börtönüregekbe,
Tegyünk törvényt, a nép törvénye szent.

(A néptömeg indúl a börtönökbe.)

ÁDÁM.

Nem ott van a vész, a retesz erős,
A büszhödt lég, mely elmét, izmot öl,
Szövetségestek úgy is, hagyjuk őket.

Az árulás emelt fővel kaczag,
S tőrt élesít a Convent padjain.

NÉPTÖMEG.

Fel a Conventre hát, nincs még eléggé
Átválogatva. — A Conventre később,
Gyakorlatúl előbb a börtönökbe. —
Addig szedd össze minden áruló
Nevét Danton.

(A néptömeg fenyegetve el. Ez alatt néhány SANS-CULOTTE egy ifju MARQUIST és ÉVÁT mint ennek testvérét hurczolja az állvány elé.)

EGY SANS-CULOTTE.

Imé, itten hozunk
Ismét két ifju aristocratát,
E büszke arcz, finom fehér-ruha,
Világosan mutatja bűnöket!

ÁDÁM.

Milyen nemes pár. Jőjetek fel ifjak.

A SANS-CULOTTE.

Mi meg jerünk bajtársaink után,
Hol munka vár ránk s vész az árulókra.

(A sans-culotteok elmennek a többi néppel, az ifjak az állványra lépnek. Az állvány körül csak néhány őr marad.)

ÁDÁM.

Nem értem, mily rokonszenv vonz felétek,
De önveszélyemmel megmentelek.

A MARQUIS.

Nem, Danton, hogyha bűnösök vagyunk

Elárulod a hont, ha el nem itélsz;
Ha nem vagyunk, nem kell hiú kegyelmed.

ÁDÁM.

Ki vagy te, hogy Dantonnal igy beszélsz? —

A MARQUIS.

Marquis vagyok. —

ÁDÁM.

Megállj — vagy nem tudod,
Hogy „polgáron“ kivül nincs czím egyéb?

A MARQUIS.

Nem hallottam, hogy eltörlé királyom
A czímeket.

ÁDÁM.

Szerencsétlen, ne folytasd,
Lépj sergeinkbe, s pályád nyitva áll.

A MARQUIS.

Nincs engedélyem, polgár, a királytól
Hogy idegen seregbe léphetek.

ÁDÁM.

Úgy meg fogsz halni.

A MARQUIS.

Egygyel több leend
Családomból, ki meghalt a királyért.

ÁDÁM.

Miért rohansz fly vakmerőn halálba?

A MARQUIS.

S azt véled-é, hogy e nemes előjog
Csak títeket illet, népemberek? —

ÁDÁM.

Daczolsz velem, jó, hát én is fogok.
Ki lesz erősb? megmentlek ellenedre,
S e jellemért egy higgadtabb jövő,
Melyben kihamvadt a pártszenvedély,
Hálát fog adni nékem. — Nemzetőrök!
Lakomra véle. Tí feleltek érte.

(Néhány fegyveres nemzetőr a marquist elkiséri.)

ÉVA.

Bátyám, erős légy!

A MARQUIS.

Húgom! óvjon isten. — (El.)

ÉVA.

Itt is van egy fő, nem roszabb Rolandnál.

ÁDÁM.

Ne ily kemény szót e gyöngéd ajakról.

ÉVA.

A vérpadon gyöngédebb szó nem illik.

ÁDÁM.

Az én világom e szörnyű emelvény.
Midőn ráléptél, véled egy darab
Menyország szállt le, s szentélyébe zár.

ÉVA.

Az áldozatra szentelt állatot
Sem gúnyolák útjában a papok.

ÁDÁM.

Az áldozat, hidd el, magam vagyok.
S ha írigyelve nézik is hatalmam,
Örömtelen, megvetve életet,
Meg a halált, nézem királyi székem,
Melyről mellőlem hullnak el naponkint,
S várom, mikor jő már reám a sor, —
E vér közt úgy gyötör az egyedűllét,
A sejtelem, mi jó lehet szeretni. —
Oh nő, csak egy napig tanítanál
Ez égi tudományra, — második nap
Nyugodtan hajtnám bárd alá fejem. —

ÉVA.

S e rémvilágban még szeretni vágyol,
Nem rettent-é a lelkiösmeret? —

ÁDÁM.

A lelkiösmeret a közvilág
Előjoga; kit a végzés vezet,
Az rá nem ér körűltekinteni. —
Hol hallád a viharról, hogy megállt
Ha gyönge rózsa hajlong útain? —
S aztán ki lenne vakmerő eléggé,
Itélni a közélet emberéről?
Ki látja a szálat, mely színpadán
Egy Catilinát, egy Brutust vezet?
Vagy azt hiszik, kiről a hír beszél
Megszűnt egyúttal ember lenni, és
Oly földfeletti lénynyé változott,
Kit a lenézett apró száz viszony

Mindennapos gond, mit sem érdekel. —
Oh jaj, ne hidd — a trónon is ver a szív,
S Caesárnak, hogyha volt szerelmese,
Ez őt talán csupán úgy ismeré
Mint jó fiút s nem volt sejtelme sem,
Hogy retteg tőle s megrendűl a föld. —
S ha igy van ez, mondd, mondd mért nem szeretnél?
Nem nő vagy-é s én nemde férfiú?
Mondják, hogy a szív gyűlöl vagy szeret
A mint magával hozza e világra:
Én érzem, e szív hogy rokon tiéddel,
S te ezt a szót, hölgy, meg nem értenéd? —

ÉVA.

S ha meg? Mi haszna. Más isten vezet
Mint a kit én szivemben hordozok.
Nem érthetjük meg így egymást soha. —

ÁDÁM.

Hagyd el tehát avúlt eszményidet?
Mit áldozol száműzött isteneknek?
A nőt ugyis oly oltár illeti
Csupán, mely mindég ifju — és ez a szív.

ÉVA.

Az elhagyott oltárnak is lehet
Mártirja. Oh Danton, magasztosabb,
Kegyelettel megóvni a romot,
Mint üdvözölni a felkelt hatalmat;
S e hivatás, nőt legjobban megillet.

ÁDÁM.

Nem látott ember még érzelgeni,
S ha látna most, ellenség, jóbarát,
Hogy az, kit a sors korbácsolt tova,
Vihar gyanánt tisztítni a világot,
Mostan megáll, a vérpadon, szeretni,
Egy kis leánynál, és köny ég szemében:
Megjóslaná, hogy Danton elbukik,
Kaczagna, és nem félne senki többé. —
S mégis könyörgök egy reménysugárt. —

ÉVA.

Ha síron túl kibékélt szellemed
Levetkezi a kor véres porát,
Talán —

ÁDÁM.

Ne mondd, ne mondd leány, tovább,
Én azt a túlvilágot nem hiszem,
Reménytelen csatázok végzetemmel. —

(A NÉPTÖMEG véres fegyverekkel, láncsákon néhány véres főt hurczolva, vadul visszatér. Néhánya az állványra hat.

NÉPTÖMEG.

Igazságot tevénk. — Mi büszke faj volt.

EGY SANS-CULOTTE. (Gyűrűt adva Dantonnak.)

Imé e gyűrü a hon zsámolyára.
Kezembe nyomta az egyik czudar,
Midőn nyakának tartám késemet.
Azt tartja e faj, hogy rablók vagyunk. —
Hát még te élsz? — kövesd testvéridet.

(Évát leszúrja, ki az állvány hátrészén lebukik.)

ÁDÁM. (Szemét elfödve.)

Jaj, vége hát. — Oh sors, ki bír veled? —

NÉPTÖMEG

Most a Conventbe. Polgártárs vezess. —
Kiszedted-é az árulók nevét? —

(A nép letakarodik az állványról. ÉVA mint rongyos felgerjedt pórnő kibontakozik a sokaságból, és egyik kezében törrel, másikban egy véres fejjel Dantonhoz rohan.)

ÉVA.

Danton! tekints ez öszveesküvőre,
Téged kivánt megölni, én ölém meg.

ÁDÁM.

Ha e helyet jobban megállta volna,
Roszúl tevél; ha nem, tetted helyes. —

ÉVA.

Tettem helyes, s jutalmamat kivánom:
Tölts vélem egy éjet nagy férfiú.

ÁDÁM.

Minő rokonszenv kelhet ily kebelben?
Mi gyöngéd érzés a nőtigrisé?

ÉVA.

Valóban, polgár, úgy lászik, te is
Kék-vér aristocrataúl szegődtél,
Vagy hagymázban szólsz ily regényesen. —
Te férfi vagy, én ifju s nő vagyok,
Bámulatom hozzád vezet, nagy ember.

ÁDÁM.

(Félre.) Végig borzongat; elfordúl szemem.
Nem bírom e szörnyű káprázatot.

Minő csodás hasonlat! — A ki az
Angyalt ismérte, s látta azután
Hogy elbukott, az látott tán hasonlót.
Azon vonások, termet és beszéd,
Minden, csak egy kicsinyke semmiség
A mit leírni sem lehet, hiányzik,
S minő egészen más lön az egész! —
Azt nem bírhattam, védte glóriája,
Ettől pokolnak gőze undorít el. —

ÉVA.

Mit is beszélsz magadban?

ÁDÁM.

Számolom,
Asszony, hogy nincsen annyi éjszakám,
A hány áruló van még a hazában.

NÉPTÖMEG.

Fel a Conventre, csak nevezd meg őket.

(Ez alatt ROBESPIERRE, SAINT-JUST s más CONVENTTAGOK új néptömeggel jönek, s egy rögtönzött emelvényre állnak.)

SAINT-JUST.

Hogyan nevezné, ő fő czinkosuk. —

(A nép zúg.)

ÁDÁM.

Vádolni mersz, Saint-Just, nem ismered
Minő erős vagyok? —

SAINT-JUST.

Voltál előbb

A népben. Ámde a nép bölcs, megismert
S a Convent végzését megszentesíti.

ÁDÁM.

Nem ismerek birót magam felett
Mást mint a nép, s a nép, tudom, barátom.

(Ismét zúgás a nép között.)

SAINT-JUST.

Barátod az, ki a hon ellene.
A felséges nép majd itél fölötted,
Előtte vádollak, honáruló:
Csempészetért az állami javakban,
Rokonszenvért az aristocratákkal,
Vágyódásért a zsarnok uralomra.

ÁDÁM

Saint-Just, vigyázz, lemennydörög szavam.
Vádad hamis. —

ROBESPIERRE.

Ne hagyjátok beszélni,
Tudjátok, nyelve síma, mint kigyó.
Fogjátok el, szabadságunk nevében.

NÉPTÖMEG.

Ne halljuk őt, ne halljuk, veszszen el.

(Körűlveszik s elfogják.)

ÁDÁM.

Ne halljatok hát, ámde én se halljam
A hitvány vádat. Nem győzzük meg egymást.

Beszéddel. Sőt tettel sem győztetek le.
Robespierre, megelőztél csupán,
Ez az egész, ne kérkedjél vele.
Magam teszem le a fegyvert, — elég volt. —
De ím ezennel felszólítalak
Hogy három hó alatt kövess ez úton. —
Bakó, ügyes légy — órjást vesztesz el.

(Fejét a nyaktiló alá hajtja.)

TIZEDIK SZÍN.

(Az egész hirtelen olyanná változik vissza, mint a nyolczadik szinben volt. ÁDÁM ismét mint KEPPLER irásztalára hajtott fővel látszik, LUCIFER mint famulus mellette áll s vállára üt. A reg szürkül.)

LUCIFER.

Ezúttal a nyakazás elmarad. —

ÁDÁM. (Felemelkedve.)

Oh, hol vagyok, hol vannak álmaim?

LUCIFER.

Elszálltak a mámorral, mesterem.

ÁDÁM.

E hitvány korban, megvénült kebelnek
Csak a mámor teremt-e hát nagyot?
Mi nagyszerű kép tárúlt fel szemeimnek!
Vak, a ki isten szikráját nem érti,
Ha vérrel és sárral volt is befenve.
Mi óriás volt bűne és erénye
És mind a kettő mily bámúlatos.
Mert az erő nyomá rá bélyegét. —
Oh, mért ébredtem? hogy körűltekintve
Jobban megértsem e kor törpeségét
Mosolygó arcz alá rejtett bűnével,
S a megszokás hazug erényivel. —

LUCIFER.

Ismérem én az ily lehangolást,
Mely a mámornak reggelén köszön be.

ÉVA. (A lugosból kilépve.)

El tőlem, el, — nem csalt tehát gyanúm,
Fel mersz szólítni férjem gyilkosáúl.
Ily ocsmány tettre képesnek hiszed
Kit szíved ideáljaúl hazudsz.

AZ UDVARONCZ.

Az istenért, nyugodtan kedvesem,
Ha észrevesznek, még botrányt okozsz.

ÁDÁM.

S az a két nő is álom volt-e csak?
De mit beszélek, egy nő, két alakban,
Változva sorsom zajgó végzetével,
Mint a hab, mely most fénylik, most sötét.

ÉVA.

Ah úgy, a botrány nálad fő dolog,
Mit érdekelne a bűn, rejtekében,
Te megrovást nem szenvedő lovag! —
Oh jaj, ti addig gúnyoljátok a nőt
Míg szűz erénye ősi hagyományát
Előítéletként ledobja, s akkor
Kicsínyelő mosolylyal nézitek
Önbűnötöknek aljas eszközéül. —
El tőlem, el, ne lássalak ezentúl.

AZ UDVARONCZ.

Ez ismét túlzás. Gúnytárgyúl leszünk

Ily ünnepélyes színben nézve e
Hétköznapos ügyet. — Mi látjuk egymást
Ezentúl is, mosolygva és enyelgve
S arról, mi történt, szót sem ejtve többé.
Jó reggelt asszonyom. — (El.)

ÉVA.

A nyomorúlt! —
Im itt vagyok, bünömmel s könnyeimmel. (El.)

ÁDÁM.

Tehát csak álom volt, és vége van.
De nem mindennek. Az eszmék erősbek
A rosz anyagnál. Ezt ledöntheti
Erőszak, az örökre élni fog.
S fejlődni látom szent eszméimet,
Tisztúlva mindig, méltóságosan,
Míg, lassan bár, betöltik a világot.

LUCIFER.

A nap halad, mester, vár a tanóra,
Az ifjuság már nyugtalan gyülekszik
Bölcsességedből elleshetni egy szót.
(A csillagász toronyra alkalmazott csengetőn csenget.)

ÁDÁM.

Ne gúnyolj, oh ne gúnyolj a tudással,
Pirúlnom kell, ha dicsérnek ezért.

LUCIFER.

Nem oktatsz-é oly sok jeles fiút?

ÁDÁM.

Nem oktatom, csak idomítom őket,
Szavak szerint, miket nem értenek,

De értelmök sincs, ezt vagy azt csinálni.
Az oktalan bámúl és azt hiszi
E szép szavakkal szellemet idézünk,
Pedig fogás csak az egész, takarni
A szemfényvesztés mesterségeit.

(EGY TANITVÁNY gyors léptekkel jő s az erkélyre megy.)

TANITVÁNY.

Kegyes voltál magadhoz hívni, mester,
Igérvén, hogy tudvágyamat betöltöd,
S mélyebben engedsz a dolgokba néznem
Mint másra czélszerűnek tartod azt.

ÁDÁM.

Igaz, igaz, szorgalmad oly kitűnő,
Hogy ez előnyre méltán tart jogot.

TANITVÁNY.

Im itt vagyok, lelkem vágytól remeg
Belátni a természet műhelyébe.
Felfogni mindent és élvezni jobban,
Uralkodván felsőbbség érzetével
Anyag s szellem világban egyaránt.

ÁDÁM.

Sokat kivánsz. Paránya a világnak,
Hogy lássad át a nagyszerű egészet? —
Uralmat kérsz, élvet kérsz és tudást.
Ha súlyától nem dűlne öszve kebled
S mind ezt elérnéd, istenné leendnél. —
Kevesbet óhajts, s tán elérheted.

TANITVÁNY.

Bármely titkát fejtsd hát meg a tudásnak,
Nagy férfiú, én csak nyerek vele,
Mert érezem, semmit fel nem fogok.

ÁDÁM.

Jól van tehát, látom te érdemes vagy,
S a legrejtettebb szentélyig beviszlek,
Lásd a valót, mint én látom magam.
De nem les-é avatlan hallgató, mert
Az az igazság rettentő, halálos,
Ha nép közé megy a mai világban.
Majd jő idő, oh bár itt lenne már,
Midőn utczákon fogják azt beszélni,
De akkor a nép sem lesz kiskorú. —
Most adj kezet, hogy el nem árulod
A mit megértesz. — Igy — halljad tehát. —

TANITVÁNY.

Mint reszketek vágytól és félelemtől —

ÁDÁM.

Mit is mondál előbb, fiam, nekem?

TANITVÁNY.

Hogy lényegében semmit nem fogok fel.

ÁDÁM. (Vigyázattal.)

No látod, én sem, — s hidd el senki más.
A bölcselet csupán költészete
Azoknak, mikről még nincsen fogalmunk. —
S egyéb tanok közt ez legjámborabb még.
Mert csak magában múlat csendesen,

Agyrémekkel himzett világa közt.
De számtalan egyéb oly társa van,
Mely fontos arczczal rajzol a porondban,
Egyik vonalt örvénynek mondogatja,
Szentélynek a kört, hogy már-már kaczagsz
A vigjátékon, a midőn belátod,
Mi rettentő komoly csiny az egész.
Mert míg szorúlt kebellel és remegve
Kerúli minden a por-rajzokat,
Itt-ott kelepcze áll s a vakmerőt
Ki általlépi, véresen megejti.
Ily dőreség áll látod szüntelen
Utunkba, szentséges kegyeletűl
Védő a már megalakúlt hatalmat. —

TANITVÁNY.

Ah értlek, értlek, s így lesz-é örökre?

ÁDÁM.

Egykor nevetni fognak az egészen.
Az államférfit, kit nagynak neveztünk,
Az orthodoxot, a kit bámulánk —
Komédiásnak nézi az utókor,
Ha a valódi nagyság lép helyébe,
Az egyszerű és a természetes,
Mely ott ugrat csupán a hol gödör van,
Ottan hagy útat, a hol nyilt a tér.
S a tant, mely most őrűltséghez vezet
Szövevényes voltával, akkoron
Bár nem tanúlja senki, minden érti.

TANITVÁNY.

Ez a nyelv hát az a megérthető,
Melyen beszéltek az apostolok. —
De hogyha minden más merő lom is
Ne vedd el a müvészetben hitem.
S azt bétanúlni még is csak szabály kell.

ÁDÁM.

A művészetnek is legfőbb tökélye,
Ha úgy elbú, hogy észre nem veszik.

TANITVÁNY.

Hát a rideg valónál álljak-é meg?
Eszményesítés ad művünkbe lelket.

ÁDÁM.

Igaz, igaz, az önt rá szellemet,
A természettel mely egyenjogúvá
Teszi s teremtett lénynyé érleli,
Mi a nélkűl csupán halott csinálmány.
Attól ne tarts, hogy míg eszményesítsz
Kifogsz az élő nagy természeten.
De a szabályt, a mintát hagyd pihenni.
Kiben erő van és isten lakik,
Az szónokolni fog, vés, vagy dalol,
Ha lelke fáj, szívrázóan zokog,
Mosolyg, ha a kéj mámorát aluszsza.
S bár új utat tör, bizton czélra ér. —
Müvéből fog készítni új szabályt,
Nyügűl talán, de szárnyakúl soha
Egy törpe fajnak az abstractió. —

TANITVÁNY.

Oh, mit tegyek hát, mester, mondd nekem.
Ki annyi éjt szenteltem a tudásnak,
Csak a butával lettem-é egyenlő
És mind e munka elveszett hiába? —

ÁDÁM.

El nem veszett, mert ép ez ád jogot
Most már megvetni minden csábjait.
Ki még nem nézett a vésznek szemébe,
Ha hátrál, gyáva. A próbált vitéz
Bátran mellőzi a kötekedőt,
Bátorságához nem férhet gyanú. —
Fogd hát e sárgúlt pergamenteket,
E fóliánsokat, miken penész ül,
Dobd tűzre mind. Ezek feledtetik
Saját lábunkon a járást velünk,
És megkimélnek a gondolkodástól.
Ezek viszik mult századok hibáit
Előitéletül az új világba.
A tűzre vélök! és ki a szabadba.
Miért tanúlnád mindig, hogy mi a dal,
Minő az erdő, míg az élet elfoly,
Örömtelen poros szobafalak közt.
Hosszúnak nézed-é az életet,
Hogy sírodig theoriát tanúlsz?
Együtt mondunk bucsút az iskolának,
Téged vezessen rózsás ifjuságod
Örömhozó napsúgár- és dalokhoz;

Engem vezess te, kétes szellemőr,
Az új világba, mely fejlődni fog,
Ha egy nagy ember eszméit megérti,
S szabad szót ád a rejlő gondolatnak,
Ledűlt romoknak átkozott porán. —

TIZENEGYEDIK SZÍN.

(Londonban. A Tower és a Temze közt vásár. Tarka sokaság hullámzik, zajong. ÁDÁM, mint élemedett férfiú LUCIFERREL a Tower egyik bástyáján áll. Estve felé.)

KAR.

(A zsibongó sokaság morajából egygyéolvadva, s halk zenétől kisérve.)

Zúg az élet tengerárja,
Mindenik hab új világ,
Mit szánod, ha elmerül ez,
Mit félsz, az ha feljebb hág? —
Majd attól félsz, az egyént hogy
Elnyelendi a tömeg,
Majd, hogy a kiváló egyes
A milljót semmíti meg.
Rettegsz a költészetért ma,
Holnap a tudás miatt,
S szűk rendszernek mértekébe
Zárod a hullámokat,
S bár mint küzdesz, bár mint fáradsz,
Nem merítsz mást mint vizet,
A méltóságos tenger zúg,
Zajg tovább is és nevet.
Hagyd zajongni, majd az élet
Korlátozza önmagát.

Nem vesz el harczában semmi,
Mindig új s mindig a régi.
Halld csak ígéző dalát.

ÁDÁM.

Ez az, ez az, miért mindég epedtem,
Pályám mindeddig tömkeleg vala,
Az élet áll most teljesen előttem,
Mi szép, mi buzdító versenydala.

LUCIFER.

Szép a magasból, mint a templomének,
Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
Dallamba olvad össze míg föl ér. —
Igy hallja azt az isten is, azért
Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
De odalent másképen hallanók,
Hol közbe szól a szív verése is.

ÁDÁM.

Te kétkedő gúny, hát nem szebb világ ez,
Mint mind az, a min eddig átgyötörtél?
Ledűltek a mohos korlát falak,
Eltűntek a rémes kisértetek,
Miket a múlt megszentelt glóriával
Hagy a jövőre, kínzó átokúl.
Szabad versenytér nyílt meg a kebelnek,
Rabszolgákkal gulát ma nem emelnek. —

LUCIFER.

Egyiptomban sem hallott volna fel
Ilyen magasra a rabok nyögése,

S mi istenik e nélkül művei!
Vagy Athenében nem cselekszik-é
A felséges nép méltón, nagyszerűen,
Feláldozván nagy s kedves emberét,
Mivel a hon forog máskint veszélyben,
Ha ily magasról nézzük s nem zavarnak
Nő-könnyek és egyéb hitvány fogalmak.

ÁDÁM.

Hallgass, hallgass te örökös sophista.

LUCIFER.

De bárha áll is, a jaj hogy kihalt,
Helyette minden úgy el van lapúlva. —
Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?
Hol életünknek édes tarkasága?
Többé nem tenger küzdő fényes árja,
Sima mocsár csak, békával tele. —

ÁDÁM.

Kárpótol a közjólét érzete.

LUCIFER.

Ugy ítélsz, ládd, te is nagy polczodon
Az életről, mely lábadnál mozog,
Mint a múltakról a história.
Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet;
Mit feljegyez, a múltnak csak dala.

ÁDÁM.

Ah, már a sátán is romantizál,
Vagy doctrinaire lesz; vívmány ez s amaz.

LUCIFER. (A Towerre mutatván.)

Az nem csoda, midőn az ős idők
Kisértetén állunk, egy új világ közt.

ÁDÁM.

E korhadt álláspont se' kell nekem,
Az új világba elszántan leszállok,
S nem félek, a költészetet, nagy eszmét
Hullámi közt, hogy ujra ne találjam. —
Lehet, hogy többé nem nyilatkozik
Eget megrázó ős titáni harczban,
De annál igézőbb, áldásosabb
Világot alkotand szerény körében.

LUCIFER.

Haszontalan aggódás is leendne
Azt féltened. Míg létez az anyag,
Mindaddig áll az én hatalmam is,
Tagadásúl, mely véle harczban áll.
S míg emberszív van, míg eszmél az agy
S fenálló rend a vágynak gátat ír,
Szintén fog élni a szellem világban
Tagadásúl költészet és nagy eszme.
De mondd, mi alakot vegyünk magunkra,
Midőn leszállunk a zajgó tömegbe,
Mert így csak e helyen birunk megálni
Hol múlt idők ábrándja leng körül.

ÁDÁM.

Akárminőt. Hisz nincsen már kiváló,
Hálá a sorsnak. Hogy tudjuk, mit érez:
Le kell szállnunk a nép nagy rétegéhez.

(Mindkotten lemennek a Tower belsejébe s csak hamar munkásokúl öltözve kilépnek annak kapuján, a sokadalomba vegyülvén. — EGY BÁBJÁTÉKOS bódéja mellett áll, melyen majom ül veres kabátban, lánczon.)

A BÁBJÁTÉKOS.

Csak erre, erre, kedves jó urak,
Mindjárt kezdődik az előadás.
Mulatságos komédia nagyon,
Szemlélni, mint szedé rá a kigyó
Az első nőt, ki már kiváncsi volt
S mint vitte ez csávába akkor is már
A férfiút. — Láthattok fürge majmot,
Mi méltósággal játszsza emberét,
Láthattok medvét tánczmester gyanánt.
Csak erre, erre, kedves jó urak! —

(Tolongás a bódé körül.)

LUCIFER.

Ah Ádám! itten minket emlegetnek,
Csak szép dolog, kinek olyan szerep
Jutott, hogy még hat ezred év után is
Mulat felette a vig ifjuság. —

ÁDÁM.

El ez izetlen tréfától. — Tovább.

LUCIFER.

Izetlen tréfa? nézd csak, mint mulatnak,
Kik még imént szunnyadtak a padokban
Hallgatva Népost, — e piros fiúk.
S ki mondja meg, kinek van igaza,
Azoknak-é, kik az életbe lépnek

Az ébredő erő önérzetével,
Vagy a ki, korhadt agygyal már, kilép. —
Vajon tetszőbb-e egy Shakespeare neked,
Mint nékik e torzképü összevissza?

ÁDÁM.

A *torz* az épen, mit nem tűrhetek.

LUCIFER.

Rajtad tapadt még a görög világból.
Ládd, én fia, vagy apja hogyha tetszik,
— Mert szellemek közt ez nem
nagy különbség —
Az új iránynak, a romantikának,
Én épen a torzban gyönyörködöm.
Az ember arczra egy majomvonás;
A nagyszerű után egy sárdobás;
Ficzamlott érzés, tisztes szőrruha;
Kéjhölgytül a szemérem szózata;
Tömjénezése hitványnak, kicsinynek;
Szerelmi élvre átka egy kiéltnek;
Feledtetik, hogy országom veszett,
Mert új alakban újra éledek. —

A BÁBJÁTÉKOS. (Ádám vállára ütve.)

Mit foglaljátok ezt a jó helyet,
Te jó madár, csak az mulattat ingyen,
Ki életúnt s felkötteti magát.

(Ádám és Lucifer félreállnak. Egy KIS LEÁNY ibolyát árulva jő.)

A KIS LEÁNY.

Kis ibolyák, első követei
A jó tavasznak. Vásároljanak!

E kis virág az árvának kenyért
És a szegénynek is szép éket ad. —

EGY ANYA (Ibolyát vásárolva.)

Adj, adj nekem, holt gyermekem kezébe.

EGY LEÁNY. (Szintén vásárolva.)

Sötét hajamnak lesz legszebbik éke.

A KISLEÁNY.

Kis ibolyák! — Vegyenek uraim! (Elhalad.)

EGY ÉKSZERÁRUS. (Bódéjában.)

Hogy e gaz mindig versenyez velünk
S ki nem bírjuk szorítni a divatból. —
Pedig szép nyakra drága gyöngy való csak,
Melyért az is már, a ki fölhozá,
Kétségbe ejtő elszántsággal a
Tenger mélyének szörnyeit kisérti. —

(Két polgárleány együtt jő.)

ELSŐ POLGÁRLÁNY.

Mi sok szép kelme, mennyi drága ékszer!

MÁSODIK POLGÁRLÁNY.

Vásárfiát ha volna, a ki venne.

ELSŐ POLGÁRLÁNY.

A mái férfi ílyesmit csupán
Gyalázatos mellékczélokra tenne.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY.

Még úgy se, nincs többé izlése már,
Elrontá sok ledér hölgy s kaviár.

ELSŐ POLGÁRLÁNY.

Azért oly elbizott, hogy nem veszen fel.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY.

Vagy oly szerény, hogy többé már nem is mer.
(Elhaladnak.)

(Leveles szín alatt italt mérnek, az asztal körül dőzsölő MUNKÁSOK. Hátrább zene és táncz. Katonák, polgárok s mindenféle nép mulat és ácsorog.)

KORCSMÁROS. (Vendégei közt.)

Urak vigan, a tegnap elveszett,
A holnapot nem érjük el soha,
Isten táplálja a madarakat,
S minden hiúság, mond a biblia.

LUCIFER.

Tetszik nekem e philosophia.
Üljünk le itt e szép árnyas padon
S nézzük, mi olcsón és mi jól mulat
Savanyu borral s rosz zenével a nép.

ELSŐ MUNKÁS. (Az asztalnál.)

A gépek, mondom, ördög művei:
Szánktól ragadják a kenyeret el.

MÁSODIK MUNKÁS.

Csak az ital maradjon, elfeledjük.

ELSŐ MUNKÁS.

A dús meg — ördög, vérünk szíja ki.
Most jőne csak! hadd küldeném pokolba.
Több példa kéne, mint a múltkori.

HARMADIK MUNKÁS.

Mit nyernél véle. Már ma függni fog.
Sorsunk meg, mint előbb, csak úgy forog.

MÁSODIK MUNKÁS.

Bolond beszédek, jőjön hát az a dús,
Nem vétek néki, mellém ültetem,
Lássuk ki az úr, és ki tud mulatni.

A KORCSMÁROS. (Ádámhoz.)

Uram, mivel szolgáljak?

ÁDÁM.

Semmivel.

A KORCSMÁROS.

El hát padomról, semmiháziak.
Azt vélitek tán, a pénzt csak lopom,
Vagy gyermekem s nőm koldusbotra termett.

ÁDÁM. (Fölkelve.)

Igy mersz beszélni?

LUCIFER.

Hagyd el a pimaszt.

ÁDÁM.

Jerünk tehát, mit is nézzük tovább
Hogyan silányul állattá az ember.

LUCIFER.

Ah, íme itt van, mit régtől kerestem,
Itt vígadunk kedélylyel, fesztelen.
Ez a döbörgés, és e vad kaczaj,
E bacchanális tűz felgerjedése,

Mely minden arczra rózsa-árt idéz
Mint dőre képzet a nyomor fölé,
Hát nem dicső ez?

ÁDÁM.

Engem undorít.

(Ez alatt a tánczolókhoz értek. KÉT KOLDÚS czivódva jő.)

ELSŐ KOLDÚS.

E hely sajátom, itt van engedélyem.

MÁSODIK KOLDÚS.

Könyörűlj rajtam, másként meghalok,
Már két hete, hogy nem dolgozhatom.

ELSŐ KOLDÚS.

Igaz koldús sem vagy hát e szerint,
Kontár sehonnai, rendőrt hivok. —

(A második koldús elsompolyog. Az első helyet foglal.)

Krisztusnak öt sebére, alamízsnát
A szenvedőnek, édes uraim! —

(Egy KATONA egy MESTERLEGÉNY kezéből elveszi tánczosnéját.)

KATONA.

Paraszt, odébb! — vagy azt hiszed talán
Hogy még te is valami vagy.

MESTERLEGÉNY.

Megérzed,
Ha nem hiszed.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY.

Ne bántsd. Térj ki előle:
A hatalom s dicsőség mind övé.

ELSŐ MESTERLEGÉNY.

No hát, lenézéssel miért tetézi,
Ha már ugyis nadályként szívja vérünk.

EGY KÉJHÖLCY. (Danolva.)

Sárkányoktól is kivívták
Egykoron az arany almát —
Almák még most is teremnek,
A sárkányok rég kivesztek:
Bamba, a ki nézi, nézi,
És letépni nem merészli. —
(Egy ifjúhoz simúl.)

LUCIFER.

(A mulatók nézésébe merülve.)

Ez a kaczérság tetszik, ládd, nekem,
Mutassa a dús, hogy mi kincse van.
Vasas ládában, mellyen a fukar
Űl, úgy lehet fövény, mint színarany. —
Mi megható féltése e kamasznak!
Hogy őrzi lánya egy tekintetét,
Ismeri a jelen percznek becsét,
Bár tudja jól, — de hát mi gondja arra, —
Hogy a jövőben másnak dől karára.

ÁDÁM. (Egyik zenészhez.)

Miért bánsz így a művészettel, ember!
Mondd, tetszik-é, a mit húzasz, magadnak?

A ZENÉSZ.

Dehogy tetszik, dehogy! Sőt végtelen kín
Ezt húzni napról napra, s nézve-nézni

Miként mulatnak kurjongatva rajta.
E vad hang elhat álmaimba is.
De mit tegyek, élnem kell s nem tudok mást.

LUCIFER.

(Még mindig a szemléletbe merülve.)

Ah, ilyen gondos philosophiát
Ki tenne fel a röpke ifjuságról. —
E lányka tudja, hogy nem az utolsó,
Melyet most élvez, a percz életében,
S a míg ölelget, új viszonyt keres
Már is szeme. — Ah, drága gyermekek;
Mi örömem telik most bennetek
Hogy oly mosolygva munkáltok nekem!
Áldásom a bűn és nyomor legyen.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY. (Danolva.)

A ki munkás hét után
Tiszta szívvel, dal között
Csókot és bort elköszönt,
Kaczagja az ördögöt. —

(Templomi zene néhány végaccordja hallik, ÉVA mint polgárlány imakönyvvel s bokrétával kezében ANYJÁVAL jö a templomból.)

EGY ÁRÚS.

Csak erre, erre, drága szép kisasszony!
Olcsóbban senki nem szolgálhat önnek.

MÁSIK ÁRÚS.

Ne hígyen néki, rosz mértéke van,
S árúja régi. — Erre szép kisasszony! —

ÁDÁM.

Ah Lucifer! ládd, ily hitvány helyen
Tartasz le, míg az üdv, megtestesűlten,
Majd észrevétlen leng tőlem tova.

LUCIFER.

Ilyesmi már épen nem új dolog. —

ÁDÁM.

A templomból jő, oh mi szép, mi szép!

LUCIFER.

Láttatni volt ott, s látni is talán.

ÁDÁM.

E gúny hideg, ne érintsd őt vele.
Az ajtatosság ül még ajkain.

LUCIFER.

Látom, megtérsz, sőt pietista lészsz.

ÁDÁM.

Rosz élcz, mert keblem bár minő rideg,
Az nékem baj; de a leánykebelben
Kivánom az előitéletet,
E szent poézist, múlt idők zenéjét,
Érintetlen zománczát a virágnak. —

LUCIFER.

De mellyik hát, mutasd, az a darab menny —
Mert azt az ördögtől sem várhatod,
Izlésedet hogy mindig felkutassa,
Elég ha aztán birtokába juttat.

ÁDÁM.

Lehet-e más mint e hölgy? —

LUCIFER.

Igy beszél
A zsólna is, ha férget fog magának,
Féltékenyen körülnéz, s azt hiszi
Hogy a világon ez legjobb falat,
Mig a galamb undorral néz reá.
Az ember is üdvét csak önmaga
Találja fel, — sokszor tán épen ott,
Hol másik társa poklot alkotott.

ÁDÁM.

Minő méltóság, milyen szűz-erény;
Megközelítni szinte nem merem.

LUCIFER.

Bátran csak, nem vagy a nőknél ujoncz,
S ha jól megnézzük, ő is eladó lesz.

ÁDÁM.

Hallgass!

LUCIFER.

Hisz tán drágább a többinél.

(Egy ifjú ezalatt szerényen Évához lép s egy mézeskalács-szívet nyujt neki.)

AZ IFJÚ.

Kisasszony, kérem e vásárfiát
Fogadja el kezemből szivesen.

ÉVA.

Artúr, ön jó, megemlékszik felőlem.

ANYA.

Rég nem láttuk már; mért nem látogat meg?

(Halkan beszélgetnek, Ádám izgatottan nézi, míg az ifjú távozik.)

ÁDÁM.

Ez éretlen fiú bírná-e hát,
Mit férfi szívem hasztalan ohajt —
Mi meghitten szól véle, mint mosolyg —
Még int utána — oh, mi kín, mi kín! —
Meg kell szólítnom. — (Évához közelít.)

ANYA.

Artúr szülei
Vagyonosak, igaz, de nem tudom
Mi szemmel nézik a viszonyt veled.
Azért egészen vágytársát se mellőzd,
Ki ma is e csokorral meglepett.

ÁDÁM.

Engedjék, hölgyeim, hogy elkisérjem,
Nehogy baj érje e tolakodásban.

ÉVA.

Mi szemtelenség!

ANYA.

El, tolakodó!
Tán azt hiszi, hogy ollyan e leány,
Kinek akárki mondhat szépeket? —

ÁDÁM.

S hát mondhat-é mást? — Sokszor álmodám igy
A hölgytökélynek legszebb ideálját.

ANYA.

Álmodhatik, a mit tetszik magának;
De a kinek e lányka báji nyilnak
Az ily gézenguz ember nem lehet. —

(Ádám zavartan áll, egy czigányasszony Évához lép.)

CZIGÁNYASSZONY.

Ah, drágalátos hölgy, világ csodája,
Mutassa csak picziny fehér kezét,
Hadd mondjam el, a sors ezer malasztja
Mikénť himzendi boldog életét. (Kezébe nézve.)
Szép mátka várja — ah, közel nagyon —
Szép gyermekek, egészség és vagyon.

(Pénzt kap.)

LUCIFER. (Ádámra mutatva.)

Hugom! társam sorsáról is beszélj. —

CZIGÁNYASSZONY.

Nem látom tisztán, éhség vagy kötél. —

ÁDÁM. (Évához.)

Ne útasitson így el ön magától,
Ah, érzem, e szív nékem van teremtve. —

ÉVA.

Anyám, ne engedd hát —

ANYA.

Rendőrt kiáltok,
Ha nem tágúl.

ÉVA.

Ne bántsd — eszére tér tán,
S tulajdonkép nem is tett semmi rosszat.

(Elhaladnak.)

ÁDÁM.

Oh szent költészet, eltünél-e hát
E prózai világból már egészen?

LUCIFER.

Dehogy tünt! hát az a mézeskalács,
Virágcsokor, az a táncz, galylugos
Mi volt egyéb? csak oly finnyás ne légy
És ábrándozni van még tárgy elég.

ÁDÁM.

Mit ér, ha a nyervágy, haszonlesés,
Ölálkodik köztük s önzéstelen
Emelkedettség nincsen már sehol.

LUCIFER.

Az is akad az iskolás padok közt,
Hol még az élet nem gazdálkodott.
Ép itt jő néhány ilyen czimbora. —

(Néhány TANÚLÓ jő sétálva.)

ELSŐ TANÚLÓ.

Vigan, fiúk, mögöttünk a penész,
Ma élvezünk valami derekast.

MÁSODIK TANÚLÓ.

Ki a szabadba, a várost utálom,
Korlátolt rendét, e kalmár világot.

HARMADIK TANÚLÓ.

Valakivel próbáljunk összetűzni,
Ez izgató és férfias mulatság.

ELSŐ TANÚLÓ.

Ragadjuk el e zsoldosok öléből
Lánykáikat s mindjárt lesz háború is;
Aztán szabadba sietünk velök,
Nehány pohár sör és zenére van pénz
S estélig győzelmünk emlékivel
Piros pofák közt herczegek leszünk.

NEGYEDIK TANÚLÓ.

Dicső, dicső, bosszantni a philisztert.

ELSŐ TANÚLÓ.

Összébb fűzvén frigyünknek lánczait —
S mulatni, a hogy most tőlünk telik,
Mig egykor a hazáért lelkesedve
Nemesebb küzdtért foglal majd erélyünk.

(Elhaladnak.)

ÁDÁM.

Kedves látvány ez e lapos világban,
Szebb kor csiráját sejti benne szűm.

LUCIFER.

Meglátod, a csira mivé fesel
Lerázva majd a tantermek porát.
E két gyáros, ki itt felénk közelg,
Ifjontan az volt, mik most e fiúk.

(Két gyáros beszélgetve jö.)

ELSŐ GYÁROS.

Hiába, a versenyt nem állhatom,
Mindenki az olcsóbb után eseng,
Árúm jóságát kell megvesztegetnem.

MÁSODIK GYÁROS.

A munka bérét kell csökkenteni.

ELSŐ GYÁROS.

Azt nem lehet, most is lázonganak,
Hogy meg nem bírnak élni, a kutyák,
S van is tán a panaszban egy kicsi,
De hát ki mondja, hogy nősűljenek,
Ki mondja, hogy hat gyermekök legyen.

MÁSODIK GYÁROS.

Erősebben kell hát befogni őket,
Dolgozzanak fél-éjjel gyárainkban,
Elég pihenni a másik fele,
Kinek álmodni úgy sem czélszerű. (Elmennek.)

ÁDÁM.

El vélek. — Mért is hagytad látnom őket. —
De mondd, hová is lett az a leány? —
Most, Lucifer, mutasd hatalmadat,
Segits, hogy meg hallgasson.

LUCIFER.

Lucifer se
Fecsérli erejét ily semmiségre.

ÁDÁM.

Mi néked semmi, nékem egy világ.

LUCIFER.

Nyerd el tehát. — Csak korlátozni bírd
Érzésidet, hazugságtól ne félj,
Felelj, mint kérdlek, s karjaidba dűl. —
(Hangosan, hogy a mögöttük hallgatózó czigányasszony meghallja.)
Most látja már, mylord, mi kellemetlen,
Álarcz alatt a nép közé vegyűlni,
Mindúntalan új bántalomra botlunk.
Ha sejtené e nép, hogy négy hajónk
Még már ma révbe szálland Indiából,
Máskép fogadna.

ÁDÁM.

Az valószinű.

CZIGÁNYASSZONY. (Félre.)

E felfödözés szép sommát megér.
(Ádámhoz.)
Egy szóra kérem, — ön elrejtezett,
Én megbüntettem a jövendöléssel,
Mert énelőttem nem létez titok,
Ki a sátánnal régen czimborálok.

LUCIFER. (Félre.)

No, még az kéne csak, te vén szipirtyó.

CZIGÁNYASSZONY.

Önnek hajói már ma itt leendnek,
De, a mi ennél még örvendetesb,
Egy szép leányka epedez önért.

ÁDÁM.

S hogy nyerhetem meg?

CZIGÁNYASSZONY.

Hisz már-már öné.

ÁDÁM.

Elútasított.

CZIGÁNYASSZONY.

Ép azért öné lesz.
Meglátja, itt lesz ismét nem sokára.
Emlékezzék bár a jósnő szavára. (El.)

ÁDÁM.

Lucifer! e banya rajtad kifog.

LUCIFER.

El nem vitázom fényes érdemét,
Most ő pótolja az ördög helyét. —

(Egy NYEGLE, taligán, trombita szóval, tömegtől környezve megjelen s a szín közepén megáll.)

A NYEGLE.

Félrébb az utból! — tisztelet nekem,
Megőszült tudományban a fejem,
Mig a természet titkos kincseit
Felástam ernyedetlen szorgalommal.

ÁDÁM.

Minő csodás bolond ez, Lucifer?

LUCIFER.

A *tudomány*, mely nyegle, hogy megéljen,
Epen mint akkor, hogy tudóskodál,
Csakhogy több zaj kell most, mint kelle hajdan.

ÁDÁM.

Ilyen mértékben azt sohsem tevém.
Gyalázat rá.

LUCIFER.

Arról ő nem tehet
Természete ha fél s kerülni vágyik
Hogy ez ne álljon sírköve felett:
Ex gratia speciali
Mortuus in hospitali.
Ha másokért áldozván éjt, napot,
Jutalmának kéréséhez jutott.

A NYEGLE.

Az emberek javára fáradék,
S im, itt van a dicső eredmény:
Ez az edényke élet-elixir,
Melytől megifjul a beteg, vén.
Ezt szedték hajdan a nagy pháraók.
Ez Tankréd bűvös bájitalja;
E szépitőt használta Helene,
Ez Keppler astrologiája. —

ÁDÁM.

Hallod mit árúl? — Míg mi a jövőben
Kerestük a fényt, ő a rég lefolytban.

LUCIFER.

Sohase' tiszteletes a jelen.
Mint embernagyság a hálószobában.
Nőnk az, tíz évi házas állapotban —
Már azt is tudjuk, hogy szeplője hány van.

A NYEGLE.

Vegyetek, ím, nem bánja meg, ki vesz,
Ily alkalom még nem volt és nem is lesz.

A TÖMEGBŐL.

Ide vele. — Nekem bármellyik elkel —
Ah, mily szerencse. — Mílyen drága vétel.

LUCIFER.

No ládd, e nép, mely közt már senki nem hisz,
A mi csodás, hogyan kapkodja még is. —
(Éva, anyjával visszajő, a czigányasszony suttogva követi.)

ÉVA.

Haszontalan beszéd, hisz ismerünk már.

CZIGÁNYASSZONY.

Ne üdvözüljek, hogyha nem igaz.
Olyan szerelmes önbe az az úr,
Hogy már ma még maitresse-ének veszi.
Mint herczegasszony, oly szállást lakik,
Színházba, tánczra négy lovon robog.

ANYA.

Ha jól felveszszük, százszor czélszerűbb,
Mint elhervadni fejkötő alatt
Egy szurtos varga bűzös műhelyében.

CZIGÁNYASSZONY.

Csak nézze ön, ott áll — hogyan keres.

ÉVA.

Elég nem szép, hogy még nem láta meg. —
Keze finom, tartása úrias. —

ANYA.

Nekem még társa sincsen ellenemre,
Bár orra kissé horgas, lába görbe,
De ollyan tisztes, éltes férfiú. —
Megyek, leányom. Legjobb közbejárás
Ha magatokra hagylak egy kicsit.

CZIGÁNYASSZONY. (Ádámhoz.)

Lám, itt van a szép; mint eped önért. —

ÁDÁM.

Repülök hozzá. — Oh mi kéj — mi kéj!

CZIGÁNYASSZONY.

A közbejárót sem kell elfeledni.

LUCIFER. (Pénzt ad neki.)

Társamtul a pénz, tőlem kézszorítás.

CZIGÁNYASSZONY. (Felsikoltva.)

Uh! mily kemény kéz! (El.)

LUCIFER.

Kéjét érzenéd,
Ha az volnál, kit játszol, vén banya! —

ÉVA. (Ádámhoz.)

Vehetne ön vásárfiát nekem,
E szépitő szer mint kinálkozik —

ÁDÁM.

A nőiség varázsa arczodon
A szépitő szer, melynek párja nincs.

(A nyegle czalatt elvonúl.)

ÉVA.

Ah, ön nagyon kegyes.

ÁDÁM.

Ne szégyeníts meg:
Gyémántot, gyöngyöt fűzök szép nyakadra,
Nem, mintha ékesítni akarnám,
De mert méltóbb helyen már nem ragyoghat.

ÉVA.

Amott odább láttam sok ékszerárust,
De nem való az ily szegény leánynak.

ÁDÁM.

No hát nézzük meg.

LUCIFER.

Az felesleges.
Kitünő ékszer van velem esetleg.
(Ékszereket ad át, melyeket Éva nagy örömmel nézeget és próbál.)

ÉVA.

Mi szép, mi kedves, mint irígylik ezt majd. —

ÁDÁM.

De ezt a szívet — ezt többé ne lássam.

ÉVA.

Eldobhatom, ha ellenére van. (Elveti.)

LUCIFER.

Helyes, majd én meg rálépek. (Ráhág.)

ÉVA.

Mi az:

Sikoltást hallok, vagy csak képzelődöm?

(Ezalatt egy elitéltet hoznak taligán a színen keresztül, nép tolong utána.)

A TÖMEGBŐL.

Siessünk. — Mondtam úgy-e, hogy mi gyáva.
Most is daczos még. — Fel csak, fel utána!

ÁDÁM.

Minő zaj ez, mi hallatlan tolongás?

ÉVA.

Akasztanak. Beh jó, hogy itt vagyunk.
Gyerünk mi is, oly izgató e látvány,
S szép alkalom ragyogni ékeimben.

ÁDÁM.

Mi bűne a hitványnak?

ÉVA.

Nem tudom.

LUCIFER.

Mindegy is az, de majd elmondom én:
Lovel gyárában dolgozott soká,
De az ón méreg, s azt szivá örökké,
Aztán több hétre kórházba került.
Kedves nejénél a szükség beszólt,
Lovel fia ifjú volt s jószivű
Meglelték egymást és mindent feledtek. —

ELSŐ MUNKÁS.

Vigan pajtás! — mártirként vérzel el,
Neved közöttünk fényes név marad.

LUCIFER.

A férj kigyógyúlt, s a nőt nem lelé,
Helye betölt, munkát hiába kért,
Fellázadt keble, fenyegetni mert,
Lovel fia pofonnal válaszolt.
Az átkozottnak kés akadt kezébe —
Most itt viszik — a vén Lovel megőrűlt. —

(Az utolsó szavaknál LOVEL őrült mélasággal jő.)

LOVEL.

Hazudsz, hazudsz, én őrült nem vagyok,
Nem értem-é mit súg fiam sebe?
Vegyed, vegyed, végtelen kincsemet,
S tedd, hogy ne értsem. Őrűljek meg inkább.

HARMADIK MUNKÁS.

Ne félj, ne félj, meg lészsz boszúlva egykor.

ELSŐ MUNKÁS.

Emelkedjél fel, ők a csúfosak. —

(Az elitélt elhalad kiséretével.)

ÁDÁM.

Velőt fagyasztó látvány, mit kisértsz?
Ki mondja itt meg, melyik bűnösebb,
Avagy csupán a társaság talán —?
Hol ez rohad — buján tenyész a bűn.

LOVEL.

A társaság, igen. — Vedd kincsemet
Csak azt a seb beszédét hadd ne értsem. (El.)

ÉVA.

Jerünk, jerünk, mert nem kapunk helyet.

ÁDÁM.

Áldlak sors, hogy biróvá nem tevél.
Mi könnyü törvényt írni pamlagon —
Könnyü itélni a felületesnek,
És mily nehéz, ki a szivet kutatja,
Méltányolván minden redőzetét.

LUCIFER.

Ily elvek mellett pör nem érne véget.
A rosszat, mert rosz, senki nem cselekszi,
Az ördög is jogczímeket idéz,
S magáét véli mindenik erősbnek.
A törvénytúdós szélyelvágja a
Kuszált csomót, minek fonalait
Ezer philantróp szét nem bontaná. —

(Ez alatt a Towerhez értek, melynek egy fülkéjében szent kép áll.)

ÉVA.

Megálljunk csak, barátom, egy kicsinyt,
Hadd tűzöm e szent képhez csokromat. —

LUCIFER. (Súgva.)

Ne hadd, ne hadd, vagy végünk van különben.

ÁDÁM.

Ártatlan gyermek — én nem gátolom. —

ÉVA.

Megszoktam e képről, még mint gyerek,
Megemlékezni, hogy ha elmegyek
Előtte s most is olyan jól esik.
Mindjárt meglesz már, s futva pótolandjuk

Mit elmulasztunk.

(A virágcsokrot feltüzi a kép mellé, de az hirtelen lehervad, s nyakáról, karjáról az ékszerek gyíkokká változva leperegnek.)

Istenem, mi ez?

LUCIFER.

Haszontalan intettelek. —

ÉVA.

Segitség!

ÁDÁM.

Nyugodtan, kedves, a nép megfigyel —
Ezerte dúsabb ékszer jő nyakadra.

ÉVA.

El tőlem, el! segitség, irgalom!
Szemfényvesztők és egy rút vén boszorkány
Igy meggyaláztak egy becsületes nőt.

(A nép csoportosúlni kezd, a czigányasszony rendőrökkel jő.)

CZIGÁNYASSZONY.

Hamis pénzt adtak, itt kell lenniök,
Higanynyá olvadt markomban.

LUCIFER.

Talán
Markodban volt, nem a pénzben, hiba. —
Ádám, fel innen, itt nem jó mulatni.

(A Towerbe tünnek, s mig lent a csoportozás és zavar növekszik, ismét megjelennek a bástya tetején.)

ÁDÁM.

Ismét csalódtam, azt hivém, elég

Ledönteni a múltnak rémeit
S szabad versenyt szerezni az erőknek. —
Kilöktem a gépből egy fő csavart,
Mely összetartá, a kegyeletet,
S pótolni elmulasztám más erősbbel.
Mi verseny ez, hol egyik kardosan
Áll a mezetlen ellennek szemében,
Mi függetlenség, száz hol éhezik
Ha az egyes jármába nem hajol.
Kutyáknak harcza ez egy koncz felett.
Én társaságot kivánok helyette
Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,
Közös erővel összeműködik,
Minőt a tudomány eszmél magának,
És melynek rendén értelem viraszt. —
Ez el fog jőni, érzem jól, tudom,
Vezess, vezess Lucifer, e világba. — —

LUCIFER.

Hiú ember, s mert korlátolt szemed
Zilált csoportot lát csak odalent,
Már azt hiszed, nincs összeműködés,
Nincs rendszer az életnek műhelyében?
Nézz hát egy perczre szellemi szemekkel,
És lásd a munkát, mellyet létre hoznak,
Csakhogy nekünk ám s nem kicsiny magoknak.

(Besötétül. Az egész vásár csoportozattá alakúl, mely a szín közepén tátongó síron ás, azt körültánczolja, míg egymás után mind beléje ugornak, részint némán, részint a mint egymásután szólottak.)

KAR.

Csak rajta, pengjen a kapa:
Ma kell végezni, holnap késő,
Bár egypár ezredév után
Még mindig nem lesz kész a nagy mű.
Bölcső s koporsó ugyanaz,
Ma végzi, a mit holnap kezd el,
Örökké éhes s jóllakott,
Mi már ma bémegy, holnap felkel!

(A lélekharang megcsendül.)

Megcsendült ím az estharang,
Bevégezők; el, nyúgalomra,
Kiket a reg új létre költ,
A nagy müvet kezdjék el újra.

A BÁBJÁTÉKOS.

Én a komédiát lejátsztam,
Mulattattam, de nem mulattam.

A KORCSMÁROS.

Kiitta mindenik borát,
Vendégeim, jó éjszakát!

A KIS LEÁNY.

Kis ibolyáim mind elkeltek,
Majd újak síromon teremnek.

CZIGÁNYASSZONY.

Jövőjét vágyta látni minden:
S szemét behúnyja most ijedten.

LOVEL.

Kincsem nem nyújta boldogságot:
S most ingyen nyúgalmat találok.

MUNKÁS.

A hét letelt, a szombatest itt,
Kinyugszom végre fáradalmit.

TANÚLÓ.

Álmodtam szépet — felzavartak,
Szép álom, jőj, most már folytatlak.

KATONA.

Hivém, derék vagyok nagyon,
S egy rosz gödörben megbukom. —

KÉJHÖLGY.

A mámor elszállt, a festék lement,
Itt oly hideg van: jobb-e odalent?

AZ ELITÉLT.

Maradj, bilincs, a hitvány por felett,
Más törvényt sejtek e küszöb megett.

A NYEGLE.

Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk:
Most a valónál mind elámulunk.

ÉVA.

Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál!
Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt:
A por hull csak belé, e föld szülötte,
Én glóriával átallépem azt.
Szerelem, költészet s ifiuság

Nemtője tár utat örök honomba;
E földre csak mosolyom hoz gyönyört,
Ha napsugár gyanánt száll egy-egy arczra.

(Fátyolát, palástját a sírba ejtve, diesőülten felemelkedik.)

LUCIFER.

Ismered-é Ádám?

ÁDÁM.

Ah Éva, Éva! —

TIZENKETTEDIK SZÍN.

(Ü alakra épült nagyszerű phalanster udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobb oldali csarnokban mozgásban levő kerekes gőzgépek között munkások foglalkoznak. A baloldaliban a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanicai eszközök, csillagászati, chemiai műszerek s egyéb különösségek museumában egy tudós működik. Mindnyájan a phalansterhez tartozók, — egyenlően vannak öltözve. ÁDÁM és LUCIFER az udvar közepén felbukkannak a földből. Nappal.)

ÁDÁM.

Mi ország ez, mi nép, melyhez jövénk?

LUCIFER.

E régi eszmék többé nincsenek.
Nem kisszerű volt-é a *hon* fogalma?
Előítélet szűlte egykor azt,
Szűkkeblüség, versenygés védte meg.
Most már egész föld a széles haza,
Köz czél felé társ már most minden ember
S a csendesen folyó szép rend fölött
Tisztelve áll őrűl a tudomány.

ÁDÁM.

Beteljesűlt hát lelkem ideálja,
Ez mind derék, ezt így kivántam én is.
Egyet bánok csak: a haza fogalmát,

Megállott volna az tán, úgy hiszem,
Ez új rend közt is. Az emberkebel
Korlátot kíván, fél a végtelentől,
Belterjében veszt, hogyha szétterül;
Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz;
Félek, nem lelkesűl a nagy világért
Mint a szülők sírjáért lelkesült.
Ki a családért vérét ontaná,
Barátjaért legfeljebb könnye van. —

LUCIFER.

Eszményedet, mint látom, elveted,
Előbb még, mintsem testesülhetett.

ÁDÁM.

Koránse hidd, de kandivá levék:
Mi eszme az, mely a széles világot
Egygyé olvasztja, melly a lelkesűlést,
Az emberszív e szent, örök tüzét,
Mit eddig száz hitványsággal szitott,
S ábrándos harczra zsákmányolt ki csak,
Nemesb czélhoz vezérelendi végre. —
De mondd, hol állunk mégis, mily hely ez?
Aztán vezess, hogy lelkem kéjelegjen
A boldogságban, mellyet annyi harczra
Jól érdemelt díjul kapott az ember.

LUCIFER.

Sok más hasonló közt ez egy phalanster,
Tanyája az új eszmék emberének. —

ÁDÁM.

Jerünk tehát.

LUCIFER.

Megállj, ne oly sietve.
Előbb levetjük ezt a régi bőrt.
Ha mint Ádám s Lucifer érkezünk,
Nem hinne bennünk e tudós világ,
S megsemmisülnénk, vagy lombikba zárna.

ÁDÁM.

Mily oktalan beszéd ez már megint.

LUCIFER.

Már az nincs másképp a szellemvilágban.

ÁDÁM.

Tégy hát, a mint akarsz, de szaporán.

(Lucifer mindkettőjöket átalakítja a phalansterbeliekhez hasonlóvá.)

LUCIFER.

Im, vedd e gúnyát. El hajfürteiddel —
Készen vagyunk. —

ÁDÁM.

Szóljunk be e tudóshoz.

LUCIFER.

Üdvöz légy, tudós!

A TUDÓS.

Meg ne háborits
Nagy művemben, nem érek rá fecsegni.

LUCIFER.

Nagyon sajnálom. Mink az ezredik
Phalansterből vagyunk tudósjelöltek,
S ily messze útra nagy hired hozott.

TUDÓS.

Dicséretes buzgóság, mondhatom.
De hisz müvem most félben is maradhat,
Csak a meleg ne fogyjon lombikomban
S akaratomnak enged az anyag. —

LUCIFER.

Ah nem csalódtam, megmaradt tehát
Még benned is, ki a természetet,
Embert leszűrted, mint végső salak
A nagy hiúság. —

TUDÓS.

Most mulathatunk már. —
De mely szakmába tartoztok sajátlag?

ÁDÁM.

Mi a tudvágyat szakhoz nem kötők,
Átpillantását vágyjuk az egésznek. —

TUDÓS.

Ez helytelen. Kicsinyben rejlik a nagy,
Olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid.

ÁDÁM.

Igaz. — Tudom jól, hogy kell olyan is
Ki homokot hord, vagy követ farag:
Nélkűle nem emelkedik terem.
De ez csak a homályban tévelyeg
S fogalma sincs arról, miben segít. —
Csak az épitész látja az egészet,
S bár megfaragni nem tud egy követ,

A művet ő teremti mint egy isten. —
Ily épitész nagy a tudásban is.

LUCIFER.

S azért jövénk tehozzád, oh nagy ember.

TUDÓS.

Azt jól tevétek, méltányolni tudlak.
A tudománynak gazdag ágai
Egy organismus sok külön vonása,
Együtt igéző csak.

LUCIFER.

Szép hölgy gyanánt.

TUDÓS.

De mindamellett a vegytan csupán —

LUCIFER.

Az a közép, hol élete lakik. —

TUDÓS.

Találtad.

LUCIFER.

Ezt mondá a mathesisről
Előttem már egy mathematicus.

TUDÓS.

Hiúságból mindenki önmagát
Tekinti látkörében a középnek. —

LUCIFER.

Te jól választád kedvencz tárgyadúl
A chémiát.

TUDÓS.

Abban nyugodt vagyok. —
De hát nézzük meg a museumot.
Páratlan az egész mai világon,
Az ősvilág kihalt állatjai
Valódi példányokban állnak itt
Mind jól kitömve. — Ezrenként lakoztak
Apáink közt, míg barbarok valának,
Megosztva vélök a világ uralmát. —
Maradt felőlök sok csudás mese,
Például erről, hogy gőzmozdonyul volt.

ÁDÁM.

Ez *ló*, de korcsúlt fajta, mondhatom,
Más állat volt ám hajdan Al-borak.

TUDÓS.

Erről meg azt regélik, hogy barátul
Tartá az ember, ingyen, munka nélkül,
S fel bírta fogni, hű elismeréssel
Lesvén, az ember gondolatjait.
Mi több, mondják, hogy elsajátitá
Bűnét is, a tulajdonnak fogalmát,
S mint őr od'adta érte életét. —
Ezt úgy beszélem csak, mint írva van,
Nem mintha hinném mind feltétlenül.
Sok őrültség volt a múltban, sok ábránd,
Melyből ránk szintén e mese maradt.

ÁDÁM.

Ez a *kutya*. — Mind áll, mit róla mondasz. —

LUCIFER.

Vigyázz, Ádám, elárulod magad. —

TUDÓS.

Ez a szegénynek rabszolgája volt.

ÁDÁM.

Mint a szegény meg *ökre* gazdagoknak.

TUDÓS.

Ez a puszták királya.

ÁDÁM.

Az *oroszlány* —
Im itt a tigris, itt a fürge őz,
Mi állat él tehát még a világon ?

TUDÓS.

Minő kérdés, hát nálatok nem így van?
Él a mi hasznos, és mit ekkorig
A tudomány pótolni nem tudott:
A disznó és a birka, de koránse'
Olyan hiányosan már, mint minőnek
A kontár természet megalkotá:
Az élő zsír, *ez* hús- s gyapjutömeg,
Mely, mint a lombik, czéljainkra szolgál.
De úgy látom, hogy ezt mind ösmered,
Lássuuk tehát mást. Ím ásványaink.
Nézzétek, milyen roppant szén darab:
Egész hegyek valának fly anyagból,
Az emberek már készen szedheték
Mit most a légből szűr a tudomány
Nagy fáradsággal. Ezt az érczet itt

Vasnak nevezték s míg el nem fogyott
Az alumínért nem kellett kutatni. —
Ez a darabka az arany, nagyon
Nevezetes s nagyon haszontalan.
Mert még midőn az ember, vak hitében,
Imádott felsőbb lényeket magánál,
Felülállókat még a sorson is :
Ilyennek hitte az aranyat is,
Oltárain jólétet és jogot,
Mindent mi szent volt, áldozott, hogy egy
Büvös darabját birja megszerezni,
Melyért cserébe mindent kaphatott, —
Csodálatos tény, még kenyeret is.

ÁDÁM.

Mást, mást mutass, ezt is mind ösmerem.

TUDÓS.

Valóban nagy tudós vagy, idegen.
Lássuk tehát az ős növényzetet,
Im itt van az utolsó rózsa, mely
Nyilt a világon. Hasztalan virág,
Más százezer testvérrel foglalá el
A legbujább tért a lengő kalásztól;
Nagy gyermekek kedves játékszere.
Sajátságos jelenség az valóban,
Mint kaptak egykor ily játékokon,
Virágot terme még a szellem is:
A költészet s hit ábrándképeit,
S csalóka álmok karján ringatózva
Eltékozolta a legjobb erőt,

Hogy életczélja parlagon maradt.
Itt őrizünk még ritkaság gyanánt
Két ily müvet. Az első költemény;
Iróját akkor, még midőn bünös
Önhittel az egyén érvényt kivánt,
Homernak hivták. Ábrándos világot
Rajzol le abban, Hadesnek nevezvén.
Rég megczáfoltuk már minden sorát.
A másik Tacitus Agricolája,
Nevetséges s mégis sajnálatos
Fogalmak képe a barbár világból.

ÁDÁM.

Hát fenmaradt még e nehány levél
A nagy napokból, mint végrendelet,
S nem birja mégis lángra gyujtani
A korcs utódot, tettre ingerelvén,
Mely mesterkélt világtokat ledönti?

TUDÓS.

Helyes megjegyzés, átláttuk mi ezt,
A méreg, mellyet rejt, nagyon veszélyes,
Azért nem is szabad olvasni másnak
Csak a ki hatvan évet meghaladt,
S a tudománynak szentelé magát.

ÁDÁM.

De hát a dajka tündér daljai,
Ezek nem oltnak-é a gyönge szívbe
Sejtelmeket?

TUDÓS.

Igen bizon', s azért
Dajkáink a magasb egyenletekről
A mértanról beszélnek gyermekinknek. —

ÁDÁM. (Félre.)

Ah gyilkosok, nem féltek-é egész
S legszebb korától a szűt megrabolni!

TUDÓS.

Menjünk tovább. — Im itt e műszerek,
Műtárgyak mily csodás alakzatúak,
Ez álgyu; rajta rejtélyes fölírás:
Ultima ratio regum. — Hogyan
Használtatott, ki tudja? — Im e kard,
Kizárólag csak embergyilkoló szer, —
És nem volt bűnös, a ki ezzel ölt.
E kép szabad kézzel készült egészen,
Fél emberéltet vett talán igénybe,
És tárgya, nézd, csak hóbortos mese.
Ma a nap végzi e munkát helyettünk
S mig az csalárdul idealisált,
Ez mély hüséggel szolgál czéljainknak.

ÁDÁM. (Félre.)

De a müvészet, a szellem maradt el —

TUDÓS.

E százszerű tárgy, milyen czifra mind,
Mi gyermekes. A serlegen virág,
A széktámlán ábrándos arabeszk,
Emberkezek pazarlott műve mind.

S üdítőbb-é a víz azon pohárból,
Kényelmesb-é e széken az ülés?
Most gépeink teszik mind ezt helyettünk
Legczélszerűbb, legegyszerűbb alakban
És a tökélyről az kezeskedik,
Hogy a munkás, ki ma csavart csinál,
Végső napjáig a mellett marad.

ÁDÁM.

Azért nincs élet, nincs egyéniség,
Mely mesterén túl járna, semmi míiben. —
Hol leljen tért erő és gondolat
Bebizonyítni égi származását?
Ha küzdni vágyik és körűltekint
Ezen szabályos, e rendes világban
Még a veszély gyönyörét sem leli,
Nem lel csak egy vérengező vadat se.
Csalódtam hát a tudományban is:
Unalmas gyermekiskolát lelek
A boldogság helyén, mit tőle vártam.

TUDÓS.

Nincs-é behozva a testvériség?
Hol szenved ember anyagi hiányt?
Valóban, ily eszmék megérdemelnék
A megfenyítést.

ÁDÁM.

Mondd, mi hát az eszme,
Mely egy ily népbe egységet lehel,
Mely, mint közös czél, lelkesítni tud?

TUDÓS.

Ez eszme nálunk a megélhetés.
Midőn az ember földén megjelent,
Jól béruházott éléskamra volt az:
Csak a kezét kellett kinyújtani,
Hogy készen szedje mindazt, a mi kell.
Költött tehát meggondolatlanúl,
Mint a sajtféreg, s édes mámorában
Ráért regényes hypothesisekben
Keresni ingert és költészetet.
De már nekünk, a legvégső falatnál,
Fukarkodnunk kell, általlátva rég,
Hogy elfogy a sajt és éhen veszünk.
Négyezred év után a nap kihűl,
Növényeket nem szűl többé a föld;
Ez a négyezred év hát a mienk,
Hogy a napot pótolni megtanúljuk.
Elég idő tudásunknak, hiszem.
Fűtőszerűl a víz ajánlkozik,
Ez oxidált legtűztartóbb anyag.
Az organismus titkai közel-
Állnak ma is már a fölleplezéshez. —
Épen jó, hogy beszédünk erre vitt,
Majdnem feledtem volna lombikom,
Mert én is ép e tárgyban dolgozom.

LUCIFER.

Nagyon vénűl az ember, hogyha már
Lombikhoz tér, midőn organisál. —
De hogyha sikerűlne is müved,

Mi szörny lesz az, mint szótlan gondolat,
Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,
Lény, mellyet a természet eltagad,
Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
Ha nem korlátozandja az egyén.
S honnan veendi ennek jellegét
Elzárva külhatástól, szenvedéstől,
Egy szűk üvegben kelve öntudatra?

TUDÓS.

Nézd, nézd hogyan forr, nézd miként ragyog,
Itt-ott tünékeny alakok mozognak,
Ezen meleg, e jól elzárt üvegben,
A vegyrokonság és ellenhatás
Mind összevág és kényszerűlve lesz
Engedni az anyag kivánatomnak.

LUCIFER.

Bámúllak tudós! még csak azt nem értem,
Tudnád-e tenni, hogy, mi most rokon,
Ne vonja egymást, és ne lökje el
Az ellentét.

TUDÓS.

Minő badar beszéd;
Örök törvénye ez az anyagoknak.

LUCIFER.

Ah értem, mondd csak el, min alapúl?

TUDÓS.

Min alapúl? törvény, mert úgy vagyon,
Mutatja nékünk a tapasztalás.

LUCIFER.

A természet fűtője vagy tehát csak,
A többit ő magában végezi. —

TUDÓS.

De én szabom korlátit az üveggel,
S kivonszolom a rejtélyes homályból.

LUCIFER.

Nem látok eddig még életjelet.

TUDÓS.

El nem maradhat. Én, ki úgy kilestem
Az organismus minden titkait,
Ki százszor bonczolám az életet —

ÁDÁM.

Hullát fogál fel csak mindannyiszor.
A tudomány sántán követi csak
A meglevő ifjú tapasztalást,
S miként bérencz költője a királynak
Kész commentálni a nagy tetteket,
De megjósolni hivatása nincs. —

TUDÓS.

Mit gúnyolódtok, nem látjátok-é,
Egy szikra kell csak, és életre jő? —

ÁDÁM.

De azt a szikrát, azt honnan veszed?

TUDÓS.

Csak egy lépés az a mi hátra van.

ÁDÁM.

De ezt az egy lépést ki nem tevé:
Az nem tett semmit, nem tud semmit is.
A többi mind künn volt az udvaron,
A legszentebbe ép' ez egy vezetne. —
Oh, lesz-e a ki egykor megteszi? —

(Ez alatt a lombik felett lebegő füst sűrűdni kezd s dörög.)

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA. (A füstből.)

Nem lesz soha. — Ez a lombik nekem
Nagyon szűk és nagyon tág.— Hisz te ismersz,
Ádám, ugy-é? — most még nem is gyanítnak.

ÁDÁM.

Hallottad-é e szellem szózatot,
Oh nézd, oh nézd, te gőgös gyönge ember,
Hogy bírnál azzal, a ki ott lebeg. —

TUDÓS.

Őrült roham. Ah aggódom miattad.

(A lombik elpattan, a szellem eltűnik.)

A lombik eltört, újra kezdhetem
A nagy müvet. Midőn már int a czél,
Kisded göröngy, a dőre vak eset,
Elejt.

LUCIFER.

Végzetnek hivták hajdanán.
S kevésbbé szégyenítő volt hatalma
Alatt megtörni, mint engedni most
A dőre vak esetnek. — Mit jelent ez?

(Csengetnek.)

TUDÓS.

A munka megszűnt, jő a sétaóra,
Itt jőnek a gyárakból, a mezőről,
Most kap fenyítést a ki vétkezett,
Most osztatnak be a nők s gyermekek.
Jerünk oda, dolgom lesz nékem is.

(Hosszú sorban férfiak jőnek, másban nők, néhányan közülök gyermekkel, köztük ÉVA is. Az udvaron mindnyájan kört képeznek, EGY AGGASTYÁN eléjök lép. Ádám, Lucifer s a tudós az előtérben állnak a museum mellett.)

AZ AGGASTYÁN.

Harminczadik szám!

LUTHER. (A sorból kilépve.)

Itt vagyok.

AZ AGGASTYÁN.

Te ismét
Mértéktelen fűtötted a kazánt.
Valóban úgy látszik, hogy szenvedélyed
Veszélybe hozni az egész phalanstert.

LUTHER.

S ki állna ellent a csábnak, midőn
Szikrázva, bőgve a vadúlt elem,
A láng ezer nyelvével vesz körűl,
Elérni kíván, hogy megsemmisítsen:
S ott állni bátran, szítani tovább,
Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyon. —
Nem ismered te a tűznek varázsát,
Ki csak fazék alatt ismered azt.

AZ AGGASTYÁN.

Hiú beszéd, ezért ma nem ebédelsz.

LUTHER. (Visszalépve.)

De holnap újra szítom a tüzet.

ÁDÁM.

Mit látok? ezt a férfit ismerem.
Ez volt Luther.

AZ AGGASTYÁN.

Kétszáz kilenczedik!

CASSIUS (Kilépve.)

Itt.

AZ AGGASTYÁN.

Tégedet harmadszor intelek már.
Hogy ok nélkül keressz verekedést.

CASSIUS. (Visszalépve.)

Ok nélkűl, merthogy nem panaszkodom? —
Pulya, ki más segítséget keres
Míg karja ép. Vagy gyöngébb volt-e tán
Ellenfelem, mért nem védé magát? —

AZ AGGASTYÁN.

Ne feleselj. — Nem menti koponyád
Alakzata sem e rosz hajlamot,
Mert az nemes, mert az hiánytalan.
De véred oly forrongó és szilaj!
Gyógyitni fognak a míg megszelídűlsz.

ÁDÁM.

Ah Cassius! ha ismernél, ki véled

Philippinél csatáztam. — Hát odáig
Bir-é a rosz rend, a theória
Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
Csak gátjaúl van, s fel sem ismeri.

AZ AGGASTYÁN.

Négyszázadik szám.

PLÁTÓ. (Kilépve.)

Hallom.

AZ AGGASTYÁN.

Már megint
Úgy elmerültél álomképeidben,
Hogy a rádbizott marha kárba ment.
Hogy ébren légy, borsón fogsz térdepelni.

PLÁTÓ. (Visszalépve.)

Még a borsón is szépet álmodom.

ÁDÁM.

Ah mily szerep jutott, Plató, neked
A társaságban, melly után epedtél! —

AZ AGGASTYÁN.

A hetvenkettedik szám!

MICHEL-ANGELO. (Kilépve.)

Íme itt. —

AZ AGGASTYÁN.

Rendetlenűl hagyád el műhelyed.

MICHEL-ANGELO.

Igen, mert mindig széklábat csináltam
És azt is a leghitványabb alakra.

Soká könyörgtem, hagyják módositnom,
Engedjék, hogy véssek rá holmi diszt,
Nem engedék. Kivántam változásul
A szék támláját, mindent hasztalan.
Megőrüléshez voltam már közel,
S ott hagytam a kint, ott a műhelyet. (Visszalép.)

AZ AGGASTYÁN.

E rendbontásért a szobába mégy
S nem élvezed e szép meleg napot.

ÁDÁM.

Michel-Angelo, mily pokol lehet
Szűd istenének, hogy nem bír teremtni. —
Oh mennyi ismerős mindenfelé,
És mennyi szellem, mennyi őserő.
Ez vélem harczolt — az mártírhalált halt,
Ez szüknek érzé a világtekét,
S mi egyformára, mily törpére szűrte
Az állam. Oh Lucifer, jőj, jerünk;
Nem bírja lelkem e látványt tovább. —

AZ AGGASTYÁN.

Ma két gyerek tölté be az időt,
Melyben szükséges volt az anyagond,
Most a közös növelde várja őket,
Elő, elő!

(Éva és még egy nő gyermekeikkel kilépnek.)

ÁDÁM.

Mi ragyogó jelenség!
Megvan hát e rideg világnak is
Költészete!

LUCIFER.

No s Ádám, nem megyünk?

ÁDÁM.

Sőt inkább itt fogunk csak megnyugodni.

AZ AGGASTYÁN.

Tudós! vizsgáld fejalkotásukat
E gyermekeknek.

(A tudós észleli a gyermekeket.)

ÉVA.

Oh mi vár reám.

ÁDÁM.

E hang!

LUCIFER.

De mit kapsz e köz sorsu nőn,
Ki Semirámis csókját ízleléd?

ÁDÁM.

Még akkor ezt nem ismerém.

LUCIFER.

Ah, úgy!
Ez régi dalja a szerelmeseknek:
Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel
A szenvedélyt, előtte senki még
Szeretni nem bírt, és ez így megyen
Nehány évezred óta szüntelen.

TUDÓS.

E gyermeket orvosnak kell tanítni,
Ebből pásztor lesz.

AZ AGGASTYÁN.

El tehát velök.

(A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellentáll.)

ÉVA.

Hozzá ne nyulj! e gyermek az enyém:
Ki tépi őt el az anyakebelről! —

AZ AGGASTYÁN.

Vegyétek el, mit késtek még vele.

ÉVA.

Oh gyermekem! hisz' én tápláltalak
Szivem vérével. — Hol van az erő
Mely e szent kapcsot elszakítni bírja?
Lemondjak-é hát rólad mindörökre
Hogy elveszsz a tömegben, és szemem
Fürkésző gonddal hasztalan keressen
A száz egyenlő idegen között?

ÁDÁM.

Ah emberek, ha van előttetek szent,
Hagyjátok ez anyának gyermekét.

ÉVA.

Ugy-é, ugy-é, te áldott idegen.

AZ AGGASTYÁN.

Merész játékot ízesz idegen;
Ha a család előitéletét
Éledni hagyjuk, rögtön összedűl
Minden vivmánya a szent tudománynak.

ÉVA.

Mit nékem a fagyásztó tudomány!
Bukjék, midőn a természet beszél.

AZ AGGASTYÁN.

Meglesz már?

ÁDÁM.

Hah! hozzá ne nyúljatok.
Amott van egy kard, megtanítalak
Hogy kell kezelni.

LUCIFER.

Álomkép, ne mozdúlj!
(Ádám vállára teszi kezét, ez megdermed.)
Érezd kezemnek végzetes hatalmát. —

ÉVA.

Oh gyermekem! (Összerogy, gyermekét elviszik.)

AZ AGGASTYÁN.

E két nő pártalan,
Jelenkezzék, ki párjaúl igényli.

ÁDÁM.

Ezt én igénylem.

AZ AGGASTYÁN.

Túdós! véleményed.

TÚDÓS.

Rajongó férfi és idegbeteg nő
Korcs nemzedéket szűl, ez nem helyes pár.

ÁDÁM.

De én nem állok el, ha ő akarja.

ÉVA.

Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.

ÁDÁM.

Szeretlek hölgy, szivem egész hevével.

ÉVA.

Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

TUDÓS.

Ez őrülés. — Sajátságos, valóban,
A múlt kisértetét feltűnni látni
Világos századunkban. — Honnan ez?

ÁDÁM.

Az édenkertnek egy késő sugára.

AZ AGGASTYÁN.

Sajnálatos. —

ÁDÁM.

Ne szánjatok. — Miénk
Ez őrülés; mi józanságtokat
Nem frigyeljük. Hisz, mi a világon
Nagy és nemes volt, mind ily őrülés,
Melynek higadt gond korlátot nem ir. —
Szellembeszéd az, mely nemesb körökbül
Felénk rebeg, mint édes zöngemény,
Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
S megvetjük e földnek hitvány porát
Keresve útat a magasb körökbe. —

(Évát ölelve tartja.)

AZ AGGASTYÁN.

Mit hallgatjuk tovább, kórházba őket!

LUCIFER.

Itt gyors segély kell. Ádám, útazunk!

(Elsülyednek.)

TIZENHARMADIK SZÍN.

(Az ür. Földünk egy szelete a távolban látszik, mindég kisebbedve, mignem csillagúl tünik csak fel, a többiek közé vegyülten. A szín félhomálylyal kezdődik, mely vaksötétté válik lassankint. ÁDÁM, mint öreg, LUCIFERREL röpülve.)

ÁDÁM.

Őrjöngő röptünk, mondd, hová vezet?

LUCIFER.

Hát nem vágytál-e, menten a salaktól,
Magasb körökbe, honnan, hogyha jól
Értettelek, rokon szellem beszédét
Hallottad?

ÁDÁM.

Az igaz, de ily ridegnek
Nem képzelém feléjök útamat.
E tér oly puszta, ollyan idegen,
Mint hogyha szentségsértő járna benne;
S keblemben két érzés küzdelme foly:
Érzem, mi hitvány a föld, hogy magas
Lelkem lezárja, s vágyom el köréből;
De visszasírok, fáj hogy elszakadtam. —
Ah Lucifer! nézz csak földünkre vissza,
Először a virág tűnt el szemünkből,
Aztán az erdők rezgő lombjai;

A jól ismert táj száz kedves helyével
Jellem nélküli síkséggá lapult.
Mi érdekes volt, minden elmosódott.
Most már a szirt törpül le rosz göröngygyé,
A villámterhes felhő, melyben ott lenn
Szent szózatot sejt a pór s megriad,
Mi nyomorú párázattá silányúl.
A bömbölő tenger végetlene
Hová, hová lett? szürke folt gyanánt áll
A gömbön, mely keringve elvegyűl
Milljó társ közt, s az volt egész világunk.
Oh Lucifer, aztán meg ő, meg ő, — —
El kelle tőlünk annak is maradni? — —

LUCIFER.

Emelkedett szempontunkból, hiába,
Először a báj vész el, azután
A nagyság és erő, míg nem marad
Számunkra más, mint a rideg mathésis. — —

ÁDÁM.

A csillagok megettünk elmaradnak,
S nem látok czélt, nem érzek akadályt.
Szerelem és küzdés nélkűl mit ér
A lét. Hideg borzongat, Lucifer!

LUCIFER.

Ha eddig tartott csak nagy hősiséged,
Úgy térjünk vissza porban játszani.

ÁDÁM.

Ki mondja ezt? előre hát, előre:

Csak addig fáj, míg végkép elszakad,
Mely a földhöz csatol, minden kötél. —
De hajh, mi ez, lélekzetem szorúl,
Erőm elhágy, eszméletem zavart.
Több volna-é mesénél Antaeus,
Ki addig élt csak, míg a föld porával
Érintkezett?

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Igen, több az mesénél.
Te ismersz már, a földnek szellemét,
Csak én lélekzem benned, tudhatod.
Itt a sorompó, eddig tart hatalmam,
Térj vissza, élsz, — hágd át, megsemmisülsz
Mint ázalag féreg, mely csöp vizében
Ficzkándozik. — E csepp a föld neked. —

ÁDÁM.

Daczolok véled, hasztalan ijesztesz,
Testem tiéd tán, lelkem az enyém,
A gondolat s igazság végtelen,
Előbb meg volt az, mint anyagvilágod.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Hiú ember! próbáld, s szörnyet bukol.
Előbb való-e rózsánál az illat,
Alak a testnél, s napnál a sugara?
Oh, hogyha látnád árva lelkedet
A végtelen ürben keringeni
A mint értelmet és kifejezést

Keres hiába, idegen világban
S nem érez többé semmit és nem ért,
Megborzadnál. Mert minden felfogás
És minden érzés mely benned feszül, csak
Kisúgárzása e csoport anyagnak
Mit földednek hívsz, s mely ha más leendne
Nem létezhetnék többé, véled együtt. —
A szépet, rútat, üdvöt és pokolt
Csak szellememtől vontad el magadnak,
Mely kis hazádnak rendét lengi át. —
Oh, a mi itten örökös igazság,
Egy más világban az tán képtelen,
És a lehetlen tán természetes.
A súly nem létez, a lét nem mozog,
Mi itten lég, az ott tán gondolat,
Mi itten fény, az ottan hang talán,
S jegeczül tán, mi itten nőve-nő. —

ÁDÁM.

Nem tántoritsz el, lelkem felfelé tör. —

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Ádám, Ádám, a végső percz közelg:
Térj vissza, a földön nagygyá lehetsz,
Míg, hogyha a mindenség gyűrűjéből
Léted kitéped, el nem tűri isten,
Hogy megközelitsd őt — s elront kicsínyül.—

ÁDÁM.

Ugy is nem ront-e majd el a halál? —

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

A vén hazugság e hiú szavát
Ne mondd, ne mondd, itt a szellem világban —
Egész természet átborzadna tőle. —
Szentelt pecsét az, feltartá az Ur
Magának. A tudás almája sem
Törhette azt fel.

ÁDÁM.

Majd én feltöröm.

(Tovább repülnek. Ádám egy sikoltással megmerevül.)

Végem van!

LUCIFER. (Kaczagva.)

Győzött hát a vén hazugság. —

(A mint Ádámot eltaszítja magától.)

E báb-istenség most már elkeringhet
Az ürben, új bolygóként, mellyen újra
Számomra fog tán élet fejledezni. —

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Korán a káröröm még, Lucifer!
Csak érinté az idegen világot,
Nem oly könnyű országomból kitörni. —
Honos szózat hív, térj fiam magadhoz!

ÁDÁM. (Eszmélve.)

Élek megint. — Érzem, mert szenvedek,
De szenvedésem is édes nekem,
Oly iszonyatos az, megsemmisűlni. — — —
Oh Lucifer! vezess földemre vissza,
Ha oly sokat csatáztam hasztalan,
Csatázzom újra, és boldog leszek. —

LUCIFER.

S e sok próbára mégis azt hiszed,
Hogy új küzdésed nem lesz hasztalan?
S czélt érsz? Valóban e megtörhetetlen
Gyermekkedély csak emberé lehet. —

ÁDÁM.

Korán se vonz ily dőre képzelet,
A czélt, tudom, még százszor el nem érem.
Mit sem tesz. A czél voltakép mi is?
A czél, megszünte a dicső csatának,
A czél halál, az élet küzdelem,
S az ember czélja e küzdés maga.

LUCIFER.

Valóban szép vigasz, már hogyha még
A harcz eszméje volna legalább nagy,
De holnap gúnyolod, miért ma vívsz,
Gyermekjáték volt a mi lelkesített. —
Nem vérezél-e el Chaeroneánál
A megbukott szabadság védletében
És Constantinnal nem küzdél-e később
Világuralmát hogy megalapitsd?
Nem vesztél-é el hitmártir gyanánt
S később a tudománynak fegyverével
Nem álltál-é a hitnek ellenében?

ÁDÁM.

Igaz, igaz, de mindegy, bármi hitvány
Volt eszmém, akkor mégis lelkesített,
Emelt, és így nagy és szent eszme volt. —
Mindegy, kereszt vagy tudomány, szabadság

Vagy nagyravágy formájában hatott-e,
Előre vitte az embernemet. —
Oh, vissza hát a földre, új csatára. —

LUCIFER.

S feledted-é már a tudós szavát,
Ki felszámolta, hogy négyezredévre
Világod megfagy, — a küzdés eláll?

ÁDÁM.

Ha tudományunk nem daczol vele.
De fog daczolni, érzem, tudom. —

LUCIFER.

S aztán? — van-é küzdés, nagyság, erő
A mesterkélt világban, mellyet az
Ész rendezett theóriáiból,
S mellyet magad szemlélhetél imént. —

ÁDÁM.

Csak mentse meg a földet, — elmulik
Az is, mint minden, a mi hívatását
Betölté s akkor újra felmerűl
Az eszme, melly éltet lehel reája.
Vezess csak vissza, égek látni már
A megmentett földön mi új tanért
Fogok fellelkesűlni. —

LUCIFER.

Vissza hát! —

TIZENNEGYEDIK SZÍN.

(Hóval ée jéggsl boritott hegyes, fátalan vidék. A nap mint veres, sugártalan golyó áll ködfoszlányok között. Kétes világosság. Az előtéren nehány korcs nyir, boróka és kúszó-fenyő-bokor között eszkimó viskó. ÁDÁM mint egészen megtört aggastyán bot mellett jő lefelé a hegyekről LUCIFERREL.)

ÁDÁM.

Mit járjuk e végetlen hóvilágot,
Hol a halál néz ránk üres szemekkel,
Csak egy-egy fóka ver zajt, vizbe bukva,
A mint felretten lépteink zaján;
Hol a növény is küzdni már kifáradt,
Korcsült bokor leng a zuzmók között
S a hold vörös képpel néz köd megől
Halál lámpájaként a sírgödörbe. —
Oda vezess, hol pálmafák virúlnak,
A napnak, illatoknak szép honába,
Holott az ember lelke, erejének
Öntudatára fejlődött egészen. —

LUCIFER.

Ottan vagyunk. E vérgolyó napod.
Lábunk alatt a föld egyenlitője. —
A tudomány nem győzött végzetén. —

ÁDÁM.

Szörnyű világ! — csupán meghalni jó.
Nem sajnálandom a mit itt hagyok.
Ah Lucifer! ki egykor ottan álltam
Az ember bölcsejénél, a ki láttam
Mi nagy jövő reménye ringa benne,
Ki annyi harczát mind végig csatáztam,
Ez órjás síron, melyre gyászlepelt
A természet dobott, midőn merengek,
Első, utolsó ember a világon:
Szeretném tudni, hogy bukott fajom?
Nemes küzdésben, nagyszerűen-é
Nyomorun-é, törpülve ízrül-ízre
Nagyság nélkül és könnyre érdemetlen.

LUCIFER.

Ah, ah, hiú ha vagy *nagy* szellemedre, —
A mint nevezni már, úgy kedveled
Azon erőt, mely a vért lükteti,
És ifjú keblet, eszményért dagaszt:
Ne kivánj állni végre mint tanú
Saját halotti ágyadnál. — Ez óra
Csodálatos átvizsgálása ám
A gazda nélkül készült számvetésnek.
A hagymázos láz elriasztja mind
Az életláz csillámló képeit,
Aztán ki tudja, mellyik volt való.
A végső küzdés kisszerű jaja
Nagy gúnykaczaj éltünk küzdelmire.

ÁDÁM.

Miért nem vesztem hát el a magasban,

Erőm és lelkem teljes érzetével,
Inkább, mint így hallgatni önmagam
Sírírátát, mit egy szellem rideg
Közönye tart, ki harczaimban és
Halálomban nem osztozik velem. —

LUCIFER.

Ismét fajodra ismerek könyedben,
Melylyel kiséred ébredésedet
Kedvencz ábrándból tiszta felfogásra. —
De nyúgodjál meg, hisz még él fajod.
Nézd ott is áll még egy embertanya
S gazdája, ím, most lép ki ajtaján. —

(Egy ESZKIMÓ a galibából kilép, fóka vadászatra felkészülten.)

ÁDÁM.

E korcs alak, e torzkép volna-é
Nagyságomnak bitor örököse?
Mért hagytad látnom, Lucifer! valóban
A vígasz rosszabb, mint volt bánatom.

AZ ESZKIMÓ.

Léteznek hát még is csak istenek
Felettünk? ím előttem megjelentek.
De hát, ki tudja, jók vagy rosszak-e,
Menekszem tőlük, az legbiztosabb.

(Vissza akar vonúlni.)

LUCIFER.

Megállj egy szóra!

AZ ESZKIMÓ. (Leborúlva.)

Kegyelem uram!

Az első fókát néked áldozom
Mit elfogok, csak hallgass meg s ne ronts el.

LUCIFER.

Hát ahhoz a fókához mily jogod van,
Hogy éltével váltod meg a tiédet?

AZ ESZKIMÓ.

Hogy bírok véle: hisz látom, körűlem
Miként eszi a férget fürge hal,
Halat a fóka, a fókát meg én.

LUCIFER.

S a nagy szellem veled táplálkozik.

AZ ESZKIMÓ.

Tudom, tudom, de a kicsíny időt,
Melyben mozogni hágy kegyelmesen,
Vásárolom meg véres áldozattal.

ÁDÁM.

Mi gyáva nézlet!

LUCIFER.

S mást tevél-e te?
Az a különbség csak közöttetek,
Hogy ő fókát, te embert áldozál
Az istenségnek, mellyet alkotál
Saját képedre, mint ez az övére.

AZ ESZKIMÓ.

Látom, haragszol, és érzem, miért.
Inségemben hogy fel mertem sohajtni
A nap jótékony isteneihez, a ki

Nem kér, csak ád, ki ős regénk szerint
Itt is parancsolt egykor. — Oh, bocsáss meg
S elátkozom örökre.

ÁDÁM.

Im, nagy isten,
Tekints le és pirúlj, mi nyomorúlt,
A kit remeknek alkotál, az ember!

AZ ESZKIMÓ.

Nagyon haragszik társad, éhes ő is?

LUCIFER.

Sőt, mert nem éhes, ép azért haragszik.

ÁDÁM.

Mi helytelen faragsz rosz élczeket!

LUCIFER.

Igazság az, nem élcz. Okoskodásod
A jóllakotté, mig itt társadé
Éhes gyomornak philosophiája.
Okokkal egymást meg nem győzitek,
De egyet érttek rögtön, hogy ha te
Kiéhezél vagy ő majd jóllakott.
Igen, igen, akármint képzelődöl,
Mindég az állat első bennetek,
És csak midőn ezt el birád csitítni
Eszmél az ember, hogy nagy-gőgösen
Megvesse azt, mi első lényege. —

ÁDÁM.

Méltó beszéd hozzád, Lucifer, ez,

Ki minden szentet kárörvendve vonsz
A föld porába. Hát minden nagy eszme,
Nemes cselekmény konyhánk gőze csak,
Vagy oly körülmény dőre magzata,
Mit egytül egyig a hitvány anyag
Nehány törvénye mozgat, s tart lekötve? —

LUCIFER.

S van-é különben? — Azt hiszed talán
Hogy Leonídás meghal a szorosban,
Ha a helyett, hogy barna levesével
Táplálkozik ollyan köztársaságban
Melynek még pénze sincs, lucullusi
Villában iszsza édes mámorát
Kelet minden kéjének? Vagy talán
Brutus meghal, ha a szép Porciához
Haza siet s a harcz izgalmait
Kiheveri egy jó ebéd után?
Hogyan tenyész a bűn, hogy a nemesség?
Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
Nem napvilág, szabadság-érzet ezt,
Átörökítve késő származékban
Alakban és szellemben önmagát?
Hányan mondák, hogy számoltak magukkal,
És felköték egy fára magukat.
De ha leoldák hívatlan kezek,
Az élet új érintkezése már
Feledteté velök a számadást. —
Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
Jő a világra, hogyha szerecsen

Sátornak árnya reszket bölcsején:
Mi lesz első hőséből a keresztnek?
Vagy Luther, hogyha pápa lessz esetleg,
S Leo, tanár egy német egyetemben:
Ki tudja, nem reformál-é emez
S az sujtja átkát a dúló merészre?
Mi lesz Napoleon, ha büszke útját
Nem egy nép vére egyenlíti ki?
Elposhad tán egy büzhödt laktanyában. —

ÁDÁM. (Lucifer száját befogva.)

Ne többet! — mind, a mit csak fejtegetsz,
Oly egyszerűnek látszik, oly valónak:
De annál károsabb. — A babona
Bárgyút vakit csak, a ki úgysem érzi
A szellemet, mely köztünk hat, mozog;
De testvérét felismerné a jobb, ha
Rideg tanod, számokkal meg nem ölné. —

LUCIFER.

Beszélj tehát társaddal, meg nem árt
Még egy kis leczke az önismeretből.

ÁDÁM.

Sokan tengődtök-é még e vidéken?

AZ ESZKIMÓ.

Sokan bizon, többen mint ujjamon
Számíthatok. — Szomszédimat, igaz,
Agyon verém már mind, de hasztalan,
Mindég kerűlnek újak; s oly kevés

A fóka faj. — Ha isten vagy, tegyed,
Könyörgök, hogy kevesb ember legyen
S több fóka. —

ÁDÁM.

Lucifer, jerünk, elég volt!

LUCIFER.

No legalább tekintsük meg nejét.

ÁDÁM.

Nem akarom meglátni, mert ha sűlyedt
A férfiú, szemünknek ronda látvány:
De megvetést szül keblünkben csupán.
A nő, ez eszmény, e megtestesült
Költészet, hogyha sűlyedt, torzalak lesz,
Mely borzadályt szül. Menj, ne lássam őt.

(Ez alatt Lucifer Ádámot a gunyhó felé vonta, most az ajtót felrúgja, bent ÉVA, mint az eszkimó neje, látszik. Ádám mereven bámúl a küszöbön állva.)

LUCIFER.

Nem lelsz-e benne régi ismerősre?
Öleld meg hát, hisz e becsületes
Ember halálba' sértve lesz, ha ily
Tiszteséget se gyakorolsz nején.

ÁDÁM.

Öleljem ezt, ki egy Aspásiát
Tarték karomban! Ezt, kiben derengni
Látom megint annak vonásait,
De úgy, mint hogyha csókjai között
Állattá válna. —

AZ ESZKIMÓ. (Gunyhójába lépve.)

Nőm! vendégeink
Érkeztek ím. Lásd őket szívesen.

(Éva Ádám nyakába borúl s a kunyhóba vonja)

ÉVA.

Légy üdvözölve idegen, pihenj meg.

ÁDÁM. (Boutakozva.)

Segitség, Lucifer! el innen, el,
Vezess jövőmbül a jelenbe vissza,
Ne lássam többé áláz sorsomat:
A hasztalan harczot. Hadd fontolom meg:
Daczoljak-é még isten végzetével. —

LUCIFER.

Ébredj hát Ádám! álmod véget ért.

TIZENÖTÖDIK SZÍN.

(A nézőhely átváltozik a negyedik szín pálmafás vidékévé. ÁDÁM, ismét mint ifjú, még álomittasan kilép a gunyhóból s álmélkodva körűlnéz. ÉVA bent szunnyad. LUCIFER a középen áll. Ragyogó nap.)

ÁDÁM.

Rettentő képek, oh, hová levétek?
Körűltem minden úgy él, úgy mosolyg
Mint elhagyám, mig szívem megtörött.

LUCIFER.

Hiú ember! Hát azt kivánod-é
Hogy a természet rendje felbomoljon,
Új üstökös ragyogjon éjeden,
Remegjen a föld, egy féreg ha elvesz?

ÁDÁM.

Álmodtam-é csak, vagy most álmodom,
És átalán több-é, mint álom, a lét,
Egy perczre melly a holt anyagra száll,
Hogy azzal együtt végkép szétbomoljon?
Miért, miért e percznyi öntudat,
Hogy lássuk a nemlét borzalmait? —

LUCIFER.

Siránkozol? — csupán a gyávaság
Fogadja el harcz nélkül a csapást,
Mit elkerülni még hatalma van.

De a végzetnek örökös betűit
Nyugodtan nézi, és nem zúgolódik
Miattuk ez erős, azt nézve csak,
Hogy állhatand meg még alattuk is.
Ily végzet áll a történet felett,
Te eszköz vagy csak, melyet hajt előre. —

ÁDÁM.

Nem, nem, hazudsz, az akarat szabad.
Kiérdemeltem azt nagyon magamnak,
Lemondtam érte a paradicsomról.
Sokat tanultam álomképeimből,
Kiábrándultam sokból s most csupán
Tőlem függ, útam másképen vezetni.

LUCIFER.

Ha a felejtés és örök remény
Nem volna a végzetnek frígyese,
Hogy, míg amaz hegeszti a sebet,
Ez szőnyeget von a mélység fölé
S biztatva mondja: száz merész beléhullt,
Te lészsz a boldog, a ki átugorja. —
De látál, úgy-e, mint tudós, egyéb
Sok furcsaság közt oly bélférget is,
Mely vércsében s macskában bir csak élni,
S kifejlődése első korszakát
Mégis csak az egérben töltheti.
Sem egy sem más egér nincsen kitüzve
Érezni macska, vércse körmöket,
S mely óvatos, ki is kerülheti,
Mint agg múlván ki házias körében.

De renditetlen törvény őrködik,
Hogy annyi jusson mégis ellenének
A mennyi kell, hogy ezredek után
Még a puhány is éljen a világon. —
Az ember sincs egyénileg lekötve,
De az egész nem, hordja lánczait;
A lelkesülés, mint ár, elragad,
Ma egy tárgyért, holnap másért megint
A máglyának meglesznek martaléki,
S meglesznek a kik gúnyolódni fognak. —
S ki lajstromozza majd a számokat,
Következetes voltán bámuland
A sorsnak, mely házasságot, halált,
Bünt és erényt arányosan vezet,
Hitet, őrülést és öngyilkolást. —

ÁDÁM.

Megállj! mi eszme villant meg fejemben —
Daczolhatok még, isten, véled is.
Bár százszor mondja a sors: Eddig élj:
Kikaczagom, s ha tetszik, hát nem élek.
Nem egy magam vagyok még e világon?
Előttem e szirt, és alatta mély:
Egy ugrás, mint utolsó felvonás.....
S azt mondom: vége a komédiának. —
(Ádám a szirt felé halad, Éva kilép az ajtón.)

LUCIFER.

Ah vége, vége: mily badar beszéd!
Hiszen minden percz nem vég s kezdet is?
Ezért láttál-e néhány ezredévet? —

ÉVA.

Ádám, miért lopóztál tőlem úgy el,
Utolsó csókod oly hideg vala,
S gond vagy harag van most is arczodon.
Úgy félek tőled. . . .

ÁDÁM. (Tovább haladva).

Mért is jársz utánam,
Mit leskelődöl lépteim után?
A férfiúnak, e világ urának,
Más dolga is van, mint hiú enyelgés.
Nő azt nem érti s nyűgül van csupán.
(Ellágyúlva.)
Mért nem szunyadtál még csak egy kicsinyt:
Nehezebb lesz most már az áldozat,
Mit a jövőnek hozni tartozom. —

ÉVA.

Ha meghallgatsz, még könnyebb lesz talán,
Mert a mi eddig kétséges vala,
Most biztositva áll már: a jövő. —

ÁDÁM.

Hogyan?

ÉVA.

Tudom, fel fog mosolygni arczod
Ha megsugom. De jőj hát közelebb:
Anyának érzem, oh Ádám, magam.

ÁDÁM. (Térdre esve.)

Uram, legyőztél. Im porban vagyok
Nélkűled, ellened hiába vívok:
Emelj vagy sújts, kitárom keblemet.

LUCIFER.

Féreg! feledted-é nagyságodat,
Melyet nekém köszönhetsz. —

ÁDÁM.

Hagyd el azt!
Hiú káprázat volt; ez nyúgalom!

LUCIFER.

S te dőre asszony, mondd, mit kérkedel?
Fiad Édenben is bűnnel fogamzott.
Az hoz földedre minden bűnt s nyomort.

ÉVA.

Ha úgy akarja isten, majd fogamzik
Más a nyomorban, a ki eltörűli,
Testvériséget hozván a világra. —

LUCIFER.

Fellázadsz-é, rabszolga, ellenem?
Fel a porból, állat.

(Ádám felé rúg. Az ég megnyílik: AZ ÚR dicsőülten, angyaloktól környezve, megjelen.)

AZ ÚR.

A porba, szellem!
Előttem nincsen nagyság.

LUCIFER. (Görnyedezve.)

Átok, átok!

AZ ÚR.

Emelkedjél, Ádám, ne légy levert,
Midőn látod, kegyembe veszlek újra.

LUCIFER. (Félre.)

Mint látom, itt családi jelenet
Fejlődik, szép talán az érzelemnek,
De értelmemnek végtelen unalmas.
Legjobb elsompolyognom. (Indúl.)

AZ ÚR.

Lucifer!
Szavam van hozzád is, maradj tehát.
Te meg, fiam, beszéld el, hogy mi bánt úgy.

ÁDÁM.

Uram! rettentő látások gyötörtek,
És nem tudom, mi bennök a való.
Oh mondd, oh mondd, minő sors vár reám:
E szűk határu lét-e mindenem,
Melynek küzdése közt lelkem szürődik,
Mint bor, hogy végre, a midőn kitisztúlt,
A földre öntsd, és béigya porond?
Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd?
Megy-é előbbre majdan fajzatom,
Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,
Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,
S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?
Van-é jutalma a nemes kebelnek
Melyet kigúnyol vérhullásaért
A kislelkű tömeg? Világosíts fel
S hálásan hordok bármi végzetet;
Csak nyerhetek cserémben, mert ezen
Bizonytalanság a pokol. —

AZ ÚR.

Ne kérdd
Tovább a titkot, mit jótékonyan
Takart el istenkéz vágyó szemedtől.
Ha látnád, a földön múlékonyan
Pihen csak lelked s túl örök idő vár:
Erény nem volna itt szenvedni többé.
Ha látnád, a por lelkedet feliszsza:
Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt
Hogy a muló percz élvéről lemondj?
Mig most, jövőd ködön csillogva át,
Ha percznyi léted súlyától legörnyedsz,
Emel majd a végetlen érzete.
S ha ennek elragadna büszkesége,
Fog korlátozni az arasznyi lét.
És biztosítva áll nagyság, erény. —

LUCIFER. (Kaczagva.)

Valóban, melyre lépsz, dicső a pálya,
Nagyság s erény leszen tehát vezéred,
E két szó, mely csak úgy bir testesülni,
Ha babona, előitélet és
Tudatlanság álland mellette őrt. —
Miért is kezdtem emberrel nagyot,
Ki sárból, napsugárból összegyúrva
Tudásra törpe, és vakságra nagy. —

ÁDÁM.

Ne gúnyolj, oh Lucifer, csak ne gúnyolj:
Láttam tudásod tiszta alkotását,
Nagyon hideg volt ottan e kebelnek. —

De, oh Uram! ki fog feltartani,
Hogy megmaradjak a helyes uton?
Elvontad tőlem a vezérkezet
Hogy a tudás gyümölcsét ízlelém.

AZ ÚR.

Karod erős — szived emelkedett:
Végetlen a tér, mely munkára hív,
S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
Szünetlenűl, mely visszaint s emel,
Csak azt kövesd. S ha tett dús életed
Zajában elnémúl ez égi szó,
E gyönge nő tisztább lelkűlete,
Az érdekek mocskától távolabb,
Meghallja azt, és szíverén keresztűl
Költészetté fog és dallá szürődni.
E két eszközzel álland oldalodnál,
Balsors s szerencse közt mind-egyaránt,
Vigasztaló, mosolygó genius. —
Te Lucifer meg, egy gyűrű te is
Mindenségemben, — működjél tovább:
Hideg tudásod, dőre tagadásod
Lesz az élesztő, mely forrásba hoz,
S eltántoritja bár — az mit se tesz —
Egy perczre az embert, majd visszatér.
De bünhödésed végtelen leend
Szünetlen látva, hogy, mit rontni vágyol,
Szép és nemesnek új csirája lesz. —

ANGYALOK KARA.

Szabadon bün és erény közt

Választhatni, mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsúl áll isten kegyelme.
Tégy bátran hát, és ne bánd ha
A tömeg hálátlan is lesz,
Mert ne azt tekintse czélúl,
Önbecsét csak, ki nagyot tesz,
Szégyenelve tenni máskép;
És e szégyen öntudatja
A hitványat földre szegzi,
A dicsőet felragadja. —
Ámde útad felségében
Ne vakítson el a képzet,
Hogy, a mit tészsz, azt az isten
Dicsőségére *te* végzed,
És ő épen rád szorúlna
Mint végzése eszközére:
Sőt te nyertél tőle díszt, ha
Engedi hogy tégy helyette. —

ÉVA.

Ah, értem a dalt, hála istenemnek!

ÁDÁM.

Gyanítom én is, és fogom követni.
Csak az a vég! — csak azt tudnám feledni! —

AZ ÚR.

Mondottam ember: küzdj' és bízva bizzál!